

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS**

**POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS**

**VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

**EVELINA DAUBARYTĖ**

**PILIEČIŲ DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS  
REIKALUS FORMOS IR JŲ TAIKYMAS LIETUVOS  
SAVIVALDYBĖSE**

**Magistro baigiamasis darbas**

**Vadovas**

**doc. dr. Algirdas Astrauskas**

**VILNIUS, 2014**

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS**

**POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS**

**VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

**PILIEČIŲ DALYVAVIMO TVARKANT VIETOS  
REIKALUS FORMOS IR JŲ TAIKYMAS LIETUVOS  
SAVIVALDYBĖSE**

**Viešojo administravimo specializacijos magistro baigiamasis darbas**

**Studijų programa 621N71001**

**Vadovas**

\_\_\_\_\_ **doc. dr. Algirdas Astrauskas**

**2014 - -**

**Recenzentas**

\_\_\_\_\_

**2014 - -**

**Atliko**

\_\_\_\_\_ **stud. E. Daubarytė**

**2014 - -**

**VILNIUS, 2014**

# TURINYS

ĮVADAS .....	6
1. PILIEČIŲ DALYVAVIMAS VIETOS SAVIVALDOJE: FORMOS, GALIMYBĖS IR PRIEMONĖS .....	9
1.1. Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus esmė .....	9
1.1.1. Piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje teisiniai pagrindai.....	12
1.1.2. Piliečių dalyvavimo formos ir būdai .....	14
1.2. Informacinių technologijų svarba didinant piliečių dalyvavimą vietos reikalų tvarkyme .....	16
1.2.1. E. dalyvavimas vietos valdžios ir visuomenės sąveikos priemonė .....	16
1.2.2. Piliečių dalyvavimo formos taikant IKT .....	24
1.2.3. E. dalyvavimas ir vietos savivalda: užsienio valstybių patirtis ir Lietuvos perspektyvos	27
2. TYRIMO METODOLOGIJA .....	36
2.1. Tiesioginio stebėjimo metodas, taikant kiekybinę duomenų analizę. ....	37
2.2. Anketinės apklausos metodas.....	40
3. E. DALYVAVIMO GALIMYBIŲ LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ KONTEKSTE ANALIZĖ .43	
3.1. E. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių Lietuvos savivaldybių tinklapiuose tyrimo analizė.....	43
3.2. Savivaldybių darbuotojų nuomonės tyrimo analizė.....	61
3.3. Visuomenės nuomonės tyrimo analizė. ....	65
IŠVADOS .....	72
REKOMENDACIJOS .....	74
BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	75
ANOTACIJA.....	83
ANNOTATION.....	84
SANTRAUKA .....	85
SUMMARY.....	86
PRIEDAI.....	87

## PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. E. demokratijos modelis pagal E. valdžios institutą. ....	18
2. pav. Integruota e. dalyvavimo dimensija .....	23
3 pav. Tyrimo etapai .....	38
4 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Vilniaus apskrities savivaldybėse. ....	46
5 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Kauno apskrities savivaldybėse. ....	47
6 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Klaipėdos apskrities savivaldybėse .....	49
7 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Šiaulių apskrities savivaldybėse. ....	51
8 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Panevėžio apskrities savivaldybėse .....	52
9 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Utenos apskrities savivaldybėse. ....	53
10 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Alytaus apskrities savivaldybėse. ....	55
11 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Marijampolės apskrities savivaldybėse .....	57
12 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Tauragės apskrities savivaldybėse .....	58
13 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Telšių apskrities savivaldybėse.....	59
14 pav. E. demokratijos projektų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Lietuvos savivaldybėse.....	60
15 pav. E. dalyvavimo priemonių veiksmingumas. ....	62
16 pav. Savivaldybių suteikiamos sąlygos naudojantis IKT įsitraukti į vietos valdymą. ....	62
17 pav. Piliečių naudojamų e. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas. ....	63
18 pav. Savivaldybių nuomonė apie piliečių e. dalyvavimo pasyvumo priežastis. ....	63
19 pav. Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus naudos vertinimas. ....	66
20 pav. Piliečių lankymosi dažnio savivaldybių internetinėse svetainėse pasiskirstymas. ....	66
21 pav. Gyventojų dalyvavimo savivaldybės veikloje naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis pasiskirstymas.....	68
22 pav. Savivaldybėje suteiktų sąlygų naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis įsitraukti į vietos valdžios reikalų tvarkymą pasiskirstymas .....	68
23 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas pagal efektyvumą .....	69
24 pav. Priežasčių, lemiančių piliečių dalyvavimo per informacines komunikacines technologijas pasyvumą, pasiskirstymas.....	70
25 pav. Piliečių dalyvavimo per IKT skatinančių būdų pasiskirstymas. ....	70

## LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė.</i> Piliečių dalyvavimo ir įgalinimo naudojant IKT sritys. ....	18
<i>2 lentelė.</i> E. dalyvavimo priemonių sąrašas. ....	24
<i>3 lentelė.</i> Bendra savivaldybių reitingų lentelė .....	34
<i>4 lentelė.</i> Gyventojų skaičius 2013 m. pradžioje .....	41
<i>5 lentelė.</i> „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“ priemonės įgyvendinimo stebėsenos rodikliai .....	43
<i>6 lentelė.</i> E. Demokratijos projektų nauda. ....	62
<i>7 lentelė.</i> Gyventojų e. dalyvavimą įtakojantys veiksniai .....	64
<i>8 lentelė.</i> Piliečių, savivaldybių internetinėje svetainėje lankymosi dažnio priklausomybė nuo amžiaus. ....	67
<i>9 lentelė.</i> Piliečių, savivaldybių internetinėje svetainėje lankymosi dažnio priklausomybė nuo užsiėmimo .....	67

## ĮVADAS

Kiekvienos valstybės pamatas – politinis režimas, kuris įtakoja politikos formavimą ir įgyvendinimą. Pastaruoju laikotarpiu demokratija yra pripažįstama kaip viena tobuliausių valstybės valdymo formų, kuri akcentuoja valdžios priklausymą liaudžiai. Demokratinės valdymo formos samprata kito priklausomai nuo istorinio laikotarpio konteksto, taigi dabartiniam demokratijos suvokimui turėjo įtakos globalizacijos ir informacinių technologijų plėtros procesai. Kad piliečiai (tiksliau – vietos gyventojai) galėtų kuo plačiau dalyvauti demokratijos procesuose, vis labiau analizuojama elektroninės komunikacijos teikiamų galimybių plėtra.

*Temos aktualumas.* Vietos gyventojų dalyvavimas savivaldybės – arčiausiai žmogaus esančios viešųjų reikalų tvarkymo grandies – veikloje, sukuria palankias sąlygas efektyvesniam valdymui atsirasti. Vis didesnis dėmesys skiriamas tiesioginiam piliečių įsitraukimui į valdymo procesus. Pagrindiniu demokratijos elementu pradeda laikyti suinteresuota visuomenė, taigi tik tiesioginis piliečių dalyvavimas rinkimuose, kaip pilietinio dalyvavimo išraiška, praranda monopolį. Taikant tradicines savivaldos institucijų ir visuomenės bendravimo formas susiduriama su tokiomis problemomis kaip: pasyvus dalyvavimastvarkant viešuosius reikalus, nepasitikėjimas vietos valdžios institucijos priimamais sprendimais bei pačia valdžios institucijos veikla, politinio lojalumo žlugimas. Taigi šiuolaikiniame moderniųjų technologijų amžiuje naujos informacinės ir komunikacinės technologijos (toliau IKT) bei sparti interneto plėtra sąlygoja pokyčius institucijų valdymo procesuose: taikant IKT siekiama gerinti vietos gyventojų įsitraukimo į vietos savivaldos procesus galimybes, ieškoma naujų dialogo tarp valdžios ir visuomenės formų, siekiama gerinti atskaitomybę, veiklos skaidrumą. Darbe, temos aktualumui atskleisti, pilietinės, informacinės visuomenės kontekste analizuojamos naujos dalyvavimo tvarkant vietos reikalus galimybės, e. dalyvavimo samprata, atsiradimo prielaidos.

*Temos iširtumas.* Vietos savivaldos samprata ir pagrindiniai aspektai aprašomi tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių autorių darbuose (pvz., Prazauskas A., Unikaitė I., 2007; Astrauskas A., 2013; Baltušinskienė J., 2006; Held D., 2000; Ekman J., Amna E., 2009; Mačiulytė J. ir Ragauskas P., 2007). Piliečių dalyvavimo galimybes priimant sprendimus savivaldybės lygmenyje analizuoja (Stračinskienė L., 2006; Novikovas A., 2005; Marcinkevičiūtė L., Petrauskienė R., 2001 ir kiti ). Pagrindiniai dalyvaujamosios demokratijos aspektai atskleidžiami Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto leidiniuose (2011, 2013). Tačiau jau XX a. Pabaigoje daugelis mokslininkų bei tyrinėtojų savo darbuose prabyla apie elektroninės komunikacijos galimybių taikymą siekiant modernizuoti valstybių valdymo procesus, tačiau e. dalyvavimas tvarkant vietos reikalus – gana naujas reiškinys, kuriuo labiau susidomėta tik pastaraisiais dešimtmečiais ir kuris

yra vystymosi procese, tai priklauso nuo kiekvienos šalies ar regiono atskirai. E. savivalda nubrėžia naujas gaires ir galimybes demokratinėms valdymo formoms ir kelia naujus iššūkius. Pagrindinius e. dalyvavimo aspektus analizuoja (Macintosh A., Tambouris E., 2009; Islam S., 2008; Baločkaitė R., 2008; Orihuele L., 2007, Riekašius R. 2011). Vietos gyventojų ir valdžios sąveikos pakopos aprašomos Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) (angl. OECD) publikacijose. Tačiau pasigendama gilesnių tyrimų apie IKT įtaką piliečių dalyvavimo aktyvumui.

*Tyrimo objektas* – vietos gyventojų dalyvavimas tvarkant vietos reikalus ir IKT panaudojimas skatinant vietos gyventojų dalyvavimo iniciatyvas.

*Problematika* – technologijos palengvina informacijos pateikimo, gavimo, mainų procesus, suteikia vietos gyventojams papildomas galimybes išsakyti savo nuomonę, tačiau svarų vaidmenį atlieka pati visuomenė. Pagrindinė darbe analizuojama problema – ar ir kaip vietos gyventojų dalyvavimo aktyvumą gali įtakoti technologijų taikymas?

*Tyrimo hipotezė* – naujos IKT suaktyvina vietos gyventojų dalyvavimo vietos savivaldoje procesus (t. y. savivaldybių įgyvendinamų e. demokratijos projektų metu diegiamų naujų dalyvavimo formų dėka piliečiai aktyviau įsitraukia į savivaldybių sprendimų priėmimo procesus.)

*Darbo tikslas* – aptarus kokiomis formomis vietos gyventojai gali dalyvauti sprendžiant vietos reikalus, atskleisti IKT skverbties ir vietos gyventojų dalyvavimo aktyvumo sąveiką bei pateikti pasiūlymus nepanaudotoms galimybėms realizuoti.

*Darbo uždaviniai:*

1. Ištirti vietos gyventojų dalyvavimo savivaldoje svarbą bei pagrindines formas.
2. Išryškinti e. dalyvavimo, kaip visuomenės ir vietos valdžios sąveikos priemonės, galimybes.
3. Pateikti e. dalyvavimo formų sąrašą bei išskirti e. dalyvavimo lygmenis, pakopas.
4. Išnagrinėti užsienio valstybių sukauptą teigiamą patirtį e. savivaldos srityje.
5. Taikant tiesioginio stebėjimo bei anketinės apklausos metodus ištirti e. dalyvavimo praktinę patirtį, problemas ir vystymosi perspektyvas Lietuvoje.
6. Pateikti išvadas bei suformuluoti pasiūlymus problemoms spręsti.

*Darbo metodai.* Atsižvelgiant į darbo problematiką, darbo tikslą ir jame keliamus uždavinius bei siekiant visapusiškai išnagrinėti tyrimo dalyką, darbe taikomi šie metodai:

- **Dokumentų ir mokslinės literatūros analizė bei apibendrinimas.** Šis metodas naudojamas analizuojant Lietuvos ir tarptautinius teisės aktus, mokslinę literatūrą, straipsnius ir publikacijas, praktinius savivaldos raidos aspektus tiek Lietuvos, tiek tarptautiniu lygmeniu;

- **Lyginamosios analizės metodas.** Metodas taikomas lyginant Lietuvos ir užsienio šalių e. savivaldos sistemas.
- **Tiesioginio stebėjimo metodas,** taikant kiekybinę duomenų analizę, naudojamas analizuoti ir vertinti savivaldybes pagal piliečiams suteikiamas galimybes naudotis e. paslaugomis bei įsitraukimo į politinį vietos valdžios gyvenimą priemonėmis;
- **Anketinės apklausos metodas,** kuriuo siekiama išsiaiškinti institucijų ir visuomenės nuomonę.
- **Grafinio vaizdavimo bei matematiniai statistiniai metodai** taikomi duomenų pateikimui.

*Darbo struktūra.* Darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys su poskyriais, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka ir anotacija lietuvių bei anglų kalbomis, priedai. Kiekvienas darbo skyrius yra apibendrinamas, pateikiami svarbiausi aspektai.

*Pirmoje dalyje* pateikiama vietos savivaldos samprata, supažindinama su piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus svarba. Pabrėžiant šią svarbą analizuojami piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje teisiniai pagrindai, pagrindinės dalyvavimo formos ir būdai. Taip pat pirmoje dalyje analizuojami piliečių dalyvavimo kismo procesai informacinių ir komunikacinių technologijų įtakoje: e. dalyvavimo formos, būdai bei pristatoma užsienio šalių patirtis.

*Antroji – metodologinė dalis.* Pristatomas tyrimo tikslas ir uždaviniai bei pagrindiniai darbe taikomi tyrimo metodai, išskiriamos metodų pasirinkimo priežastys.

*Trečioje dalyje* pateikiami kiekybinių tyrimų metu gauti duomenys, išskiriami svarbiausi gauti rezultatai.



# 1. PILIEČIŲ DALYVAVIMAS VIETOS SAVIVALDOJE: FORMOS, GALIMYBĖS IR PRIEMONĖS

Vietos savivalda yra kiekvienos demokratinės valstybės elementas. Lietuva, kaip ir daugelis pasaulio valstybių, turi aiškiai apibrėžtą ir teisiškai reglamentuotą vietos savivaldos lygmenį. Vietos savivalda, kaip arčiausiai piliečių esanti valdymo grandis, siekdama efektyvaus tiek vidaus administravimo, tiek bendravimo su visuomene stengiasi surasti naujus būdus ir priemones dialogo tarp institucijos ir piliečių stiprinimui. Vis labiau analizuojama elektroninės komunikacijos teikiamų galimybių plėtra, kad piliečiai galėtų kuo plačiau dalyvauti demokratijos procesuose (V. Šlapauskas, 2009, p. 293–309). To pasekmėje atsiranda naujas reiškinys – elektroninė savivalda (toliau e. savivalda). Šiame skyriuje trumpai apžvelgiama savivaldos samprata, piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje svarba bei informacinių ir komunikacinių technologijų (toliau IKT) reikšmė piliečių dalyvavimo procesuose.

## 1.1. Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus esmė

XIX –XX amžių sandūroje demokratinė valdymo forma tampa vis populiarese visame pasaulyje. (A.Prazauskas, I. Unikaitė, 2007, p. 174). Tarptautinių žodžių žodyne „demokratija“ apibrėžiama kaip „valdžia, faktiškai ar formaliai kylanti iš visuomenės (bendruomenės) daugumos valios“. Pasak S. Paulausko (2000) demokratija yra liaudies valdžia, esant demokratijos sąlygomis visa liaudis yra įtraukiama į savivaldos ciklą (p. 12). Taigi pastaruoju metu daugelio brandžių demokratinų valstybių pagrindiniu elementu laikoma stipri vietos savivalda. (R.Vanagas, 2006, p. 350). Demokratinės vietos savivaldos samprata ir pagrindiniai aspektai aprašomi tiek Lietuvos tiek užsienio šalių autorių darbuose (pvz., A. Astrauskas, 2013; J. Baltušnikienė, 2006; D. Held, 2000; J. Mačiulytė ir P. Ragauskas, 2007). Pagal A. Novikovą, vietos savivalda suvokiama, kaip žemiausias politinės sistemos teritorinis vienetas, kaip piliečių interesus atstovaujanti ir vietos gyventojų politinį gyvenimą organizuojanti struktūra, per kurią piliečiai gali reikšti savo nuomonę bei stebėti interesų įgyvendinimo eigą, taip prisidedami prie valstybės valdymo procesų (2005, p. 5). Vietos savivalda – vietos savivaldybei suteikta teisė savarankiškai reguliuoti ir tvarkyti dalį viešųjų reikalų bei atlikti valstybės pavestas valstybines užduotis, tai atlikti Konstitucijos, įstatymų bei kitų valdymo aktų nustatyta tvarka. Vietos savivalda gali būti traktuojama kaip tam tikra teritorinio valdymo forma arba tam tikra viešojo administravimo sistema (A. Astrauskas, 2013, p. 47).

Pasaulyje vartojami skirtingi terminai vietos savivaldai apibūdinti: Anglijoje – *self government*, Vokietijoje – *Selbstverwaltung*, Olandijoje – *zelfbestuur*, Čekijoje – *samospráva*, tačiau visi minėti terminai akcentuoja vietos valdymo bei administravimo autonomijos idėją, tuo

tarpu labiau centralizuotose valstybėse, vietos arba teritorinių bendruomenių terminų samprata perteikiam per decentralizacijos prizmę: Prancūzijoje – *territoriales*, Ispanijoje – *entes territoriales*, Portugalijoje – *autarquias locais* (J. Mačiulytė, P. Ragauskas, 2007 p. 11). Kadangi vietos savivaldai ir teritoriniams vienetams, turintiems savivaldos teises, įvardinti naudojami skirtingi terminai, suteikiam skirtingą prasmę, darbo aktualumui atskleisti bus vartojama Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme (2008) įteisinta samprata „Vietos savivalda – įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenės, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją“.

Šiuolaikinė demokratinė vietos savivalda neatsiejama nuo piliečių įtraukimo į valdymo procesus. Gyventojų dalyvavimas savivaldos sprendimų priėmimo plačiai aptariamas moksliniame diskurse bei analizuojamas įvairiais aspektais. XX amžiaus antroje pusėje vis labiau diskutuojama tiesioginio piliečių įsitraukimo į valdymo procesus tema, vis daugiau dėmesio sulaukia dalyvaujamosios demokratijos modelis, kuris akcentuoja, kad vienodą teisę į laisvę ir saviugdą galima įgyvendinti tik „dalyvaujamoje visuomenėje“. Pagrindiniai tokio modelio bruožai yra „tiesioginis piliečių dalyvavimas valdant pagrindines visuomenės institucijas“ bei „palaikoma atvira institucijų sistema, kad būtų garantuojama galimybė eksperimentuoti su politinėmis formomis“. (D. Held, 2000, p. 311). Piliečių galimybės dalyvauti savivaldos institucijų sprendimų priėmimo procese apžvelgiamos Pilietinės visuomenės instituto atliktame tyrime (Stačinskienė L., 2006), taip pat pagrindiniai dalyvaujamosios demokratijos aspektai atskleidžiami Europos ekonomikos ir socialinio reikalų komiteto leidiniuose (2011, 2013). D. Gineitienė ir V. Domarkas (2000), analizuodami piliečių dalyvavimo procesus išskiria abipusio bendradarbiavimo, sąveikos tarp institucijos ir piliečio svarbą. „Piliečių dalyvavimą galima nusakyti kaip bendravimą tarp piliečių ir valdžios, kai valdžia informuoja piliečius ir juos išklauso, o piliečiai išsako savo nuomonę ir pageidavimus valdžiai“ (p. 6). Pasak D. Held, piliečių dalyvavimo valdymo procesuose naudingumo priežastys:

- Visuomenės ir vietos valdžios dialogo skatinimas;
- Vietos valdžios institucijų veiklos skaidrumo ir atskaitomybės skatinimas;
- Regiono problemų sprendimo bei piliečių nuomonės priimant politinius sprendimus užtikrinimas;
- Reikiamos informacijos sprendimui priimti gavimas, nepopuliaraus sprendimo esmės ir aplinkybių paaiškinimas;
- Valdžios institucijų ir piliečių abipusio pasitikėjimo ugdymas;

- Visuomenės paramos įgijimas (2002).

Tačiau autoriai kaip pagrindinį aktyvaus dalyvavimo trukdį išskiria nusistovėjusias taisykles. Pasak D. Gineitienės ir V. Domarko (2000, p. 80), kaip vienintelė piliečio pareiga neturėtų būti tik dalyvavimas rinkimuose, bet ir nuomonės išsakymas, suvokiant tolerancijos ir kompromiso būtinumą. Institucijos turėtų stengtis įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesą, kurti naujas dalyvavimo formas. Sunku pakeisti klasikinį visuomenės dalyvavimo supratimą, skatinti ir plėsti dalyvavimą, šalyse (taip pat ir Lietuvoje), kurios iš totalitarinės sistemos pasuko į demokratinę, kuomet piliečiams reikia mokytis naujų dalyvavimo būdų. Pagrindine stabdančia jėga tampa žmogiškasis faktorius. Demokratinė santvarka gali plėtotis ir vystytis tik esant pilietinei visuomenei. „Dabar pilietinė visuomenė – (..) tai aktyvi visuomenės dalis, kuri veikia ir sąveikauja su valstybe pagal įstatymų apibrėžtas normas.“ (J. Novogrodzkiene, 2001, p. 90). Valdžia gali teikti aiškesnį pasaulį ir dalyvavimo galimybių piliečiams, bet jei patys piliečiai nesidomi šalies politiniais procesais arba jie nežino ir nesugeba tuo pasinaudoti, visos suteiktos galimybės tampa neveiksmingos, kadangi pateikiamos informacijos kiekis nėra tiesiogiai susijęs su piliečių įsitraukimu. Kitas barjeras – nesugebėjimas apdoroti su lyg kiekviena diena augančių informacijos srautų. Naujausi darbai politinės psichologijos srityje, pagrindžia piliečių pasyvumą. Dėl informacijos gausos bei nesugebėjimo tinkamai ja naudotis piliečiai priima sprendimus naudodamiesi ribota informacija, kurią gauna supaprastintu duomenų gavimo būdu, mechaniškai ieškodami informacijos ir nesigilindami į jos turinį. Taigi didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas analizės procedūroms, reikalingos informacijos atrinkimui ir panaudojimui. Taip pat svarbu paminėti piliečių informavimą. Tik informuoti piliečiai, turintys pakankamai duomenų racionaliam sprendimo priėmimui bei žinantys savo vaidmens svarbą gali dalyvauti su problema susijusio sprendimo įgyvendinime. Priešingu atveju pasireiškia visiškas piliečių abejingumas (J. Vaičiūnienė, 2004, p. 20).

*Piliečių įtraukimo į valdymo procesus priežasčių spektras labai platus. Priežastys gali būti susijusios netikėtas pasikeitimas visuomenės gyvenime arba naujai iškilusiais bendruomenės poreikiais. Taigi siekiant abipusio dialogo, sąveikos tarp valdžios ir piliečių, būtina nuolat tobulinti bendradarbiavimo iniciatyvas, piliečius laikyti lygiaverčiais partneriais, skatinti piliečių įsitraukimą į sprendimų svarstymo ir priėmimo procesus, didelį dėmesį skiriant dalyvavimą palengvinančioms procedūroms.*

### ***1.1.1. Piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje teisiniai pagrindai***

Vietos savivaldos sistema Lietuvoje pasižymi tvirtais teisiniais pagrindais (Bakaveckas A., 2006, p. 87). Svarbiausi vietos savivaldybių teisinio reguliavimo dokumentai:

- Lietuvos Respublikos Konstitucija,
- Europos vietos savivaldos chartija,
- Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. (Astrauskas. A, 2013 p. 47).

Pamatinė teisė, per kurią pasireiškia piliečio dalyvavimas vietos savivaldoje yra įtvirtinta LR Konstitucijos (1992) straipsniuose. Pagrindiniame, aukščiausią galią turinčiame teisės akte, reglamentuojama piliečių teisė dalyvauti savivaldos institucijų formavime, savo valią išreiškiant savivaldybių tarybų rinkimuose, taip pat dalyvavimas viešųjų reikalų tvarkyme ir sprendimų priėmimo. Demokratijos stiprinimui Lietuvoje didelę įtaką turi tarptautiniai teisės aktai. Lietuva 1993 m. stodama į Europos Sąjungą įsipareigojo pasirašyti ir ratifikuoti Europos vietos savivaldos chartiją. 1996 m. lapkričio 26 d. Strasbūre šis dokumentas buvo pasirašytas, tačiau įsigaliojo Lietuvoje 1999 m. spalio 10 d. Chartijos ratifikavimas reiškė valstybės sutikimą vietos savivaldą reglamentuojančius teisės aktus suderinti su chartijos pagrindiniais principais ir jų laikytis (Urmonas A., Novikovas A., 2011, p. 119-134). Tarptautinio dokumento preambulėje įtvirtinta „piliečių teisė dalyvauti tvarkant viešuosius reikalus – vienas iš demokratijos principų; ši teisė tiesiogiai gali būti įgyvendinama būtent per vietos valdžios institucijas“. Vietos savivaldybių bendruomenių narių tiesioginio dalyvavimo tvarkant vietos reiklaus formos numatomos Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme (2008). Teisės akte yra nurodyti visuomenės dalyvavimo galimybes reglamentuojantys pagrindiniai vietos savivaldos principai: Savivaldybės tarybos nariai yra atsakingi rinkėjams, kad savivaldybės institucijos privalo sudaryti sąlygas gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant ir svarstant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, taip pat skatinti kitas pilietines iniciatyvos formas. Pagal S. Nefą, Lietuvos vietos savivaldos sistemos funkcionavimą struktūrizuoja ir padaro funkcionalių šešių lygių juridiniai teisės aktai:

*Pirmas lygis. Įstatymai: bendrieji (pagrindiniai)* – tai LR vietos savivaldos, LR savivaldybių tarybų rinkimų, LR viešojo administravimo, LR asociacijų, ir kiti įstatymai. Šiais teisės aktais yra organizuojamas vietos valdžios funkcionavimas, realizuojamos įvairios iniciatyvos. Pastebima, kad savivaldos įstatymo nuostatos nuolat yra keičiamos vadovaujantis decentralizacijos ir dekoncentracijos principais, tokiu būdu vietos savivaldai suteikiama daugiau teisių, atskaitomybės bei plečiama vietos demokratijos bazė.

*Antras lygis. Įstatymai: specifiniai* – tai teritorijų planavimo, apskrities valdymo, socialinių paslaugų, švietimo, daugiabučių namų savininkų bendrijų ir kt. Šių teisės aktų specifika – visuomenės informavimas bei atsižvelgimas į visuomenės interesus. Iki tam tikto fizinio veiksmo atlikimo piliečiai turi galimybę reikšti savo nuomonę, taip įtakodami sprendimus.

*Trečias lygis. Vyriausybės nutarimai, ministrų įsakymai.* Vyriausybės nutarimai dėl savivaldybių plėtros, teritorijų planavimo dokumentų projektų svarstymo su visuomene nuostatų patvirtinimo, dėl piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose tvarkos patvirtinimo ir kiti teisės aktai (Pvz. Vyriausybės nutarimas „Kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcija“).

*Ketvirtas lygis. Savivaldybės tarybos sprendimai, potvarkiai, tvirtinantys vietos demokratijos taisykles, nuostatus, statutus ir t. t.* Prie tokių dokumentų priskiriamos piliečių dalyvavimą vietos demokratinuose procesuose strategijos, bendruomenių veiklos nuostatai, piliečių komitetų veiklą reglamentuojančios taisyklės.

*Penktas lygis. Vietos bendruomenių veiklos juridinės normos, tradicijos* – tai bendruomenės narių tarpusavio susitarimu sukurtos, juridinės galios neturinčios taisyklės, kurių laikymąsi reguliuoja patys iniciatoriai.

*Šeštas lygis. Europos Tarybos juridiniai aktai, rekomendacijos.* Kadangi Lietuva siekia tapti demokratinio pasaulio dalimi, todėl būtina žinoti ir laikytis Europos Sąjungos priimtų teisės aktų (pvz., Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacija „Dėl piliečių dalyvavimo visuomeniniame vietos gyvenime“)(2004 p. 5–9).

Darbo kituose skyriuose bus analizuojamos piliečių dalyvavimo demokratijos procesuose galimybės naudojant IKT, todėl aktualu paminėti dokumentus reglamentuojančius informacinius procesus vietos savivaldoje. Lietuvoje vienas iš dokumentų įtvirtinančių informacijos prieinamumą piliečiams – Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija (2002). Šios strategijos pagrindiniais tikslai: sukurti žinių visuomenę, plėtojant regiono informacinę struktūrą, vystant valstybės valdymo ir savivaldos institucijų infrastruktūrą bei pertvarkant viešųjų paslaugų teikimą taip, kad informacija, reikalinga verslui ir gyventojų ūkinei veiklai būtų prieinama per kompiuterių tinklus. Daugelis institucijų, tai pat ir savivaldos, siekdamos savo veikloje taikyti IKT naudojami netekusia galios, elektroninės valdžios koncepcija (2003), kurioje išdėstytas požiūris į elektroninės valdžios reiškinius Lietuvoje. Viename iš koncepcijos punktų užsimenama apie piliečių ir institucijų sąveiką: „14.2.2. aktyvinti visuomenės ir viešojo administravimo institucijų sąveiką, užtikrinti visuomenės įtaką politiniams sprendimams, viešojo administravimo institucijų veiklos skaidrumą ir vadybinę kompetenciją.“ Kitas svarbus dokumentas – Lietuvos Respublikos

Vyriausybės paskelbtas nutarimas „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros iki 2011–2019 metų programos patvirtinimo“ (2011). Programos pagrindinis tikslas „pagerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę ir įmonių veiklos aplinką naudojantis IRT teikiamomis galimybėmis ir pasiekti, kad iki 2019 metų ne mažiau kaip 85 procentai Lietuvos gyventojų naudotųsi internetu“. Savivaldos lygmeniu, pirmas žingsnis strateginio e. savivaldos reglamentavimo link – „Lietuvos „e Savivaldybė 2014„ projektas“. Tai Norvegijos patirties (paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę) adaptavimas Lietuvos savivaldybėse.

Minėti dokumentai apima e. paslaugų diegimą apskritai visose viešojo valdymo institucijose, tačiau savivaldybės neturi atskiro dokumento reglamentuojančio e. valdžios diegimą savivaldos lygmeniu. Apžvelgtuose dokumentuose pagrindinis rodiklis, į kurį kreipiamas didžiausias dėmesys – e. paslaugos bei kuo efektyvesnį jų teikimas piliečiams, taip pat menkas dėmesys yra skiriamas pačių piliečių dalyvavimo galimybių skatinimui, tai įvardijama tik kaip siektinos gairės, bet ne konkretūs veiksmai.

### ***1.1.2. Piliečių dalyvavimo formos ir būdai***

Piliečiams dalyvaujant vietos valdžios politiniame gyvenime, reiškiant savo interesus, formuojama pilietinė atsakomybė bei valdžios atskaitingumas piliečiams. Aktyvus visuomenės dalyvavimas viešojo valdymo procese, bendradarbiavimas su valdžios institucijomis, skatina abipusį pasitikėjimą, jausmą, kad yra piliečiai yra svarbūs politikos formavimo proceso dalyviai. (R. Petrauskienė, G. Žilinskas, 2013, 50–64 p.). Politiniam dalyvavimui apibūdinti yra naudojamos, klasikine tapusi politinio dalyvavimo tipologija:

- **Konstitucinės ir nekonstitucinės** dalyvavimo formos, tai dalyvavimo veiksnių įtvirtinimas įstatymuose. Piliečių galimybės daryti įtaką priimamiems sprendimams yra reikšmingas yra reikšmingas demokratinio proceso elementas. Taigi šios galimybės gali būti įtvirtinamos įstatymuose ir įvardijamos kaip konstitucinės (pvz., balsavimas), taip pat įvairios pilietinės iniciatyvos, kurios nėra teisiškai reglamentuotos prie nekonstitucinių dalyvavimo formų;
- **Legalios ir nelegalios** dalyvavimo formos, tai leidžiami arba priešingai draudžiami įstatymais dalyvavimo veiksniai, tačiau dinaminėje perspektyvoje riba tarp legalumo ir nelegalumo kinta. Prie nelegalių veiksnių galima būtų priskirti įvairių politinę prievartą.
- **Legitimios ir nelegitimios** dalyvavimo formos, tai visuomenės pritarimas arba nepritarimas konkretiems piliečių elgesio formą reglamentuojantiems teisės aktams;

- **Konvencinės ir nekonvencinės** dalyvavimo formos. Pastarosios formos apimą legalumą ir legitimumą.

Konvencinis politinis dalyvavimas siejamas su tradiciniu, visiems priimtiniu politiniu elgesiu, tai pat nekonvencinis dalyvavimas tinkamas apibūdinti protesto politikos sąvokai. Prie konvencinio politinio dalyvavimo priskiriamas dalyvavimas rinkimuose, taip pat dalyvavimas už balsavimo veiksmo ribų – dalyvavimas rinkimų kampanijoje. Rinkimų kampanijos veikloje piliečiai labiau išreiškia savo iniciatyvas, bendradarbiauja su renkamais atstovais. Prie šios konvencinio dalyvavimo formų priskiriama veikla bendruomenėje, tai tiesioginis piliečių bendradarbiavimas su vietos elitu dėl bendruomenės problemų. Nekonvencinė politinė veikla apima demonstracijas, piketus protestus, peticijų pasirašymą. Tačiau pastaruoju laiku politinio dalyvavimo galimybių spektras vis plečiasi ir riba tarp konvencinio ir nekonvencinio dalyvavimo vis mažėja. (R. Riekašius, 2011, p. 11–28). Kiti autoriai siūlo alternatyvas klasikiniai tipologijai visų pirma prie klasikinės tipologijos formų priskiria ir socialinį, ir politinį aktyvumą (pvz., domėjimasis socialinėmis ir politinėmis problemomis, dalyvavimas diskusijose). Akivaizdžiam dalyvavimui apibūdinti autoriai įveda sritis: pirmoji – atstovavimo ribų peržengimas, antroji – individualios ir kolektyvinės veiklos išskyrimas. To pasekmėje atsiranda politinis formalus dalyvavimas (balsavimas, dalyvavimas bendruomeninėje veikloje, profesinių sąjungų veikloje) ir aktyvūs veiksmai (dalyvavimas socialiniuose judėjimuose, streikuose, peticijų rengime, pasirašyme). Taigi ši alternatyva klasikiniai tipologijai galėtų būti įvardijam ne kaip politinio dalyvavimo, bet kaip politinio elgesio tipologija (J. Ekman ir E. Amna, 2012, p. 283–300).

Piliečių dalyvavimas politiniuose procesuose dažniausiai siejamas su rinkimų procesu, tačiau balsavimas rinkimuose negali būti traktuojamas, kaip pagrindinis indikatorius visuomenės politiniam dalyvavimui vertinti. Egzistuoja ir kiti politinio dalyvavimo būdai, peržengiant rinkimų aplinkos ribas (A. Krupavičius, A. Lukošaitis, 2004, p. 216). Vidaus reiklų ministerijos leidinyje „Spręskite patys“ (2006) išskiriami tiesioginiai ir netiesioginiai piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese būdai:

- **Tiesioginiai būdai:** dalyvavimas rinkimuose, gyventojų apklausose, susirinkimuose, peticijų pateikimas ir pasirašymas, skundų, prašymų pateikimas ir kt.
- **Netiesioginiai būdai:** piliečių interesų išsiaiškinimas per masines informavimo priemones, įvairios apklausas, nuomonių tyrimai ir kt.

Vietos valdžios institucijos piliečių dalyvavimą taip pat gali skatinti per informacinius pranešimus, kurie yra skirti supažindinti piliečius su institucijos vykdoma veikla. Pagrindinis reikalavimas tokiems pranešimams – prieinamumas ir suprantamumas. Taip pat per nuolatinį vietos

gyventojų informavimą apie esamas problemas bei susidariusių sunkumų sprendimo galimybes. Kitas svarbus aspektas skatinant piliečius – įvairių susirinkimų ir viešųjų svarstymų organizavimas, kurių metu suinteresuotai visuomenei atskleidžiama aktuali informacija. Visuomenės nariams turi būti prieinama informacija apie vietos valdžios rengiamus posėdžius, jų darbo eigą. Taip pat turi būti sudaromos galimybės visuomenės nariams burtis į komitetus ar deleguoti atstovus į komitetus, kuriuose iškelti svarbiausi visuomenei klausimai. Vietos valdžia turi nuolat ieškoti aktyvaus dialogo ir naujų bendradarbiavimo galimybių su visuomene formų (L. Marcinkevičiūtė, R. Petrauskienė, 2008, p. 102–109).

Šiame poskyryje buvo aptarta politinio visuomenės dalyvavimo sprendimų priėmimo svarba. Pagrindiniu efektyvaus dalyvavimo aspektu išskiriamas – glaudaus ryšio tarp valdžios ir piliečio, sprendžiant visuomenei aktualius klausimus, užmezgimas. Kitas svarbus aspektas – teisinės, gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus, prielaidos. Aptarus pagrindines piliečių dalyvavimo formas, iškyla aktualus klausimas: ar tokia tipologija gali būti pritaikoma modernaus dalyvavimo formų apibūdinimui, ar naujai atsiradusios informacijos perdavimo priemonės daro poveikį politinio dalyvavimo gyliui ir būdams. Taigi kitame skyriuje bus aptariami interneto bei informacinių ir komunikacinių technologijų veikiami pokyčiai piliečių dalyvavimui vietos savivaldoje.

## **1.2. Informacinių technologijų svarba didinant piliečių dalyvavimą vietos reikalų tvarkyme**

Valdymas pagrįstas informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis (IKT), vis sparčiau augantis reiškinys tiek nacionaliniu, centriniu, tiek vietos lygmeniu. Dauguma valstybių (taip pat ir Lietuva) plėtodamos IKT valdymo procesuose, susiduria su naujais iššūkiais. Vis plačiau vartojami tokie terminai: skaitmeninė demokratija (ang. digital democracy), e. savivalda (angl. e. self government), internetinis dalyvavimas (ang. on-line participation), e. balsavimas (ang. e. voting) ir kt. To pasekoje atsiranda naujos dalyvavimo formos, naujos informacijos perdavimo ir gavimo galimybės, nauji komunikavimo tarp valdžios ir visuomenės būdai (R. Petrauskienė, G. Žilinskas, 2013, p. 50–64).

### ***1.2.1. E. dalyvavimas vietos valdžios ir visuomenės sąveikos priemonė***

Tačiau IKT grįstas dalyvavimas susilaukia skirtingų vertinimų. Vieni autoriai teigia, kad internetas ir IKT daro žalingą poveikį pilietinio dalyvavimo iniciatyvai, minėtos technologijos gali būti naudojamos tik pramogoms, tokiu būdu piliečiai mažiau laiko skiria pilietiniai ir socialiniai veiklai (jungimuisi į grupes, dalyvavimui bendruomeninėje veikloje). Kaip priešprieša šiai pozicijai

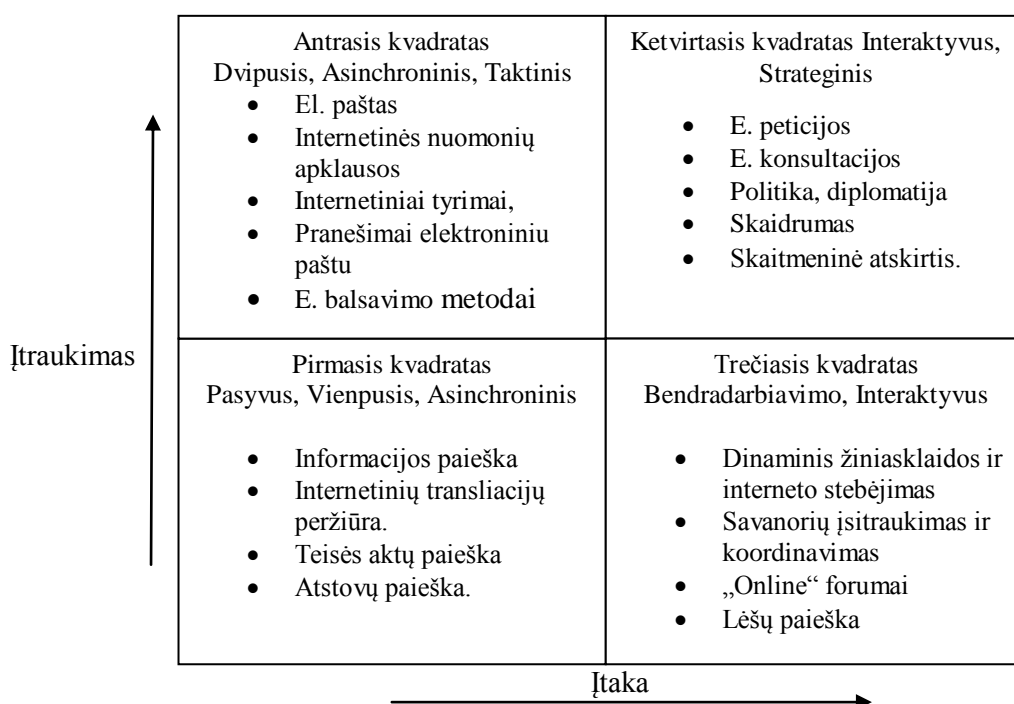


– požiūris, kad internetas suaktyvina politinį ir pilietinį dalyvavimą. Tai palengvinanti bei dalyvavimo kaštus sumažinanti priemonė politiniame gyvenime įprastomis dalyvavimo formomis besinaudojantiems piliečiams, taip pat tai naujas būdas įtraukti neaktyvius piliečius (ypatingai jaunimą, kuris didžiąja laiko dalį praleidžia prie kompiuterio) (S. Baulianne, 2009, p. 193-211). Toks požiūris išskiriamas ir Jungtinių Tautų sekretoriato, Ekonominės ir socialinės politikos departamento (angl. UNDESA) 2007 metais atliktų apžvalgų (E-Participation and E-Government: Understanding the Present and Creating the Future) metu. Autoriai (Lawrence Pratchett, Donald F. Norris, Nahleen Ahmed) išskiria pagrindinius IKT diegimo siekius:

- **Sustiprinti** (angl. reinforce) šiuolaikinės demokratijos institucijas. (pvz., kaip vienas iš piliečių demokratinės išraiškos sustiprinimo būdų gali būti įvardijamas e. balsavimas);
- **Pakeisti** (angl. change) institucijų veikimo principus (pvz., internetinės transliacijos, tai išrinktų atstovų veiklos stebėjimas internetu, tokiu būdu užtikrinama prieinamesnė ir skaidresnė informacija);
- **Pakeisti** (angl. replace) institucijų bendravimo formas su piliečiais (pvz., Internetinės skelbimo lentos kaip naujas piliečių informavimo būdas);
- **Plėtoti** (angl. develop) demokratinės institucijas (pvz., internetiniai forumai, kaip naujas patariamosios demokratijos būdas);
- **Išplėsti** (angl. extend) demokratiją įtraukiant visuomenės atstumtas grupes (pvz., tautinės mažumos);

Analizuojant IKT reikšmę stiprinant vietos savivaldos institucijų ir gyventojų bendradarbiavimo procesus pastebima, kad piliečių įgalinimas technologijų pagalba gali būti skirtingo lygmes. Elektroninės valdžios institutas pateikia e. demokratijos modelį, kuriame piliečių dalyvavimo įtaka pateikiama per piliečių įtraukimo galimybes (žr. 1 pav.). Pirmame kvadrante technologijų panaudojimo lygis yra žemiausias – vienpusė sąveika arba informacijos prieinamumas internete. Esant pasyviam, asinchroniškam bendravimui IKT naudojama tik kaip priemonė prieigai prie svarbiausios informacijos. Antrasis kvadratas atsispindi perėjimą nuo vienpusio iki dvipusio ryšio, atsiranda didesnės nuomonės išsakymo galimybės, tačiau piliečių daroma įtaka išlieka minimali, bendravimas vis dar lieka asinchroniškas. Didėjant įtraukimo lygiui, platesniam technologijų panaudojimo mastui, didėja ir piliečių dalyvavimo daromas poveikis. Trečiame kvadrante pastebime interaktyvų ryšį tarp institucijos ir piliečio – bendravimo procesai kinta į dinamiškus bendradarbiavimo procesus. Piliečiams suteikiama galimybė koordinuoti informaciją bei „on-line“ dalyvauti vietos problemų svarstyme. Strateginis, sinchroniškas, interaktyvus

bendradarbiavimas pateikiamas ketvirtame kvadrate. Piliečiams suteikiamos didelės galimybės įsitraukti bei paveikti vietos valdžios sprendimų priėmimo procesus. Šis lygmuo išsiskiria aukštu technologijų panaudojimo bei informacijos apdorojimo lygmeniu, tai reikalauja gilesnių politinių žinių bei gebėjimų naudotis IKT. Šis modelis dar kartą pabrėžia, kad IKT įgalina piliečius plačiau įsitraukti į vietos savivaldos reikalų tvarkymą, tai tradicinį dalyvavimą papildanti priemonė, tačiau minėtos technologijos savaime nedaro įtakos piliečių pareigoms, įsipareigojimams, pilietinei atsakomybei. (J. Caldow, 2004, p. 5).



1 pav. E. demokratijos modelis pagal E. valdžios institutą. Sudaryta darbo autorės pagal Caldow J. e-Democracy: Putting Down Global Roots, Institute for Electronic Government, IBM, 2004, prieiga per internetą <<http://www-01.ibm.com/industries/government/ieg/pdf/e-democracy%20putting%20down%20roots.pdf> >

Autoriai (E. Tambouris, A. Macintosh, S. Coleman, M. Wimmer ir kt., 2006, 2007) atkiltuose tyrimuose atskleidžia piliečių dalyvavimo ir įgalinimo naudojant IKT sritis (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Piliečių dalyvavimo ir įgalinimo naudojant IKT sritys.

Srities pavadinimas	IKT panaudojimas
<i>Informacijos teikimas</i>	IKT naudojamos kaip informacijos sisteminimo, pateikimo ir valdymo priemonė piliečių dalyvavimo kontekste.
<i>Bendruomenės/ bendradarbiavimo aplinkos kūrimas</i>	IKT naudojamos kaip piliečių vienijimosi į bendruomenes skatinanti bei bendruomenės veiklą įgalinanti priemonė.
	IKT naudojamos kaip priemonė suinteresuotų šalių nuomonei išsakyti.

<b><i>Konsultavimas</i></b>	Technologijų pagalba suteikiama galimybė viešai arba slaptai išsakyti nuomonę rūpimu klausimu.
<b><i>Agitacijos</i></b>	IKT naudojamos kaip priemonė protestams, lobizmui, peticijoms bei kitų formų kolektyviniams veiksams organizuoti.
<b><i>Rinkimų kampanija</i></b>	IKT naudojama kaip rinkimų kampanijos organizavimo priemonė: politikų, politinių partijų, lobistų rėmimas.
<b><i>Pasitarimas</i></b>	IKT kaip virtualių grupinių diskusijų organizavimo priemonė, kurių metu svarstomi aktualūs klausiami, iškilusios problemos.
<b><i>Diskursas</i></b>	IKT naudojamos kaip dialogo tarp piliečių ir išrinktų atstovų palaikymo priemonė.
<b><i>Tarpininkavimas</i></b>	IKT pagalba pasitelkiamas neutralus dalyvis ginčams tarp konfliktuojančių šalių spręsti.
<b><i>Teritorijų planavimas</i></b>	IKT pagalba išsiaiškinama visuomenės arba konkrečių suinteresuotų šalių nuomonė teritorijų planavimo, poveikio aplinkai vertinimo klausimais.
<b><i>Apklausa</i></b>	IKT kaip gyventojų nuomonės įvertinimo bei požiūrio nustatymo priemonė.
<b><i>Balsavimas</i></b>	IKT naudojamos balsavimo procesuose.

Sudaryta darbo autorės remiantis: Tambouris E., *Introducing eParticipation*, 2007, prieiga per internetą: <[http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing\\_eParticipation\\_DEMO-net\\_booklet\\_1.pdf](http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing_eParticipation_DEMO-net_booklet_1.pdf)>

Piliečių dalyvavimo ir įgalinimo per IKT sričių spektras labai platus: nuo informacijos teikimo, bendradarbiavimo aplinkos sukūrimo iki aktyvių piliečių valios išraiškos būdų – dalyvavimo apklausoje, balsavimo. Šie procesai priklauso nuo dalyvavimo lygio bei priemonių. Taigi kituose poskyriuose bus aptariami e. dalyvavimo lygiai piliečių dalyvavimo iniciatyvos skatinimo formos.

Elektroninis dalyvavimas – tai vis labiau diskutuotina tema tiek pasaulio tiek Europos valstybių kontekste. Europos Konstitucijoje yra reglamentuotas dalyvaujamosios demokratijos principas, kurio pagrindinis tikslas atviras, skaidrus bendradarbiavimas tarp visų Europos institucijų, asociacijų bei pilietinės visuomenės. (S. Smith, E. Dalakiouridou, 2009, p. 4-15). E. dalyvavimas Europoje pradamas plėtoti nuo 2002 metų, to pagrindu laikoma e. Europos iniciatyva, po kelerių metų patvirtintas minėtos iniciatyvos veiksmų planas. Svarbiu dokumentu laikomas 2006 metų Europos Parlamento inicijuotas e. dalyvavimo veiksmų planas (eParticipation preparatory action). Plane buvo numatyta išsiaiškinti šiuolaikinių technologijų daromą įtaką piliečių

dalyvavimo procesams Europos Sąjungoje (R. Baločkaitė, 2008). Europos Komisijos sukurtas tinklapis (<http://ec.europa.eu>) teikia informacija apie IKT panaudojimo galimybes, kaupia bei dalinasi šalių patirtimis. E. dalyvavimas įtraukiamas ir į Europos Komisijos veiksmų planus ir darbotvarkes. Naujausi dokumentai – Europos valstybių e. valdymo veiksmų planas (The European eGovernment Action Plan (2011-15)), aktyvų piliečių dalyvavimą skatinanti programa (Europe for Citizens Programme (2007–2013)) bei kiti projektai. Taip pat Jungtinės Tautos kasmet atlieka e. valdymo tyrimus bei vertina valstybes pagal kelis indeksus:

- **E. pasirengimo indeksas** (angl. e-Government Readiness Index). Indeksas susideda iš kelių komponentų: gyventojų raštingumo lygio įvertinimo, taip pat vertinamas šalių pasirengimo paslaugas teikti internetu mastas bei technologijų infrastruktūros išvystymo mastas, kokiais būdais technologijos prieinamos gyventojams. Pagal 2012 metais atliktą tyrimą (United Nations E-Government for the People E-Government Survey 2012) pirmauja Europos valstybės (Olandija, Jungtinė Karalystė, Danija, Švedija Norvegija). Estija užima 20 vietą, Lietuva pagal šį indeksą užima 29 poziciją ir lenkia kaimynines šalis Latviją (42 vieta) bei Lenkiją (47 vieta).
- **E. dalyvavimo indeksas** (angl. e. participation Index). Indeksas susideda iš: informacijos pateikimo vertinimo (kokia informacija prieinama institucijų internetinėse svetainėse) ar institucijos užtikinta e. priemonės bendradarbiavimui su piliečiais, ar atsižvelgiama į piliečių nuomonę priimant sprendimus. Atlikto tyrimo duomenimis pirma vieta priklauso Olandijai. Estija užima 5 vietą, kaimyninės šalys – Latvija 24, Lenkija 25 vietas, Lietuvai priklauso 13 pozicija (United Nations, E. government survey, 2012).

Kalbant apie piliečių e. dalyvavimo galimybes vietos reikalų sprendime būtina aptarti įsitraukimo lygmenis. Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) 2001 ataskaitoje (Engaging Citizens in Policy making: Information, Consultation and Public Participation) išskiria tris pagrindines piliečių ir institucijų sąveikos pakopas:

**Informavimas** – vienpusis ryšys tarp institucijos ir piliečio, tai būtina išankstinė sąlyga aktyviam piliečių įsitraukimui. Ši pakopa apima tiek pasyvią prieigą prie informacijos, tiek aktyvias institucijos informacijos sklaidos priemones. 2003 m. EBPO ataskaitoje išskiriami informacijai keliami reikalavimai: išsamumas, objektyvumas, patikimumas, aktualumas, paieškos lengvumas ir suprantamumas. Piliečiai turi turėti vienodas galimybes susipažinti su informacija, tačiau turi būti išsaugotas privatumas ir konfidencialumas. Informacijos sklaida per IKT turi pasiekti tikslią auditoriją suprantamu, prieinamu turiniu ir forma: atrinkta, koncentruota, susisteminta, aiški ir

teisinga. Taip pat svarbus informacijos sklaidos aspektas – orientuota į specialius poreikius turinčius piliečius.

**Konsultavimas** – dvipusis piliečio ir institucijos bendravimas, politikos formavimo pagrindas. Ši pakopa skiriasi nuo pirmosios atgalinio, grįžtamojo ryšio iš institucijos gavimu. Bendraujama pagal iš anksto nustatytus šablonus: klausimų atsakymų formomis bei siekiant išsiaiškinti piliečių požiūrį ir nuomonę.

**Aktyvus dalyvavimas** – tai piliečių ir valdžios partneryste paremti santykiai. Šioje pakopoje piliečiai aktyviai įtraukiami į politikos formavimo procesus. Formuojamas politinis visuomenės ir institucijos dialogas, vertinamos piliečių siūlomos politinės alternatyvos, tačiau galutinį sprendimą priima institucija, taip pat institucijai priskiriami atsakomybė už galutinį sprendimą.

Sėkmingo informavimo, konsultavimo ir aktyvaus piliečių dalyvavimo politikos formavimo procese pagrindiniai principai: įsipareigojimai – vadovavimas ir stiprūs įsipareigojimai yra svarbūs visose trijose piliečių ir institucijų politinės sąveikos pakopose, taip pat vienodai svarbūs tiek politikams, institucijų vadovams tiek patiems piliečiams; teisės – piliečių teisės gauti informaciją, grįžtamąjį ryšį, konsultacijas ir aktyviai dalyvauti politikos formavime turi būti griežtai reglamentuotos, taip pat turi būti aiškiai nurodyti įsipareigojimai institucijoms reaguoti į piliečių nuomonę, poreikius ir pareiškimus; aiškumas – tikslai ir apribojimai turi būti apibrėžti jau pirmoje informavimo pakopoje; vaidmenys ir atsakomybė – politikos formavimo procese turėtų būti aiškiai apibrėžta piliečių indėlio svarba bei institucijos atsakomybė už priimamus sprendimus; laikas – piliečių konsultavimas ir aktyvus dalyvavimas politikos procese turi būti skatinamas kiek įmanoma anksčiau, tokiu būdu įvairesnis politinių sprendimų, pasiūlymų spektras leidžia priimti teisingiausią galutinį sprendimą; objektyvumas – institucijų teikiama informacija politikos formavimo procese turi būti objektyvi, išsami ir prieinama, visų piliečių teisės į informacijos prieinamumą turi būti vertinamos vienodai; išteklių – visose trijose piliečių ir valdžios sąveikos pakopose reikalingi finansiniai, žmogiškieji ir technologiniai išteklių, piliečiai turi turėti galimybes įgyti reikiamų įgūdžių, dalyvauti mokymuose; koordinavimas – siekiant užtikrinti politikos darnumą, pagerinti žinių valdymo procesus, norint išvengti besidubliuojančių sprendimų: informavimo, konsultavimo bei grįžtamojo ryšio procesai turi būti koordinuojami, tačiau koordinavimo pastangos neturėtų sumažinti institucijų pajėgumų diegiant naujoves bei užtikrinant institucijų lankstumą; atskaitingumas – institucijos turi būti įpareigosotos atsiskaityti už tai, kaip jos panaudoja grįžtamojo ryšiu iš piliečių gautą informaciją, politikos formavimo procesas turi būti atviras, skaidrus ir kontroliuojamas, turi būti siekiama bendros valdžios atskaitomybės; įvertinimas – institucijos

privalo įvertinti priemones, informaciją ir pajėgumus siekdamas prisitaikyti prie naujų reikalavimų ir kintančių politikos formavimo sąlygų; aktyvus pilietiškumas – organizacijos turi stengtis ugdyti pilietišką, sąmoningą visuomenę, stiprinti ryšį tarp pilietinės visuomenės organizacijų, palengvinti prieigą prie informacijos (OECD, 2001/2003).

Pastebima, kad visos trys pakopos orientuotos į piliečių ir institucijos dialogo skatinimą ir stiprinimą. Tačiau kaip pabrėžia Macintosh A., Tambouris E. – piliečiams suteikiamos galimybės gauti informaciją, grįžtamąjį ryšį iš institucijų, tačiau ir pačioms institucijoms suteikiama galimybė sužinoti piliečių nuomonę, priimti visuomenės poreikius atitinkančius sprendimus (2009, p. 185). Taigi IKT pagalba demokratizacijos procesai gali vykti dvejomis kryptimis:

- 1) „iš apačios“ (angl. bottom – up) –tai iniciatyva, kuomet piliečiai ar piliečių grupės išnaudoja naujai atsiradusius įrankius dalyvavimui institucijų sprendimų priėmimo procesuose, pokyčių iniciavimui. Techninių priemonių naudojimas susikuria spaudimą institucijoms keisti ir tobulinti įprastinius bendravimo su piliečiais būdus.
- 2) „iš viršaus“ (angl. top – down) – tai iniciatyva, kuomet pačios institucijos pritaikydamos technologinius įrankius, keičia įprastinius reguliavimo mechanizmus ir sukuria naujas galimybes piliečiams dalyvauti vietos reikalų sprendime (Islam S., 2008).

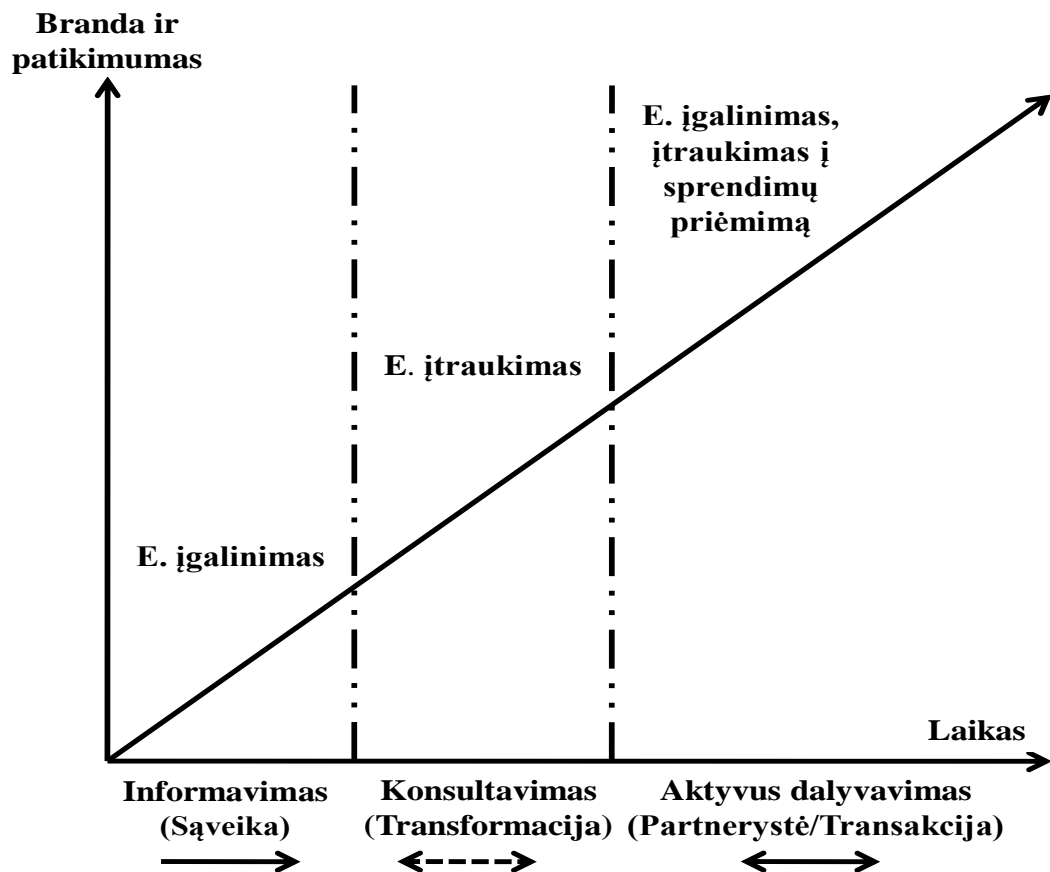
Skirtingi autoriai piliečių dalyvavimo lygmenis aiškina per skirtingą prizmę. Pirmasis EBPO aiškinimas tai e. dalyvavimo pamatas, remiantis šiuo e. dalyvavimo modeliu demokratinis politinis dalyvavimas apima prieigą prie informacijos, įsitraukimo į sprendimų priėmimo procesus mechanizmus bei gebėjimus įtakoti politikos formavimą. (A. Macintosh, 2004, p. 2–5) taikydamas šia klasifikaciją kaip pagrindą bei charakterizuodamas e. demokratijos iniciatyvas išskiria tris piliečių dalyvavimo lygmenis:

**E. įgalinimas** (angl. e. enabling) – tai dalyvavimo galimybių suteikimas per IKT. Pirmasis lygmuo apima kuo platesnės auditorijos įtraukimą, ypatingas dėmesys skiriamas tiems, kas įprastai nesinaudoja internetu bei jame pateikiama informacija. Įgalinant piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose per IKT atsižvelgiama į piliečių gebėjimus naudotis technologijomis. Pagrindiniai šios pakopos reikalavimai – informacijos pateikimas suprantama forma ir prieinamumas.

**E. įtraukimas** (angl. e. engaging) – tai piliečių konsultavimo, bendravimo su piliečiais gilinimo bei įtraukimo į svarstymo procesus pakopa. Tai „iš viršaus į apačią“ (angl. top – down) iniciatyvos taikymas, kuomet institucijos, bet ne patys piliečiai inicijuoja konsultacijas, remia politines diskusijas.

**E. įgalinimas, įtraukimas į sprendimų priėmimą** (angl. e. empowering) – technologijos šioje pakopoje naudojamos aktyviam piliečių dalyvavimui bei iniciatyvai „iš apačios į viršų“ (angl. bottom – up) skatinti. Antroje pakopoje piliečiai buvo traktuojami kaip informacijos vartotojai, turintys prieigą prie informacijos ir gaunantys atgalinį ryšį. Trečioji pakopa akcentuoja piliečių įtaką politikos formavimo procesuose (Macintosh A., 2004).

Minėtų dviejų e. dalyvavimo modelių (EBPO ir Macintosh A.) sąveika atsispindi integruotame e. dalyvavimo modelyje ( žr. 2 pav.).



2. pav. Integruota e. dalyvavimo dimensija. Sudaryta darbo autorės pagal Islam S. Towards a sustainable e-Participation implementation model.// European Journal of ePractice, 2008, Nr. 5, prieiga per internetą: <<http://www.epractice.eu/files/5.3.pdf>>.

*E. dalyvavimo dimensija perteikia, kaip kintant laiko perspektyvai bei didėjant brandai ir patikimumui keičiasi piliečių dalyvavimo iniciatyvos. Nuo vienpusio ryšio su valdžios institucijomis ir prieigos prie informacijos iki abipusės partnerystės ir aktyvaus įsitraukimo į sprendimų priėmimo procesus.*

### 1.2.2. Piliečių dalyvavimo formos taikant IKT

Dauguma mokslininkų analizuodami piliečių dalyvavimo formas per IKT prizmę, teigia, kad tai ne tik naujai atsiradusios galimybės, bet naujai atsiradusios informacinės sklaidos formos (internetinės svetainės, video, tinklaraščiai) aktyvuoja klasikines, kaip jau ankstesniame skyriuje buvo minėta konvencines dalyvavimo formas. Internetas, kaip pagrindinė mobilizacijos priemonė tampa analogas tradiciniams dalyvavimo būdams (R. Riekašius, 2011, p. 11-18). Piliečių dalyvavimo iniciatyvoms skatinti naudojamų priemonių spektras labai platus nuo internetinių žurnalų iki aktyvių dalyvavimo platformų (E. Tambouris, 2007). Todėl darbe aktualu apžvelgti pagrindines piliečių dalyvavimo formas taikant IKT (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. E. dalyvavimo priemonių sąrašas.

<b>E. dalyvavimo priemonė</b>	<b>Priemonės aprašymas</b>
<b>Pokalbių svetainės</b> (angl. Chat rooms)	Internetinės programos, sukurtos e. dalyvavimo tikslams įgyvendinti, kurių pagalba pokalbiai tarp ekspertų, institucijų ar suinteresuotų asmenų vyksta sinchroniškai, realiu laiku, taip pat lygiarangiai (angl. peer to peer) – kuomet „keitimasis resursais vyksta tiesiogiai tarp vartotojų“ „...„susijungę vartotojai yra lygiaverčiai“ (P2P, Wikipedia, žr. lit.).
<b>Diskusijų forumai</b> (angl. Discussion forums)	Internetinės diskusijų grupės, kur prisijungę vartotojai, dažniausiai su panašiais interesais, gali pasikeisti atvirais pranešimais tam tikru e. dalyvavimo klausimu. Vartotojai gali pasirinkti temą, skaityti kitų vartotojų žinutes, atsakyti į jas bei palikti savo pranešimus. Tai asinchroninis bendravimas, t. y. nariai neprivalo būti prisijungę ir bendrauti tuo pačiu laiku.
<b>Sprendimų priėmimo žaidimai</b> – (angl. Decision making Games)	Žaidimai vartotojui dažniausiai leidžia simuliacinėje darbo aplinkoje, iliustracijų ir animacijų pagalba matyti ir sąveikauti su kitais dalyviais, imituoti su tam tikra problema susijusius atvejus; šiuo atveju – priimant sprendimus politikoje. Dalyviams siūlomos žaidimo taisyklės ir dirbtinu būdu sukuriamos probleminės situacijos.
<b>Virtualios bendruomenės</b> (angl. Virtual Communities)	Interneto programos, kurių dėka bendrus interesus turintys vartotojai gali bendrauti bei kurti santykius virtualioje erdvėje e. dalyvavimo kontekste. Bendruomenės narių „susitikimo“ vieta gali būti įvairūs forumai, internetinės pokalbių svetainės, internetinės konferencijos, virtualūs žaidimai.
<b>E. atrankos grupės</b> (angl. e. Panels)	Internetinės programos, kurios pačios atsitiktinai parenka dalyvius, suskirsto juos į grupes, parenka temą, tam, kad dalyviai išreikštų savo nuomonę



	įvairiais klausimais tam tikrais intervalais per tam tikrą periodą (EU, 2012 žr. lit.).
<b>E. peticijos</b> (angl. e. Petitioning)	Programos, kurios priima ir leidžia pasirašyti peticijas internetu. E. peticijos turinio reikalavimais nesiskiria nuo įprastinių peticijų. Norint sukurti ar pasirašyti peticiją pilietis turi palikti savo kontaktinę informaciją, kuri nėra skelbiama viešai (skelbiamas yra tik vardas ir pavardė) (e. peticija.lt).
<b>E. patariamąsios apklausos</b> (angl. e. Deliberative Polling )	Tai institucijos pasitarimo su visuomene metodas, apimantis grupinį diskusijų bei nuomonės tyrimų metodus. Respondentai parenkami atsitiktiniu būdu, grupuojami į mažas grupes, grupių diskusijos vyksta vadovaujant specialiai tam parengtam moderatoriui. Patariamąsios apklausos parodo diskusijų ar debatų metu susiformavusias nuomones bei nuostatas (D. Polling, žr. lit).
<b>E. konsultacijos</b> (angl. e. Conculatation)	Programos, skirtos elektroninėms konsultacijoms, kurios leidžia vienoms suinteresuotoms šalims pateikti informacijos apie problemą, kitiems atsakyti į konkrečius klausimus ir/arba pateikti atvirus komentarus.
<b>E. balsavimas</b> (angl. e. Voting)	Tai balsavimas nuotoliniu būdu, užtikrinant saugią aplinką balsuojant bei skaičiuojant balsus (EBGS, 2008, žr. lit.). Darbe ši priemonė analizuojama ne tik balsavimo rinkimuose aspektu, bet balsavimo teisės aktų projektų klausimu.
<b>Pasiūlymų teikimo įrankiai</b> (angl. Suggestion Tools)	Programos, kurios suteikia galimybę dalyvauti oficialiose planavimo procedūrose, kuomet per nustatytą laikotarpį tikimasi sulaukti piliečių komentarų, pasiūlymų apie oficialius dokumentus.
<b>Internetinės transliacijos</b> (angl. Webcasts)	Kitaip dar vadinamos tinklo transliacijomis, tai vaizdo arba garso perteikimas interneto pagalba. Kiekvienas, turintis prieigą prie interneto, gali prisijungti ir peržiūrėti susitikimus realiu laiku, ši priemonė yra prieinama dideliame skaičiui interneto vartotojų. Taip pat transliacijos gali būti teikiamos ne tik realiu laiku, bet arba pagal poreikį. E. transliacijos gali būti naudojamos e. pristatymų, e. mokymų e. susitikimų e. konferencijų pavidalu. Norint žiūrėti transliacijas tiesiogiai arba peržiūrėti įrašą vartotojams būtina įsidiesti tam tikrą programinę įrangą, taip pat transliacijas galima peržiūrėti iš mobiliųjų įrenginių. Tačiau interneto transliacijos nėra tas pat kas interneto konferencijos. Transliacijos atitinką „vienas su daug“, o interneto konferencija „daug su daug“ sąveiką. (Internetinė transliacijos metodika, žr. lit.).

<b>Tinklaidės</b> (angl. Podcasts)	Tai garso įrašo su masinei auditorijai skirta informacija publikavimas „online“, dažniausiai mp3 formatu. Vartotojas gali užsiprenumeruoti norimus podcast'us. Taip sudaroma galimybė sekti informaciją neprisijungus prie konkrečios svetainės, bet per RSS naujienų srautą (Podcasts, žr. lit.).
<b>Tinklaraščiai</b> (angl. Blogs)	Tai gali būti specializuotos interneto svetainės arba svetainių skiltys, kuriose talpinamos chronologine seka išdėstytos publikacijos. Tai internetiniai dienoraščiai, kuriuose komentuojamos aktualios temos turinys. Tinklaraštininkai tokių dienoraščių pagalba gali skleisti savo idėjas, aprašyti aktualius įvykius (Tinklaraštis, Wikipedia, žr. lit.).
<b>Greitos apklausos</b> (angl. Quick polls)	Tai trumposios internetinės apklausos. Šis metodas priskiriamas nuomonės tyrimo metodams, jo metu apklausiamas nedidelis kiekis respondentų, tačiau rezultatai pritaikomi platesnei gyventojų aibei.
<b>Tyrimai</b> (angl. Surveys)	Tai internetiniai klausimynai; tinklalapyje pateikiami tam tikri (dažniausiai uždaro tipo, pagal kategorijas suskirstyti) klausimai, į kuriuos vartotojai pateikia savo atsakymus internetu.
<b>Interaktyvūs žemėlapiai</b> (angl. GIS)	Geografinė informacinė sistema (GIS) – „tai pagrindinis darbo įrankis priimant sprendimus, susijusius su savivaldybės teritorijos tvarkymu, savivaldybės turto valdymu, teritorijos raidos analize ir pan.“ (LSA, 2010). Interaktyvūs žemėlapiai taip pat skirti topografiniams duomenims ir teritorijų planavimo dokumentų registrui administruoti.
<b>Paieškos</b> (angl. Search Engines)	Tai sparčioji paieška, kuri naudojant raktažodžius, padeda vartotojams rasti ir gauti reikiamą informaciją.
<b>Įspėjimų paslaugos</b> (angl. Alert services)	Vienpusio ryšio priemonė – įspėjimai, kurie informuoja žmogų apie naujieną ar įvykį, pvz. el. pašto įspėjimai ar RSS naujienų srautas.
<b>Naujienlaiškiai</b> (angl. newsletters)	Vienpusės komunikacijos įspėjamoji priemonė, kurios pagalba apie tam tikrą naujieną ar įvykį informuojami užsiregistravę internetinės svetainės nariais.
<b>Dažniausiai užduodami klausimai</b> (angl. FAQ)	Tai priemonė pateikianti informaciją klausimų atsakymų pavidalu. Klausimus galima pateikti raktinių žodžių ar teiginių pagalba naudojant sparčiąją paiešką. Tokiu būdu pateikiama informacija yra fragmentiška, neapimanti viso temos konteksto.
<b>Grupinio darbo įrankiai</b> (angl. Groupware tools)	Tam tikri įrankiai, programos, leidžiančios naudojantis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis atlikti grupinius darbus.

<b>Automatiniai pranešimai</b> (angl. LISTSERVS)	Informavimo ir dvipusės sąveikos priemonė, naudojama piliečių ir institucijų ryšiams plėtoti. Tai automatiniai pranešimai iš anksto į sąrašą įtrauktiems vartotojams. Tai priemonė veikimo principu panaši į e. forumus, išskyrus tai, kad informacija gaunama el. laišku bei tik specifiniai vartotojų auditorijai (Listserv, žr. lit.).
<b>Interneto portalai</b> (angl. Web Portals)	Tai internetinės svetainės, kurios pateikia specifinę informaciją ir taikomąsias programas. Darbe ypatingas dėmesys skiriamas savivaldybių internetinėms svetainėms ir jose pareikiamos informacijos turiniui bei formoms.

Sudaryta darbo autorės remiantis E. participation Network, Intriducing e. participation. Introducing eParticipation DEMO-net booklet series, no. 1,2007. Prieiga per internetą:

<[http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing\\_eParticipation\\_DEMO-net\\_booklet\\_1.pdf](http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing_eParticipation_DEMO-net_booklet_1.pdf)>

*Apibendrinant e. dalyvavimo priemonių sąrašą galima teigti, vienos priemonės suteikia piliečiams galimybes susirasti reikiamą informaciją, nenaudojant specialių techninių įrengimų bei neturint specifinių žinių ar gebėjimų, kitos suteikia galimybes bendrauti, diskutuoti, konsultuotis su institucijomis ar suinteresuotais asmenimis. Taip pat yra priemonių, kurios įgalina piliečius aktyviai dalyvauti ir prisidėti prie institucijos priimamų sprendimų, tačiau reikalauja specialios programinės įrangos bei įgūdžių.*

### **1.2.3. E. dalyvavimas ir vietos savivalda: užsienio valstybių patirtis ir Lietuvos perspektyvos**

Žvelgiant Europos valstybių mastu, kiekviena šalis piliečių dalyvavimui suteikia skirtingą prasmę, tai galima spręsti pagal pastarojo reiškinių reglamentavimą valstybių teisės aktų sistemoje. Toks požiūris yra aprašomas e. demokratijos vadove (handbook on e. democracy, 2010), išleistame remiantis EPACE (Exchanging good practices for the promotion of an active citizenship in the EU) projektu, kuriame pateikiami piliečių dalyvavimą įtvirtinantys dokumentai. Daugeliu atveju piliečių dalyvavimo iniciatyva yra aptariama tiek centriniu, tiek savivaldos lygmenimis, tačiau darbe, temos aktualumui ir problematikai atskleisti, akcentuojamas dalyvavimas vietos valdžios lygmenyje.

Estijoje, kaip vienoje iš pažangiausių valstybių pagal informacinių technologijų pritaikymą viešajame administravime, e. dalyvavimas – tai informacinės visuomenės strategijos (Estonian information society strategy 2013) dalis. Dokumente yra numatoma stiprinti piliečių dalyvavimo galimybes priimant sprendimus vietos lygmenyje. Latvijoje, Danijoje - e. demokratijos reiškiniai yra įtvirtinami pagal Europos Tarybos parengtas rekomendacijas. E. dalyvavimas gali būti įtvirtinamas ir e. valdžios, e. viešojo administravimo ir e. įtraukties strategijose. Vengrijoje pagrindinius piliečių dalyvavimo elementus įtvirtina e. įtraukties (e. Inclusion Strategy) bei e.

viešojo administravimo (e. Public Administration) strategijos. Slovakijoje ir Slovėnijoje e. balsavimas ir e. dalyvavimo galimybės numatomos - e. valdžios strategijose (eGovernment Strategy of the Republic of Slovenia for the period 2006 to 2010 (SEP-2010) bei (eGovernment Strategy of the Slovak Republic). Svarbu paminėti, kad yra šalių, kur pastarasis reiškinys reglamentuojamas specialiuose dokumentuose. Austrijoje e. demokratija yra įtvirtinama viešojo dalyvavimo standartuose (Standards of Public Participation). E. demokratijos, e. dalyvavimo principai bei priemonės aprašomi (Positionspapier zu E-Democracy und E-Participation in Österreich) dokumente. Kai kuriose Europos šalyse (Ispanija, Italija, Šveicarija) e. dalyvavimas reglamentuojamas vietinės arba regioninės valdžios dokumentuose. Kaip pavyzdį galima pateikti Ispaniją. Valensijos regioninės valdžios priimtas regioninis piliečių dalyvavimo įstatymas (Valencia Comunidad Valenciana de la Ley 11/2008), kuris apima piliečiams prieinamas e. dalyvavimo priemones.

Šioje darbo dalyje, kaip teigiama Europos valstybių patirtis e. savivaldos srityje, glaustai pristatoma Estijos, Latvijos, Norvegijos, Vokietijos bei Jungtinės Karalystės savivaldos sistema, išskiriami svarbiausi dokumentai reglamentuojantys IKT pritaikymo vietos valdžios lygmenyje aspektus bei pateikiami praktiniai pavyzdžiai.

**E. savivalda Estijoje.** Remiantis 2012 m. Jungtinių Tautų atlikto tyrimo „United Nations E-Government Survey 2012“, kurio metu buvo vertinamas e. dalyvavimo galimybių progresas pasaulio valstybėse, duomenimis Estija valstybių reitingo lentelėje užima dešimtą vietą ir yra priskiriama prie pažangiausių pasaulio šalių pagal jau darbe aptartą e. dalyvavimo indeksą. Aukštų rodiklių pagrindas – ilgalaikiai strateginiai tikslai. Šalyje jau 1998 m. buvo suformuoti informacinės politikos principai, 2004 – 2006 dokumentas buvo patobulintas, 2007 m. priimta, kaip jau anksčiau buvo minėta, Estijos informacinės visuomenės strategija 2013. Kaip sėkmingą praktiką galima išskirti šalies e. balsavimo sistemą. Estijoje jau nuo 2005 m. savivaldybių rinkimuose gyventojai pilietinę valią gali išreikšti naudodamiesi IKT, ta teise pasinaudojo 10 tūkstančių gyventojų, 2007 m. parlamento rinkimuose internetu balsavo 30 tūkstančių žmonių, 2009 m. Europos Parlamento rinkimuose - 58 tūkstančiai, 2011 m. vietinės valdžios rinkimuose internetu savo nuomonę išreiškė 104 tūkstančiai žmonių (balsavimas Estijoje žr. lit.). Tokia statistika patvirtina faktą, kad šalies gyventojai yra pasirengę per IKT dalyvauti šalies politinėje veikloje tiek valstybės, tiek savivaldos lygmeniu. Pagal naujausius statistikos duomenis 2012 m. pradžioje 90 procentų Estijos gyventojų turėjo tapatybės kortelę su įdiegta autorizavimo sistema ir galimybe naudotis e. paslaugomis. Tokia ID leidžia deklaruoti pajamas internetu, plėtoti e. verslą, pasikeisti mokyklą, užsiregistruoti pas

gydytoją, pasirašyti dokumentus e. parašu ir kt.. To pasiekioje e. paslaugos tampa visiems prieinama kasdienybė: e. rinkimai, e. mokesčių sistema, e. policija, e. sveikatos priežiūra, e. bankininkystė e. mokykla – beveik visos reikalingiausios paslaugos yra perkeliamos į internetinę erdvę (E. estonia, žr. lit.). Kitas svarbus aspektas - e. dalyvavimas per mobiliuosius telefonus (Mobiil-ID žr. lit.). Tai sistema, identifikuojanti vartotojus pagal tik jiems vieniems žinomą saugos kodą bei įgalinanti saugiai atlikti įvairius pavedimus, pasirašyti dokumentus e. parašu, balsuoti vietos valdžios bei parlamento rinkimuose būnat bet kurioje pasaulio vietoje.

Viena iš pagrindinių priemonių piliečių iniciatyvoms išreikšti – portalas TOM (Today I Decide). Tai forumas, įgalinantis šalies gyventojus siūlyti, diskutuoti ir balsuoti teisėkūros bei kitais klausimais. Kitas būdas – dalyvavimo portalas ([www.osale.ee](http://www.osale.ee)), kuriame interesų grupės ar pavieniai asmenys gali komentuoti įvairius projektus, teisės aktus, reikšti savo idėjas ir iniciatyvas, teikti peticijas ir kt. Tačiau, (Marin Karlsonn, 2013) atliktoje studijoje pabrėžiama, kad piliečių dalyvavimas vietos lygmenyje nėra toks stiprus kaip centrinis. (M. Karlsson, 2013). Analogiškas portalui TOM vietos lygmenyje yra VOLIS, taip pat kiekvieno miesto savivaldybių internetines svetaines. Portalas ([www.eesti.ee](http://www.eesti.ee)) apima e. paslaugas tiek centriniu tiek vietos lygmeniu. Taip pat labai svarbu paminėti internetinį peticijų portalą ([www.petitsioon.ee](http://www.petitsioon.ee)), kuriame kiekvienas šalies gyventojas gali pateikti arba pasirašyti peticiją. Tai dar viena e. dalyvavimo priemonė įgalinanti piliečius prisidėti prie šaliai svarbių sprendimų.

**E. savivalda Latvijoje.** Latvija nėra priskiriama prie pažangių šalių pagal IKT pritaikymą valstybės valdymo procesuose, tačiau kadangi šalis yra artimiausia Lietuvos kaimynė, darbe aktualu trumpai apžvelgti šalies savivaldos sistemą bei pasiektą pažangą e. dalyvavimo srityje.

2009 m. buvo įgyvendinta Latvijos administracinės teritorijos reforma, sumažintas savivaldos institucijų skaičius nuo 522 iki 109. Siekiant efektyvaus savivaldybių darbo 2006 m. buvo priimtas dokumentas – Latvijos Informacinės visuomenės plėtros gairės (Latvian Information Society Development Guidelines (2006–2013)) bei Latvijos e. valdžios veiksmų programa (Latvian e. Governmenr Action Programme 2005 – 2009). Vienas svarbiausių Latvijos Vyriausybės žingsnių efektyvaus ir skaitmeninio valdymo link – Ministrų kabineto patvirtintas e. valdžios plėtros planas 2011–2013 metams (Electronic Government Development Plan for 2011–2013). Plane numatomos priemonės plačiajuosteį prieigai, e. identifikavimui, e. pirkimams, e. teisėsaugai, e. sveikatai, e. socialinei apsaugai plėtoti. Nuo 2006 m. veikiantis, nacionalinis interneto portalas ([www.latvija.lv](http://www.latvija.lv)) yra pagrindinė internetinė svetainė, kurioje apsilankius galima rasti visas, tiek centrinės, tiek vietos valdžios institucijų teikiamas e. paslaugas. Siekiant užtikrinti piliečių ir verslo atstovų saugią prieigą prie teikiamų e. paslaugų katalogų bei atliekant apmokėjimą už paslaugas, reikalinga

registracija bei vartotojo autorizavimas. Per pastaruosius metus portalo minėto portalo lankytojų skaičius išaugo – 2012 metais pasiekė 1 mln (Latvia digital divide, žr. lit.). Iš to galime daryti išvadą, kad gyventojai vis dažniau prioritetą teikia dalyvavimui per IKT. Minėtoje svetainėje galima naudotis trijų lygmenų e. dalyvavimo priemonėmis. Pirmosios pakopos paslaugos, tai informacinio pobūdžio duomenys (pvz., informaciją apie gyvenamosios vietos deklaraciją), antra pakopa – tai administracinės procedūros (pvz., gyventojas pateikia užklausą dėl vairuotojo pažymėjimo atsiėmimo, institucija informuoja apie dokumento atsiėmimo laiką ir vietą). Svarbiausia – trečioji pakopa, kuomet piliečiai tiesiogiai gali įsitraukti į valstybės ar savivaldos institucijų veiklą (pvz., gyventojų apklausos, e. rinkimai, teisės aktų projektų rengimo proceso stebėjimas, nuomonės išsakymas ir kt.). Taip pat e. paslaugos yra prieinamos ir per savivaldybių portalus (VARAM, žr. lit.). Apsilankius Rygos savivaldybės internetinėje svetainėje yra atskira skiltis „e. Riga“, prie kurios prisijungus galima naudotis visomis elektroninėmis paslaugomis.

**E. savivalda Norvegijoje.** Kaip teigiamą patirtį ir sektiną pavyzdį diegiant e. dalyvavimo priemones vietos valdžios lygmenyje galima įvardinti Norvegijos vietos valdžios formavimo politiką. Šalies savivaldos lygmuo, tai arčiausiai piliečių esanti valdymo pakopa, turinti tiesioginį kontaktą su piliečiais ir verslo subjektais bei teikianti daugumą viešųjų paslaugų. Norvegijos vietos savivaldos sistema yra sudaryta iš 19 administracinių regionų, kurie padalinti į 434 savivaldybes (Kommuner) (LSA, 2010). Šalyje jau nuo 2004 m. pradėta įgyvendinti IKT įtakojamo vietos valdymo koncepcija, dabar e. savivalda šalyje - informacinės visuomenės politikos (ICT/Information Society policy) dalis, kuri paremta Norvegijos vietos ir regionų valdžių ir darbdavių asociacijos (KS) bei Viešojo administravimo ir e. valdžios agentūrų (DIFI) bendradarbiavimu.

Analizuojant Norvegijos e. savivaldos teigiamus aspektus svarbu paminėti, kad šalies savivaldybių pažangumo lygis (norint nustatyti IT integravimo savivaldos lygmeniu efektyvumą) kasmet yra vertinamas pagal 68 dimensijas, sugrupuotas į 4 kategorijas. Pirmoji vertinimo kategorija – informacijos sklaida (pvz. miestų kodai, eismo informaciją, savivaldybės katalogas), kitas vertinimo aspektas – interaktyvios funkcijos (pvz. konkurso dalyvio paraiškos, parsiųntimo formos, statybos leidimo gavimo procedūra), trečioji kategorija – e. prekybos (pvz. komunalinių paslaugų apmokėjimas, nekilnojamojo turto mokesčio peržiūra ir mokėjimas) bei paskutinė kategorija - e. demokratija (pvz. e. susitikimai, e. forumai, e. balsavimas). Kategorijos yra vertinamos pagal 4 paslaugos perkėlimo į elektroninę erdvę lygius: pirmąjį lygmenį atitinkančios vietos savivaldos institucijos turi savo internetines svetaines, kurias atsidarius yra teikiama

informacija apie institucijos veiklą bei teikiamas paslaugas. Antrasis lygmuo suteikia vartotojui galimybę naudotis svetainėje esančiomis nuorodomis į kitus struktūrinius padalinius, teikiama išsamesnė informacija apie institucijos vykdomas veiklas. Trečioji pakopa – bendradarbiavimas. Vartotojas, prisijungęs prie institucijos sistemos, gali parsisiųsti bei pildyti formas, į kurias institucija reaguoja patvirtindama apie gautą paraišką, teikia atsakymus bei suteikia norimus gauti duomenis. Ketvirtoji – transakcinė pakopa, ši pakopa pasižymi tuo, kad visi duomenys yra apdorojami internete, yra vykdomi sprendimo priėmimo procesai, būtini apmokėjimai, duomenų gavimas bei pristatymas. Visi įmanomi procesai yra skaitmeniniai bei automatizuoti (L. Skiftenes Flak, 2005).

Kitas svarbus aspektas – tai vartotojo prisijungimas prie e. paslaugų (identifikavimas/ autorizavimas). Tapatybės nustatymas gali būti vykdomas trimis lygmenimis „MinID“, „Buypass“ ir „Commfides“, priklausomai nuo pageidaujamos paslaugos konfidencialumo lygio. Žemiausiam sudėtingumo lygiui priskiriamos tokios e. paslaugos kaip: registracija pas šeimos daktarą, mokyklos pasirinkimas, taip pat prie aukščiausiu duomenų apsaugos lygiu pasižyminčių e. paslaugų priskiriami įvairūs finansiniai mokėjimai, dokumentų pasirašymas e. parašu, informacija apie asmens sveikatą. Visais atvejais reikia jungtis per bendrą paslaugų sistemą (ID-porten žr. lit.).

**E. savivalda Švedijoje.** Švedija – tai viena iš labiausiai pažengusių šalių informacinių technologijų taikymu viešojo administravimo institucijose. Informacinėmis technologijomis pagrįstas valdymas Švedijoje pradėjo formuotis jau nuo 1997 m., kuomet buvo parvirtintas projektas „Government e-Link“ (žr. lit.), kurio pagrindinis tikslas – saugus elektroninės informacijos pasikeitimas tarp viešojo administravimo institucijų (tame tarpe ir vietos savivaldos lygmuo). Švedija yra padalinta į 21 regioną, kuriems priskiriamos 290 savivaldybių, šių administracinių vienetų veiklą koordinuoja Švedijos regionų bei savivaldybių asociacija (Swedish Association of Local Authorities and Regions (SKL)) (žr. lit.). Tiek centriniu tiek teritoriniu mastu elektroninė valdžia Švedijoje reglamentuojama pagal 2009 m. liepos 19 d. priimtą viešojo administravimo institucijų veiklos elektroninės valdžios srityje veiklos strategiją (the E-Government 'Strategy on the work of the Public Agencies in the field of eGovernment), kurioje aptariami tokie aspektai: (pvz. identifikavimas (vieningos atpažinimo sistemos sukūrimas, identifikacijos kortelės), internetinių forumų veikla, interaktyvus piliečių įsitraukimas į valdymo procesus, elektroninių viešųjų paslaugų teikimo tobulinimas, geresnis teisinių, techninių taisyklių bei reglamentų būvimas, kiekvienos institucijos IT paslaugų strategijos tobulinimas) taip pat 2008 m. sausio 1 d. yra priimtas e. valdžios veiksmų planas, pagal kurį yra nustatomi pagrindiniai e. valdžios prioritetai (pvz. prieinamumas ir

naudingumas, saugus elektroninis bendravimas ir informacijos pasikeitimas, IT standartizavimas, bendros užklausos reikalavimas) regionų bei savivaldos institucijų lygmeniu (E. Government in Sweden, žr. lit.). Elektroninė savivalda arba elektroninis administravimas vietos institucijų lygmeniu yra kompleksinis procesas. Yra pakankamai sunku įvertinti šio proceso matmenys. Vienas iš rodiklių nusakančių kokių mastu savivaldybė taiko informacines telekomunikacines technologijas yra viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę. Švedijos agentūra atsakinga už administravimo procesų vystymąsi *SAFAD* (the Swedish Agency for Administrative Development) išskiria keturis lygmenis, pagal kuriuos yra vertinamas savivaldybių perkeliama paslaugų į elektroninę erdvę lygis: pirmoji pakopa – informacijos pakopa, tinklapyje pateikta informacija apie instituciją ir jos teikiamas paslaugas, antroji pakopa – sąveikos, informacija institucijos tinklapyje yra interaktyvi, pasiekama per aktyvias nuorodas, trečiasis lygmuo transakcinis – informacijos pasikeitimas tarp institucijos ir vartotojo, ketvirtasis lygmuo – integracinis, įtraukiamos ir kitos institucijos bei įstaigos (Mid Sweden University, 2007). Praktiniai e. dalyvavimo pavyzdžiai Švedijos savivaldos lygmenyje: bendras savivaldybių forumas (Dialogen forum), kuriame piliečiai gali išreikšti savo nuomonę, savivaldybių internetinėse svetainėse esantys debatų forumai (Debate Älmhult), e. peticijos skiltis (E-Petitioning – Malmöinitiativet), biudžeto sudarymo stimulatorius (The Budgetsimulator), paslaugos pasiekiamos trumpomis žinutėmis (Short Message Service) (Anders N., 2012).

**E. savivalda Vokietijoje.** Valdymas pagrįstas IKT Vokietijoje ėmė formuotis nuo 2000m. paraleliai su elektroninės valdžios koncepcijos atsiradimu. Šalis 2005 m e. valdžios strategijoje nusibrėžė aiškias perspektyvas iki 2015m. sutvarkyti e. valdžia taip, kad ji tarnautų visuomenės interesams. Jau 2006 metų duomenimis buvo daugiau nei 440 paslaugų prieinamų elektroniniu būdu. Norėdamos įtraukti piliečius į valdymo procesus teritorinio valdymo institucijos tai darė per elektroninio valdymo portalus. Vokietija kaip ir daugelis pasaulio šalių turi aiškiai apibrėžtą ir teisiškai reglamentuotą vietos savivaldos lygmenį, todėl yra labai svarbus informacinių technologijų taikymas valdymo procesuose ne vien tik centriniu, bet ir teritoriniu lygmeniu. Vokietijos savivaldos institucijų IT diegimo sėkmingumas pagrįstas šiais aspektais: bendrų standartų sistemos išplėtimas; IT infrastruktūros išplėtimas; internetinių portalų tarpusavio sąveika; patirties bei žinių pasikeitimo sistemos įdiegimas; (E. Government in Germany, 2011). Beveik visos Vokietijos savivaldos institucijos turi veikiančius internetinius portalus bei 80 proc. vietos valdžios institucijų teikiamas paslaugas yra perkėlusios į internetinę erdvę. Daugelis vietos valdžios institucijų suteikia centralizuotą prieigą prie savivaldybės teikiamų paslaugų per efektyviai veikiančius portalus. Šalis siekdama kuo didesnio IT taikymo valdymo procesuose efektyvumo taiko lygiagrečių savivaldybių



bei federacinių žemių bendradarbiavimą. 2010 m. pasirašyta e. valdžios strategija „National eGovernment Strategy (2010-2015)“, kurios vienas iš tikslų kuo efektyvesnis bei saugesnis paslaugų teikimas piliečiams „on-line“ būdu. E. paslaugomis galima naudotis per vietos valdžios internetines svetaines bei bendrame e. valdžios portale ([www.bund.de](http://www.bund.de))(Fatsheets, 2011).

**E. savivalda Jungtinėje Karalystėje.** Jungtinė Karalystė kaip Estija, Norvegija ar Švedija, taip pat yra priskiriama prie pirmaujančių valstybių pagal piliečiams suteikimas e. dalyvavimo galimybes tiek centriniu, tiek teritoriniu lygmeniu. Jungtinių Tautų 2012 m. atlikto tyrimo duomenimis (United Nations E-Government Survey 2012: E-Government for the People), valstybė užima 3 vietą pagal e. valdžios plėtrą šalyje bei 4 vietą pagal e. dalyvavimo indeksą. Nors šalis išsiskiria administracinio suskirstymo lygių gausa (regionai, apskritys, rajonai, vietinės savivaldybės, parapijos) (Administrative Areas of England, žr. lit.), tačiau kaip ir kitos šalys, stengiasi IKT priemonėmis įgalinti piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procese bei naudotis e. paslaugomis. Jungtinėje Karalystėje 2000 m. galima laikyti paslaugų teikimo „on-line“ atskaitos tašku. 2000 m. metais buvo pasirašyta e. valdžios strategija bei įkurtas internetinis portalas ([www.gov.uk](http://www.gov.uk)), 2004 m. buvo patvirtinti prioritetai vietinės valdžios institucijoms (Priority Outcomes for Local eGovernment), kurių pagrindinis tikslas buvo perkelti e. valdžios sprendimus į vietos valdžios lygmenį. 2005 m. patvirtintos strategijos (Transformational Government – Enabled by Technology) pagrindinis uždavinys – visų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę, taip pat 2011 m. Informacinių technologijų strategijos – dar labiau suskaitmeninti paslaugų teikimo procesus (E. Government in the United Kingdom, 2011). Valstybėje yra apie 420 vietos valdžios vienetų, įskaitant regionus, apskritys, rajonus, miestelius, kurie turi savo internetinius portalus, tačiau dažniausiai susiduriama su dvipakopio vietos valdžios valdymo problemomis: rajono ar apskrities mastu yra teikiama paslauga. Tokiu atveju galima naudotis portalu ([www.gov.uk](http://www.gov.uk)) apimančiu apie 130 vietinės valdžios tiekiamų e. paslaugų. Piliečiai jiems aktualias problemas gali spręsti naudodamiesi nevyriausybinės organizacijos įgyvendintu projektu „MySociety.org“, kuris apima platų e. dalyvavimo svetainių tinklą: (pvz., svetainėje ([www.theyworkforyou.com](http://www.theyworkforyou.com)) galima sužinoti kokia veikla užsiima išrinkti savivaldos atstovai, svetainėje ([www.writetothem.com](http://www.writetothem.com)) yra suteikiama galimybė parašyti konkrečiam asmeniui, kuris susijęs būtent su piliečiui aktualia sritimi, svetainėje ([www.fixmystreet.com](http://www.fixmystreet.com)) – galima informuoti savivaldos atstovus apie konkrečia problema, pvz., gatvių apšvietimas, tuo tarpu svetainėje ([www.whatdotheyknow.com](http://www.whatdotheyknow.com)) galima naudotis institucijų viešai teikiama informacija) (IVPK, 2013).

Nagrinėtų šalių e. savivaldos funkcionavimas pagrįstas strategijų bei kitų teisinių, techninių dokumentų pagrindu, esminis sunkumas diegiant naujas technologijas, teigiama patirtimi pasižyminčiose šalyse – savivaldybių gausa bei skirtingas pasiruošimas naujovių diegimui. Lietuvoje kaip ir kitose išsivysčiusiose valstybėse stengiamasi perimti teigiamą šalių patirtį ir įtraukti IKT į šalies valdymo procesus. Lietuva tiek pagal pasirengimo e. valdymui indeksą, tiek pagal e. dalyvavimo indeksą patenka į pasaulio valstybių trisdešimtuką. Pagal Niudžersio Valstybinio universiteto (*the State University of New Jersey*) ir pasaulinio Sungkyunkwano universiteto e-politikos, e. vyriausybės instituto (Global e-Policy e-Government institute at Sungkyunkwan University) 2009 metais atlikto tyrimo - „Skaitmeninis valdymas pasaulio savivaldybėse (2009)“, kurio metu buvo vertinami savivaldybių tinklapiai, duomenis Vilniaus miesto savivaldybė pasauliniame kontekste užima 21 vietą iš 87 didžiųjų pasaulio miestų savivaldybių. Pabrėžtina tai, kad savo rodikliu ji lenkia ne tik kaimynines šalis Lenkiją (Varšuvos savivaldybė), Latvija (Rygos savivaldybė), Estija (Talino savivaldybė), bet išsivysčiusių Skandinavijos šalių, kurios pirmauja IT procesų valstybės valdymo institucijose diegime: Suomija (Helsinkis), Norvegija (Oslas), Švedija (Stokholmas). Lentelėje pateikiami penkių pirmaujančių šalių, Vilniaus miesto savivaldybės, Lietuvos kaimyninių šalių bei išsivysčiusių Skandinavijos miestų savivaldybių rezultatai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Bendra savivaldybių reitingų lentelė

Vieta	Miestas	Visas įvertinimas	Privatumas	Naudojimasis	Turinys	Paslaugos	Dalyvavimas
1.	Seulas	84.74	18.80	17.50	18.20	19.15	11.09
2.	Praha	72.84	11.20	15.31	14.40	13.56	8.36
3.	Honkongas	62.83	11.20	15.31	14.40	13.56	8.36
4.	Niujorkas	61.10	12.80	13.44	13.80	15.42	5.64
5.	Singapūras	58.81	6.40	16.88	9.60	15.93	10.00
21.	<b>Vilnius</b>	47.50	10.00	13.44	11.00	7.97	5.09
26.	Helsinkis	45.61	10.40	13.75	13.20	6.44	1.82
34.	Stokholmas	41.79	5.60	13.13	10.80	6.44	5.82
35.	Varšuva	41.66	12.40	9.20	8.00	9.15	2.91
36.	Talinas	41.57	0.00	11.88	16.40	12.20	1.09
40.	Ryga	36.88	5.60	12.50	10.40	4.75	3.64

Sudaryta darbo autorės remiantis: Holzer M. et al., Digital Governance in Municipalities Worldwide, A Longitudinal Assessment of Municipal Websites throughout the World, National Center for Public Performance, 2010. Prieiga per internetą: <<http://www.scribd.com/doc/36936196/Digital-Governance-Municipalities-Worldwide-2009>>.

- *Apibendrinant teorinę dalį galima teigti, kad e. dalyvavimas – tai interaktyvus piliečių įtraukimas į bendruomenės veiklą panaudojant IKT, tačiau neperžengiant demokratijos pamatinių principų, naujos technologijos, tai tik piliečių dalyvavimą vietos reikalų sprendime palengvinanti priemonė.*
- *Svarbu pažymėti, kad e. dalyvavimas yra pažangus, dinaminis procesas, kuris reikalauja žinių IKT srityje, yra pagrįstas bendradarbiavimu ir interaktyvumu. E. dalyvavimo iniciatyva „iš viršaus į apačią“ lengvina komunikaciją tarp vadžios ir visuomenės, tačiau svarų vaidmenį atlieka visuomenė. Aktyvus piliečių dalyvavimas įmanomas tik esant pilietinei bei informacinei visuomenei.*
- *Technologijos palengvina informacijos pateikimo, gavimo, mainų procesus, suteikia papildomas galimybes piliečiams išsakyti savo nuomonę bei prisidėti prie sprendimų priėmimo, tačiau pamatas išlieka – valdymo tradicijos, politinė sistema, piliečių sąmoningumas. E. dalyvavimo priemonės ir metodai yra naudojami apimti ir įtraukti kuo daugiau suinteresuotų pusių bei nukreipti sprendimus tinkama linkme. Pereinant nuo tradicinio dalyvavimo formų, tinkami IKT įrankiai gali būti naudojami siekiant stiprinti ir remti konkrečius e. dalyvavimo metodus.*

## 2. TYRIMO METODOLOGIJA

Aptarus literatūroje išskiriamas piliečių e. dalyvavimo formas ir būdus, aktualu ištirti minėtų formų panaudojimą Lietuvos savivaldybių kontekste. Darbo praktinėje dalyje analizuojami savivaldybių vykdomi ir jau įvykdyti e. demokratijos projektai, siekiami bei pasiekti rezultatai. Taip pat tiriama savivaldos institucijų bei piliečių nuomonė apie naujai atsiradusių dalyvavimo galimybių praktinę naudą. Šių tyrimų rezultatai leidžia atskleisti teigiamas bei įvardinti silpnąsias e. dalyvavimo puses. Prieš atliekant empirinius tyrimus svarbu išsikelti tyrimo tikslą, uždavinius bei parinkti juos atitinkančius tyrimo metodus. Metodologinėje darbo dalyje aprašomi tyrimo metodai, jų pasirinkimo priežastys, pateikiama formulė apskaičiuoti imtį, suformuluojamas klausimynas bei kiti tyrimo organizavimo aspektai.

*Tyrimo tikslas* – išanalizuoti e. dalyvavimo galimybes Lietuvos savivaldybėse ir įvertinti ar naujai atsiradusios galimybės skatina piliečius aktyviau dalyvauti vietos savivaldos sprendimų priėmimo procesuose.

*Tyrimo uždaviniai:*

1. Išanalizuoti savivaldybių įgyvendinamus e. demokratijos projektus.
2. Įvardinti kokios projektuose numatytos e. dalyvavimo formos yra diegiamos/įdiegtos Lietuvos savivaldybių tinklapiuose.
3. Įvertinti kokiomis priemonėmis daugiausiai naudojami vietos gyventojai.
4. Pateikti savivaldos institucijų nuomonę apie piliečių įsitraukimą į savivaldos sprendimų priėmimo procesus bei naudojimąsi paslaugomis per IKT.

Šiam tikslui ir uždaviniams atskleisi pasirinktas empirinis kiekybinis tyrimas, kadangi siekiama pateikti statistinį reiškinių (e. dalyvavimo) vertinimą Lietuvos savivaldybių mastu. Taip pat ieškoma e. dalyvavimo priemonių, priemonės vertinamos pagal piliečių ir institucijos sąveikos lygmenis, tai atitinka kiekybinių tyrimų esminius bruožus: išorinių požymių ieškojimas, sklaidos ir intensyvumo matavimas, dėsningumo, taisyklių nustatymas (K. Kadelis, 2002, p. 32). Taip pat tyrimo klausimai ir hipotezės iškeliami prieš pradedant rinkti duomenis, tyrime taikomi metodai bei duomenų matavimo priemonės sukonstruojamos ir aprašomos prieš atliekant tyrimą. Šio darbo tikslas yra ne ieškoti naujų piliečių dalyvavimą skatinančių veiksnių, bet susisteminti e. demokratijos projektų metu pasiektus rezultatus (įdiegtas e. dalyvavimo priemonės) bei įvertinti naujų e. dalyvavimo galimybių ir piliečių dalyvavimo aktyvumo ryšį. Šiam tikslui pasiekti atliekamas e. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių Lietuvos savivaldybių tinklapiuose tyrimas, tyrimas atliekamas – tiesioginio stebėjimo metodu, taikant

kiekybinę duomenų analizę. Bei savivaldybių darbuotojų ir piliečių nuomonės tyrimai, kurie atliekami – apklausos metodu. Taikant šiuos metodus galutiniai tyrimo rezultatai išreiškiami skaitine išraiška (Tidikis R. 2003).

## **2.1. Tiesioginio stebėjimo metodas, taikant kiekybinę duomenų analizę.**

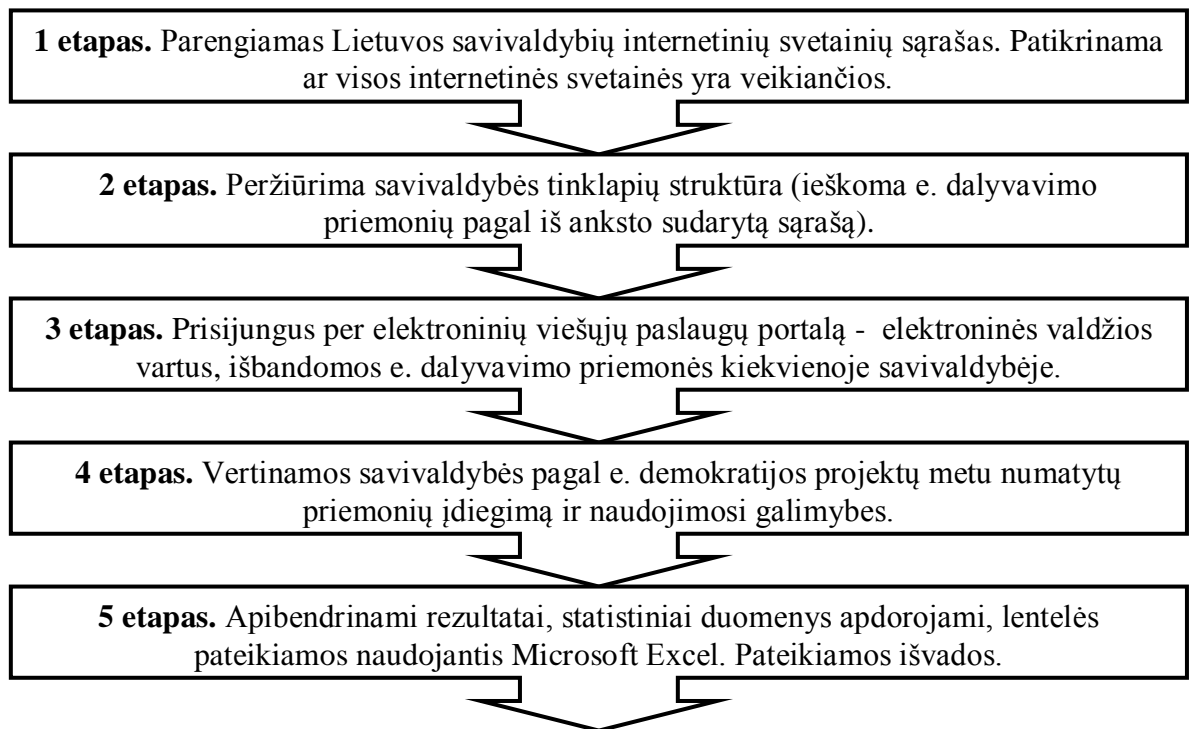
Mokslinis tiesioginio stebėjimo metodas taikomas atliekant e. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių Lietuvos savivaldybių tinklapiuose tyrimą. Mokslinis stebėjimas pasižymi keliomis pagrindinėmis savybėmis: rezultatų aptarimas reikalauja tam tikros interpretacijos (teorinio nuomonės pagrindimo), stebimi ne daiktai ar procesai, bet daiktų tarpusavio ryšio ar proceso rezultatas. Taigi tyrime stebimos ne pačios e. dalyvavimo priemonės, bet įdiegtų e. dalyvavimo priemonių ir piliečių dalyvavimo ryšys. Tiesioginis stebėjimas remiasi tam tikromis teorijomis, hipotezėmis, taigi galima teigti, kad tai tikslingai organizuotas procesas. Stebėjimo metu gauti rezultatai turi būti objektyvus, nepriklausyti nuo tyrėjo valios (turi būti stengiamasi išvengti išankstinių nusistatymų). Prieš pateikiant tokiu metodu atlikto tyrimo rezultatus, reikia juos apibendrinti, remiantis statistikos metodais, susisteminti – taigi neišvengiamas duomenų interpretavimas. Interpretuojant duomenis rezultatai yra įtakoti asmeninio tyrėjo patyrimo. Todėl šis metodas dažnu atveju yra taikomas kartu su kitais tyrimo metodais (darbe taikomas apklausos metodas, kurio metu daugiau rezultatų pateikiama skaitine išraiška, tokiu būdu siekiama išvengti interpretavimo subjektyvumo).

Metodui yra keliami tam tikri reikalavimai: norint atlikti stebėjimą būtina išsikelti tikslą; stebimų požymių skaičius turi būti aiškiai apibrėžtas; turi būti parengtas stebėjimo planas; turi būti parinkti vertinimo kriterijai. Pagrindiniai šio metodo privalumai: stebima tiesiogiai; yra galimybė apimti didelį tiriamųjų skaičių; nėra išankstinių tiriamojo nuostatų (pvz., naudojant apklausos metodą – respondentų noras arba nenoras atsakinėti į anketos klausimus); galimybė vienu metu tirti daugiau reiškinių. Tačiau kaip ir bet kuris metodas, tiesioginis stebėjimas nestokoja trūkumų. Kaip vienas iš pagrindinių (su šiuo trūkumu susiduria ir kiti metodai) – „norimo rezultato tendencija“. Tyrėjas turėdamas iš anksto suformuluotą hipotezę ir tikslą, pateikdamas tyrimo rezultatus gali juos nukreipti norima linkme, taigi kitas stebėjimo trūkumas – šališkumas, kurį įtakoja išankstiniai nusistatymai, patyrimas. Taigi būtina kontroliuoti vertinimą pagal iš anksto turimą informaciją, reikia įsigilinti į viso stebėjimo visumą ir vertinti pagal aiškiai nustatytus ir teoriškai pagrįstus kriterijus, tyrėjas turi būti įsigilinęs į stebėjimo objektą, priešingu atveju sumažėja stebėjimo duomenų patikimumas (K. Kardelis, 2002, R. Tidikis 2003, IVPK, 2011).

**Atranka.** Kiekviena savivaldybė yra unikali. Nors teisės aktai visoms savivaldybėms nustato vienodus įgaliojimus, tačiau skirtingos institucijos įgyvendina skirtingos apimties projektus, pasiekia skirtingus rezultatus. Analizuojant e. dalyvavimo formų diegimo iniciatyvas bei pasiektus rezultatus, tyrimo instrumentu pasirinktos visos Lietuvos savivaldybės (sąrašas 4 priede). Tokiu būdu siekiama įvertinti e. dalyvavimo situaciją visos Lietuvos vietos savivaldos sistemos mastu.

**Stebėjimo atlikimas.** Savivaldybės tinklapių tyrimas buvo vykdomas 2014 m. vasario 21 – 2014 m. kovo 11 d.

**Tyrimo etapai.** Tyrimo sklandumui užtikrinti, parengti tyrimo žingsniai, kurias vadovaujantis atliekamas tyrimas (3 pav.). Tyrimo etapų organizavimas apima tiek savivaldybių tinklapių sąrašo sudarymą, tiek gilesnius analizės procesus: duomenų rinkimą, analizavimą, vertinimą, apibendrinimą.



3 pav. Tyrimo etapai. Sudaryta autorės.

**Vertinimas.** Tyrimo metu e. dalyvavimo priemonių ieškoma pagal magistro darbo autorės, remiantis darbe analizuota literatūra, sudarytu e. dalyvavimo priemonių sąrašu (pasirinktos pagrindinės, daugelio autorių aprašomos e. dalyvavimo priemonės). Priemonės vertinamos pagal darbe aptartus piliečių ir savivaldos institucijų sąveikos lygmenis, pakopas.

### **1. E. informavimo lygmuo.**

- Informacijos sparčioji paieška. Ši priemonė pasirinkta, kadangi gyventojams yra labai svarbu turint tik raktinius žodžius, susirasti kuo daugiau informacijos, prie šios paieškos priskiriama ir teisės aktų paieškos sistema.
- Internetinės posėdžių transliacijos. Tai viena iš e. demokratijos skatinimo priemonių. Labai svarbus yra visuomenės informuotumo didinimas, tiesioginių Tarybos posėdžių transliacijų matomumas visiems norintiems sudaro sąlygas skaidresniam sprendimų priėmimui.
- Tinklaidės. Svarbu vienoje svetainėje matyti visoje savivaldybėje vykstančius įvykius, sekti RSS naujienų srautą.
- Interaktyvūs žemėlapiai. Piliečiams aktualu žinoti kaip vyksta savivaldybės teritorijos planavimas.

### **2. E. konsultavimo lygmuo**

- Dažniausiai užduodami klausimai. Prie šios priemonės taip pat priskiriamos „klausimų – atsakymų“ skiltys, tinklaraščiai, e. iniciatyvos – prašymų, pasiūlymų, skundų skiltys. Gyventojams be didelių pastangų ir gebėjimų pateikiama svarbiausia ir aktualiusia informacija.
- E. diskusijos. Prie šios priemonės priskiriami e. diskusijų forumai, e. konsultacijos.
- Apklausos: greitosios apklausos, patariamiosios apklausos bei viešosios nuomonės tyrimai. Ši priemonė labai svarbi siekiant sužinoti piliečių nuomonę aktuales klausimais.

### **3. E. dalyvavimo lygmuo**

- E. peticijos. Piliečiams suteikiama galimybė elektroniniu būdu parengti arba pasirašyti peticiją, taip skatinamas piliečių aktyvus dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose.
- E. balsavimas. Ši priemonė darbe analizuojama, kaip balsavimas dėl institucijos priimamų sprendimų, svarstomų teisės aktų ar projektų, tačiau ne kaip balsavimo rinkimuose priemonė.

E. dalyvavimo priemonės savivaldybių tinklapiuose taip pat vertinamos remiantis „Elektroninių paslaugų internete, teikiamų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, stebėjimo metodikos, 2010“ IX skirsniu „Elektroninės demokratijos paslaugų vertinimas“, kurios tikslas – „įvertinti elektroninių paslaugų naudotojų galimybes internetu stebėti elektroninių paslaugų teikimą,

teisėkūros procesą, interaktyviai bendrauti su įstaigomis, gauti iš įstaigų informaciją apie jų vykdomą veiklą ir funkcijas, teikti skundus“. Paslaugos vertinamos pagal interaktyvumo lygį, nuo vienpusio ryšio iki visiškai interaktyvaus bendradarbiavimo.

## 2.2. Anketinės apklausos metodas

Taikant šį metodą buvo siekiama sužinoti savivaldos institucijų ir piliečių nuomonę apie diegiamas e. dalyvavimo priemones. Taip pat aktualu sužinoti su kokiomis problemomis susiduria vietos gyventojai bei kokios galėtų būti išskiriamos priemonės efektyvesniam piliečių dalyvavimui. Taikant apklausos metodą gauti duomenys leidžia daryti apibendrinimus, nustatyti empirinius dėsningumus. Anketinė apklausa pasirinkta dėl galimybės apibūdinti didelės populiacijos charakteristikas. Toks tyrimo metodas tinka kuomet siekiama atstovauti visos populiacijos nuomonę. Pagrindiniai metodo privalumai: tyrimo atlikimas naudojant vienos tyrėjos laiką ir pastangas; anketinė apklausa reikalauja mažiau laiko ir finansinių sąnaudų (pvz., lyginant su tiesioginiu interviu). Pasirinkus šį metodą nereikia apsilankyti kiekvienoje savivaldybėje, derinti respondentams tinkamo laiko, užtenka išsiųsti apklausą elektroniniu būdu. Atliekant piliečių apklausą nebūtina surinkti visus gyventojus vienu metu konkrečioje vietoje; anketinė apklausa patogiai ne tik tyrėjui, bet ir respondentui, respondentas gavęs anketą (elektroniniu arba įprastu būdu) gali ją užpildyti jam patogiu metu (tiek savivaldos institucijų, tiek piliečių nuomonei tirti buvo skirta 10 dienų). Kitas teigiamas anketinės apklausos aspektas – anonimiškumo išlaikymas. Respondentai bendraudami netiesiogiai su tyrėju jaučiasi saugesni, tai skatina juos kuo teisingiau atsakinėti į anketoje pateiktus klausimus. Tačiau kaip ir ankstesnis darbe aptartas metodas, taip ir anketinė apklausa turi trūkumų. Pagrindiniai neigiami metodo aspektai: potencialių respondentų pasiekiamumo, anketų grįžtamumo problema bei nepilnas klausimyno užpildymas. Tai galima įvardinti kaip pagrindinius tyrimo ribotuvus (K. Kardelis, 2002).

**Tyrimo imties nustatymas. Apklausos dalyvių parinkimas.** Tyrimo imtis darbe atrenkama atsitiktinės atrankos metodu, kiekvienas populiacijos narys turi galimybę patekti į tiriamų respondentų imtį. Pagal V. Dičkų reprezentatyvi imtis regiono mastu svyruoja nuo 200 iki 500 respondentų (2003). Tokį intervalą patikslina ir V. Rudzkieienės pateikiama tyrimo imties dydžio nustatymo formulė, kuri gali būti taikoma tik tuo atveju, kai tiksliai žinoma populiacija (2005, p. 34):

$$n = \frac{N * 1.96^2 * p * q}{\varepsilon^2 * (N - 1) + 1.96^2 * p * q}$$

N-generalinės aibės dydis;



1.96 – standartizuoto pasiklivimo lygmenį (95%) atitinkanti reikšmė;

$p$  – numatoma įvykio baigmės tikimybė ( $p=0,5$ )

$q$  – tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamoje populiacijoje ( $p=0,5, q=1$ )

$\varepsilon$  - paklaidos dydis (dažniausiai taikomas 0,05).

Visuomenės nuomonei tirti pasirinkti Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono savivaldybių piliečiai. Generalinės aibės dydis nustatomas remiantis 2013 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (1lentelė).

4 lentelė. Gyventojų skaičius 2013 m. pradžioje

Amžius	Vilniaus m. sav.	Vilniaus r. sav.
Gyventojai (0–15 metų amžiaus)	86365	17430
Darbingo amžiaus gyventojai	346600	60930
Pensinio amžiaus gyventojai	104187	16675

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>

Kadangi dalyvauti sprendimų priėmime gali tik darbingo ir pensinio amžiaus piliečiai generalinės aibės dydis – 528, 932 piliečiai. V. Rudzkienės imties apskaičiavimo metodas yra tinkamas, kadangi tyrimo visuma yra Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono gyventojai. Naudojant šią formulę, esant 95 proc. patikimumui ir 5 proc. leistinam netikslumu, reprezentatyvi imtis 313 respondentų. Ta pati formulė taikoma ir savivaldybių darbuotojų reprezentatyviai imčiai apskaičiuoti. Remiantis LR valstybės tarnybos departamento duomenimis 2014 m. vasario 2 d. Lietuvos savivaldybių darbuotojų skaičius – 13.734 darbuotojų, kad savivaldybių darbuotojų nuomonė būtų reprezentatyvi reikia apklausti 135. Lietuvos savivaldos sistemą sudaro 60 savivaldybių, siekiant „išgirsti“ kiekvienos savivaldybės darbuotojų nuomonę, anketos pateikiamos kiekvienos savivaldybės darbuotojams.

**Anketos klausimyno struktūros ir turinio formavimas.** Kaip teigia K. Kardelis (2002) klausimynas turi būti patikimas, aiškus ir nedviprasmiškas. Remiantis šiais autoriaus keliamais reikalavimais buvo sudaromi klausimynai (1 klausimynas skirtas savivaldos institucijų darbuotojų nuomonei, 2 klausimynas piliečių nuomonei atskleisti). Klausimynų pradžioje pateikiamas trumpas prisistatymas, tyrimo tikslas, akcentuojama, kad atsakymai bus panaudoti magistrinio darbo rašymui, užtikrinamas atsakymų anonimiškumas. Formuojant klausimynus stengtasi parinkti tinkamas klausimų formas. Naudoti nominalinės bei ranginės skalės klausimai. Nominalinės skalės

klausimai daugiausia naudoti įvadinėse klausimynų dalyse (pvz., amžius, išsilavinimas, užimtumas). Taikant ranginės skalės klausimus atsakymai sugrupuoti griežtai didėjančia arba mažėjančia tvarka (pvz., visiškai sutinku, sutinku, nežinau, nesutinku, visiškai nesutinku). Taip sukonstruotos skalės literatūroje vadinamos suminėmis arba Likert (1932) skalėmis (R. Žukauskas). Sudarant anketą stengtasi pateikti aiškius, trumpus, suprantamus klausimus, kad visi respondentai sugebėtų į juos atsakyti, taip pat stengtasi pateikti aktualius, neišgalvotus, realius įvykius ar procesus pagrindžiančius klausimus (klausimynai 2 ir 3 priedai). Didelis dėmesys kreipiamas į pačio klausimyno struktūrą. Pradedama nuo demografinių klausimų (pirmame klausimyne 1–2, antrame 1–4 klausimai), pamažu pereinama prie tiriamos problemos (pirmame klausimyne 3–7 klausimais siekiama sužinoti institucijų darbuotojų nuomonę apie elektroninės demokratijos projektus ir piliečių dalyvavimo aktyvumą, 8-10 klausimai skirti išsiaiškinti ar IKT įtakoja piliečių dalyvavimą sprendžiant vietos reikalus; antrame klausimyne 5-8 klausimais stengiamais išsiaiškinti bendrą respondentų nuomonę apie dalyvavimo svarbą, 8-12 klausimais apie dalyvavimą naudojant IKT); paskutiniai anketų klausimai skirti priežasčių nustatymui ir rekomendacijų bei siūlymų pateikimui (abejuose klausimynuose prašoma įvardinti kokie veiksniai lemia pasyvų piliečių dalyvavimą bei ką reikėtų daryti norint pagerinti situaciją, tikslingai pateikiami panašaus pobūdžio klausimai, tokiu būdu norima sužinoti tiek piliečių, tiek institucijų poziciją).

**Anketinės apklausos duomenų rinkimas apdorojimas ir analizė.** Duomenys buvo renkami atsižvelgiama į respondentų norą dalyvauti tyrime, netaikomas priverstinis dalyvavimas. Atliekant elektroninę savivaldybių darbuotojų apklausą, respondentai turi didesnę laisvę pasirinkti ar dalyvauti tyrime, tuo tarpu tiriant piliečių nuomonę, kuomet anketos dalinamos įprastu (ne elektroniniu būdu), respondentai labiau įpareigoti pildyti klausimyną. Savivaldos institucijų darbuotojų nuomonės tyrimas buvo atliekamas 2014 m. kovo 17–25 d., anketos išsiųstos visoms Lietuvos savivaldybėms su prašymu užpildyti klausimyną ir pasidalinti su kolegomis. Savivaldybės pasyviai dalyvavo tyrime: 2014 kovo 24 d. anketos buvo siunčiamos pakartotinai. 2014 m. kovo 25 d. buvo surinktas reikiamas respondentų skaičius (gauti 142 atsakymai, tai atitinka nustatytą imtį, rezultatai reprezentuoja visos Lietuvos savivaldybių nuomonę). Piliečių nuomonės tyrimas buvo vykdomas 2014 m. kovo 7–16 dienomis. Buvo išdalinta 400 anketų, grąžintos 346 (6 iš jų užpildytos nepilnai, todėl rezultatai bus pateikiami analizuojant 340 respondentų nuomonę).

Tyrimo populiacija – Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono savivaldybių piliečiai, visos Lietuvos savivaldybių darbuotojai. Tyrimo metu surinkti duomenis, apdoroti naudojant MS Excel ir SPSS 16.0 programinius paketus. Atlikta duomenų analizė pasitelkiant grafinius metodus, lyginant atskiras grupės panaudojant  $\chi^2$  suderinamumo kriterijų.

### 3. E. DALYVAVIMO GALIMYBIŲ LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ KONTEKSTE ANALIZĖ

Atlikus e. demokratijos priemonių diegimo Lietuvos savivaldybėse analizę, duomenys pateikiami atskiruose skyriuose – e. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių Lietuvos savivaldybių tinklapiuose tyrimo analizė, savivaldybės darbuotojų nuomonės tyrimo analizė bei visuomenės nuomonės tyrimo analizė. Tiriant Lietuvos savivaldybių tinklapius, dėl duomenų pateikimo aiškumo, savivaldybių pateikiami duomenys suskirstyti pagal apskritis.

#### 3.1. E. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių Lietuvos savivaldybių tinklapiuose tyrimo analizė

Pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“, kurią administruoja Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR susisiekimo ministerijos (toliau IVPK), priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“, Lietuvos Savivaldybių administracijos įgyvendino/įgyvendina e. demokratijos projektus (1 priedas). Pagrindinis priemonės tikslas – „kurti elektronines priemones, kuriomis asmenys galėtų reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl vietos valdžios institucijų rengiamų teisės aktų, susipažinti su aktualia, operatyvia ir lengvai pasiekiamą informacija apie vietos valdžios institucijų rengiamus ir priimtus sprendimus, diskutuoti, keistis nuomonėmis ir kita.“ Lentelėje 5 pateikiami pagrindiniai siektini rodikliai.

5 lentelė. „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“ priemonės įgyvendinimo stebėsenos rodikliai

Rodiklio tipas	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Kiekybinė išraiška laikotarpio pabaigoje (2015 metais)	Rodiklio paskirtis
Rezultato	gyventojų, besilankančių viešųjų institucijų interneto svetainėse, dalies padidėjimas (palyginti su 2005 metų rodikliu)	procentiniai punktai	40	veiksmų programos rodiklis
	sukurtų elektroninių paslaugų vartotojų, teigiamai vertinančių šias paslaugas, dalis po 2 metų nuo atitinkamų elektroninių paslaugų sukūrimo	procentai	70	papildomas rodiklis
Produkto	paremtos interaktyvios elektroninės viešosios paslaugos (pagal priemonę bus skaičiuojamos paremtos interaktyvios elektroninės demokratijos paslaugos)	skaičius	10	veiksmų programos rodiklis

Šaltinis ES parama, prieiga per internetą, <[http://www.esparama.lt/priemone?priem\\_id=000bdd5380003d9f](http://www.esparama.lt/priemone?priem_id=000bdd5380003d9f)>

Remiantis IVPK „Informacinės visuomenės plėtros 2011-2019 m. programos vertinimo kriterijų reikšmių pokyčių 2013 m. įvertinimo ataskaita“ pagal minėtą priemonę sėkmingai buvo

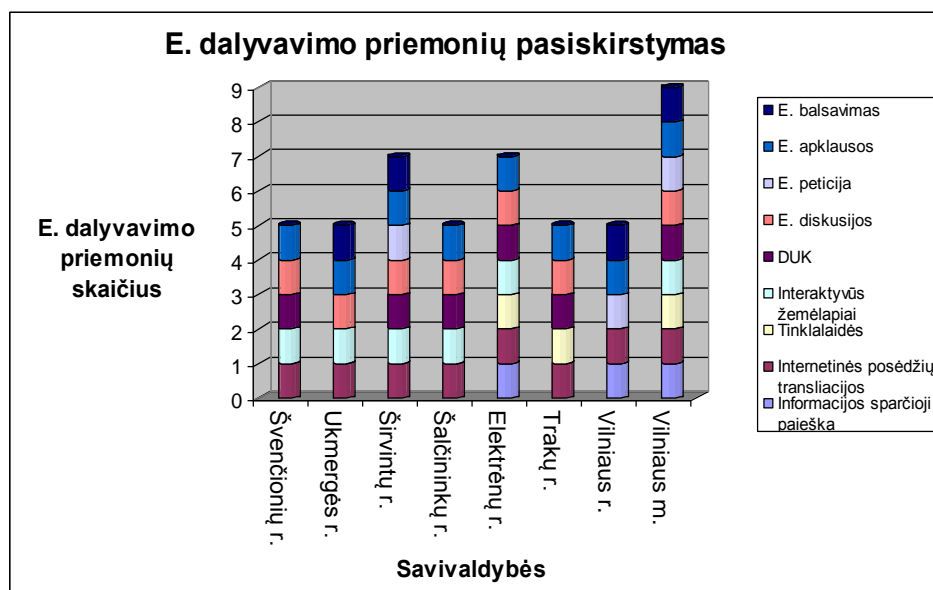
įgyvendinti 47 projektai. Projektų skaičius neatitinka savivaldybių skaičių, kadangi yra projektai apimantys kelių savivaldybių e. demokratijos plėtrą. Skyriuje bus pateikiami savivaldybių e. demokratijos projektai, analizuojami kiekvienos savivaldybės pasiekti rezultatai. Tačiau prieš pateikiant rezultatus aktualu paminėti, kad daugelis duomenų yra gauta naudojant sąveikumo (interoperabilumo) sistemą (VAISIS), kuri partnerystės pagrindu naudojama el. paslaugų plėtrai savivaldybėse (projektas – „Centralizuotas savivaldybių paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę“). Sistema apima elektroninių paslaugų portalą „Elektroniniai valdžios vartai“, per kurį prisijungęs pilietis gali naudoti el. paslaugomis bei savivaldybės teikiamomis e. dalyvavimo priemonėmis.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Vilniaus apskrities savivaldybėse.** Pagal priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“ Vilniaus apskrityje aštuonios savivaldybės (Vilniaus miesto, Vilniaus rajono, Trakų rajono, Elektrėnų, Šalčininkų rajono, Širvintų rajono, Ukmergės rajono, Švenčionių rajono) baigė e. demokratijos projektų įgyvendinimą, kuriais buvo siekta per IKT suteikti piliečiams galimybes reikšti savo nuomonę ir daryti įtaką vietos valdžios sprendimams. Aktualu paminėti, kad savivaldybės buvo skirtingo pasirengimo lygio, todėl skiriasi ir pasiekti rezultatai. Atlikus Vilniaus apskrities savivaldybių projektų (projektų sąrašą galima rasti [www.esparama.lt](http://www.esparama.lt) tinklapyje) bei savivaldybių internetinių svetainių analizę pastebima, kad visos savivaldybės pateikia atnaujintas svetainių versijas, kiekvienos savivaldybės tinklapyje yra e. demokratijos priemonių skiltys, tačiau priemonių gausa ir galimybės jomis naudotis yra skirtingos. Rastos e. dalyvavimo priemonės pateikiamos diagramoje (žr. 4 pav.).

Kaip teigiamą ir sėkmingą pavyzdį galima išskirti **Vilniaus miesto** savivaldybės įgyvendintą projektą „*Elektroninių priemonių, skirtų gyventojams dalyvauti sprendimų priėmimo, sukūrimas ir diegimas*“, projekto metu įdiegtas piliečių identifikavimo mechanizmas, automatiškai skelbiami savivaldybės dokumentai, prieiga prie teisės aktų, tiesioginės Tarybos posėdžių transliacijos, tiesioginis naujienų srautas, interaktyvusis žemėlapis (kuriame pateikiama informacija apie dviračių takus, eismo apribojimus, atliekų rūšiavimo konteinerius ir kt.), vykdomos apklausos, galimybė išreikšti savo nuomonę dalyvaujant diskusijose, teikiant pasiūlymus, skundus, balsuojant (pvz., dėl teisės aktų projektų), inicijuojant arba pasirašant peticiją. Prisijungus prie savivaldybės portalo „e. demokratija“ skilties pastebima, kad piliečiai aktyviai dalyvauja savivaldybės veikloje, teikia peticijas įvairiomis temomis: nuo gatvių apšvietimo iki vaikų registravimo į darželius tvarkos, atsidarius apklausų skiltį taip pat atsispindi aktyvus piliečių nuomonės išsakymas. Piliečių aktyvumą atspindi ir svetainėje teikiama 2012–2013 metų ataskaita: „2013 metais per pirmus 4 mėnesius suteikta beveik 9000 paslaugų, t. y. beveik tiek pat, kiek buvo suteikta per visus 2012 metus (2012 m. – 10 000)“... „2013 metų pirmame trečdalyje – 7552 naujų vidinės zonos

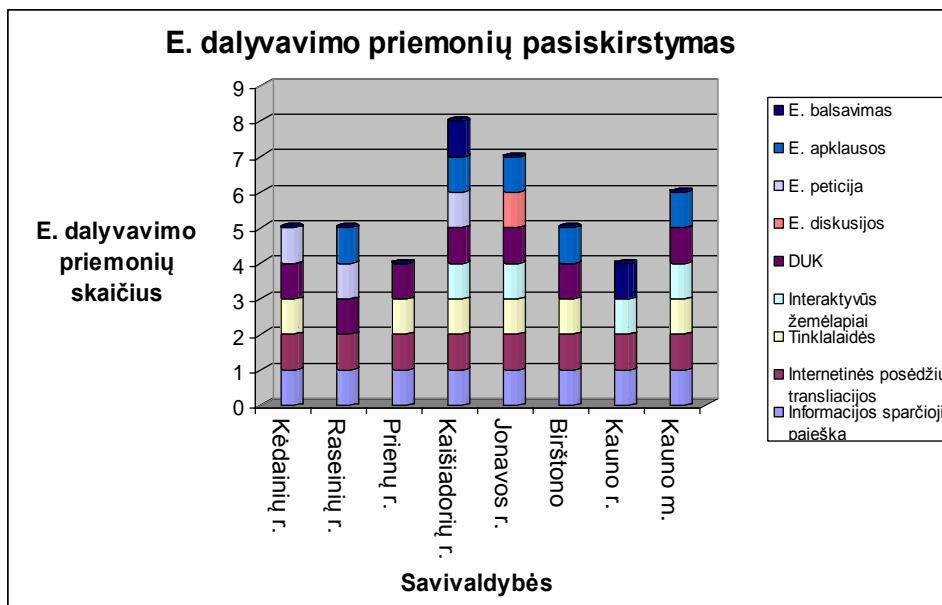
vartotojų“. Kiek mažiau priemonių yra įdiegta **Vilniaus rajono** savivaldybės įgyvendinto projekto „Elektroninės demokratijos sprendimų diegimas Vilniaus rajono savivaldybėje“ metu. Įgyvendinus minėtą projektą savivaldybė atsinaujino internetinę svetainę, kurioje yra aktyvi naujienų srauto skiltis, skelbiami teisės aktai, yra galimybė naudotis sparčiąja paieška, stebėti tiesiogines posėdžių transliacijas, atsisiųsti įvairių prašymų formas, yra skiltis „Parašyk mums“, kurioje piliečiai turi galimybę išreikšti savo nuomonę. Pasigendama e. diskusijų, aktyvių e. dalyvavimo galimybių, nėra vykdomos gyventojų apklausos. **Trakų rajono** savivaldybė įgyvendino projektą – „Elektroninė demokratija visiems“. Prisijungus per Elektroninės valdžios vartus yra prieinamos tiesioginės posėdžių transliacijos, galimybė peržiūrėti posėdžių archyvą (nors suteikiama galimybė balsuoti dėl tarybos sprendimų, tačiau gyventojai ja nesinaudoja), taip pat yra įdiegta RSS naujienų srauto skiltis ir galimybė užsiprenumeruoti savivaldybės naujienas, taip pat yra „klausimų – atsakymų“ skiltis, teisės aktų paieška. Pasigendama e. konsultavimo priemonių, nevykdomos gyventojų nuomonės apklausos. Puikius rezultatus atspindi sėkmingai per du etapus įgyvendintas **Elektrėnų** savivaldybės projektas „Interaktyvių e. demokratijos paslaugų plėtra Elektrėnų savivaldybėje, sudarant sąlygas gyventojų nuomonei pareikšti / Elektroninės demokratijos plėtra Elektrėnų savivaldybėje“. Savivaldybės tinklapyje įdiegta atskira e. demokratijos skiltis, kurioje pateikiama teisinė informacija, interaktyvus žemėlapis, posėdžių transliacijos/archyvas, vykdomos apklausos. Atsidarius apklausų skiltį pastebima, kad savivaldybės vykdomoje apklausoje apie e. dalyvavimo galimybes, 100 proc. apklaustųjų savivaldybės portale veikiančius e. demokratijos modulius vertina teigiamai („projekto metu buvo įdiegti 4 moduliai: savivaldybės teisėkūros modulis (įskaitant elektroninio balsavimo sistemą), elektroninių apklausų modulis, viešosios komunikacijos modulis ir teritorijų planavimo dokumentacijos elektroninio publikavimo visuomenei modulis“). Gana sėkmingai įgyvendintas **Šalčininkų rajono** savivaldybės projektas „E. demokratijos skatinimas Šalčininkų rajone“, kurio tikslas „sukurti ir įdiegti elektroninės demokratijos priemones, paremtas informacijos ir ryšių technologijomis, kuriomis asmenys galėtų reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais.“ Tikslas pasiektas, identifikuoti gyventojai gali teikti e. peticiją, stebėti posėdžių transliacijas, naudotis teisės aktų paieškos sistema, išsakyti nuomonę e. forume (gyventojų aktyvumas žemas, naudojantis šia priemone pateikta tik 14 komentarų), gali registruoti problemą, naudotis interaktyviu žemėlapiu. **Širvintų rajono** savivaldybė įgyvendino projektą „Elektroninės demokratijos priemonių plėtra Širvintų rajono savivaldybėje“. Atnaujintoje internetinėje svetainėje yra atskira e. demokratijos skiltis, kurioje autorizuotam piliečiui suteikiama galimybė pateikti e. iniciatyvą, e. prašymą/skundą, e. peticiją, paskirti norimo specialisto e. konsultaciją norimu laiku, išsakyti nuomonę e. forume, sekti naujienų srautą, dalyvauti apklausoje.

Nors yra nemažai e. dalyvavimo priemonių, tačiau pastebimas pasyvus gyventojų naudojimas suteiktomis galimybėmis. E. forume yra vos kelios diskusijos, nėra nei vienos pateiktos peticijos, skundų ir siūlymų skiltys taip pat beveik nefunkcionuoja. Apklausoje „Ar Jums patinka nauja svetainė?“ net 320 neigiamų atsakymų. Galima daryti prielaidą, kad tai įtakoja piliečių pasyvumą. Įgyvendintas **Ukmergės rajono** Savivaldybės administracijos projektas „*Elektroninės demokratijos plėtra Ukmergės rajone. Savivaldybės ir piliečių ryšių stiprinimas*“. Nors projekto metu yra įdiegta vos kelios e. demokratijos priemonės: posėdžių transliacijos, e. iniciatyvos (prašymai, pasiūlymai, skundai), galimybė užsisakyti savivaldybės naujienas, tačiau pastebimas gyventojų aktyvumas naudojantis suteiktomis galimybėmis. Aktyviai veikia „klausimų-atsakymų“ skiltis, aktyvumą patikslina ir gyventų lankymosi savivaldybės tinklapyje statistika – iš viso apsilankyta 3.162.548 kartus. Didelė pažanga pastebima prisijungus prie **Švenčionių rajono** savivaldybės. Savivaldybė įgyvendino projektą – „*Elektroninės demokratijos plėtra Švenčionių rajono savivaldybėje*“. Savivaldybėje įdiegta posėdžių valdymo sistema, galimybė komentuoti sprendžiamus klausimus, galimybė balsuoti už rūpimą klausimą, teikti peticiją, užsiprenumeruoti naujienas. Pasigendama e. konsultacijų, e. diskusijų, e. apklausų.



4 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Vilniaus apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Kauno apskrities savivaldybėse.** Kauno apskritį sudaro aštuonios (Kauno miesto, Kauno rajono, Birštono, Jonavos rajono, Kaišiadorių rajono, Prienų rajono, Raseinių bei Kėdainių rajono) savivaldybės. Visos savivaldybės dalyvavo e. demokratijos projektų pagal priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“ įgyvendinime. Įgyvendintų e. demokratijos sprendimų pasiskirstymas Kauno apskrities savivaldybėse atsispindi diagramoje (žr. 5 pav.).



5 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Kauno apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

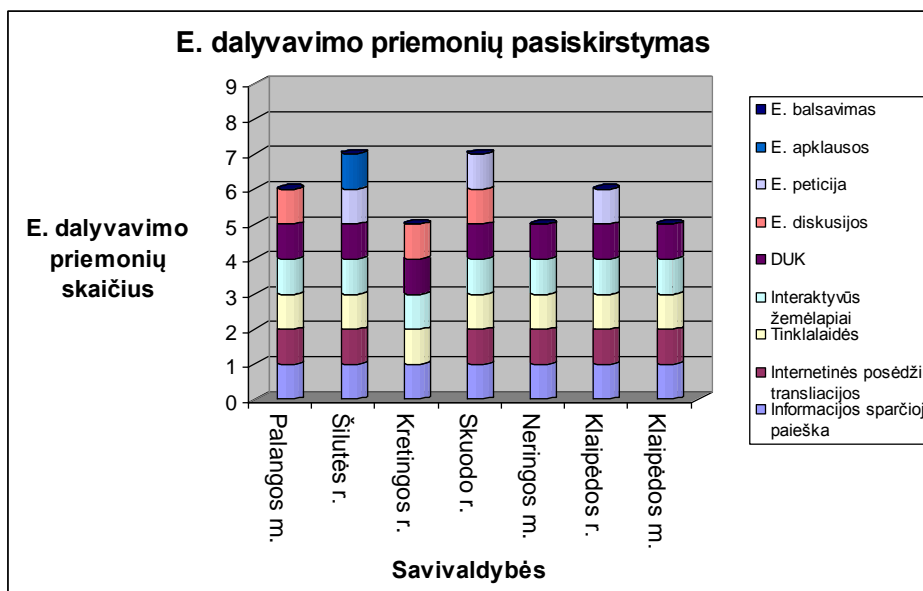
Kaip teigiamą pavyzdį galima išskirti **Kauno miesto** savivaldybės įgyvendintą projektą *„Kauno miesto viešojo administravimo sektoriaus veiklos skaidrumo didinimas informacinių ir ryšių technologijų priemonėmis įtraukiant savivaldybės bendruomenę“* (toliau - „E-demokratijos plėtra Kauno mieste“). Projekto metu sukurta piliečių identifikavimo posistemė (išskirtinis bruožas identifikavimo galimybė per e. bilieto sistemą), apklausų posistemė, vaizdo konferencijų sistema, teisės aktų publikavimo ir paieškos sistema, interaktyvus žemėlapis, galimybė teikti pastabas pasiūlymus. Trūksta e. diskusijų, e. konsultavimo iniciatyvų. **Kauno rajono** savivaldybė įgyvendino projektą *„Elektroninės demokratijos plėtra Kauno rajono savivaldybėje“*. Projekto metu įdiegta Tarybos posėdžių stebėjimo, komentavimo ir balsavimo bei archyvavimo sistema. Piliečiai turi galimybę naudotis interaktyviu žemėlapiu, teisės aktų paieškos sistema. Trūksta piliečių nuomonės išsakymo iniciatyvų (e. diskusijų, e. konsultacijų, pasiūlymų skilties, nuomonės tyrimų). Kiek sunkiau sekasi **Birštono** savivaldybei. Savivaldybė įgyvendino projektą *„Elektroninės demokratijos principų diegimas Birštono savivaldybėje“*. Tačiau apsilankius savivaldybės tinklapyje pasigendama piliečių nuomonės išraiškos formų. Prisijungusiam piliečiui prieinamos posėdžių transliacijos, archyvas, teisės aktų bei sparčioji paieška, naujienų užsiprenumeravimas bei galimybė parašyti merui arba direktoriui. Apsilankius apklausų ir diskusijų skiltyse pastebimas priemonių nefunkcionalumas. **Jonavos savivaldybė** įgyvendino projektą *„E-demokratijos sprendimai Jonavos rajono savivaldybėje“*, tačiau nebuvo pasiekti norimi rezultatai, piliečių įsitraukimas išliko pasyvus, todėl savivaldybė pradėjo įgyvendinti projekto antrąjį etapą. Pirmajame etape buvo atnaujinta internetinė svetainė (tačiau ji nebuvo patogi naudotis). Sukurta e.

demokratijos skiltis, apimanti e. dalyvavimo priemones: idėjų bankas; pranešimai ir skundai; dokumentai; konsultacijos; vaizdo ir garso transliacijos; apklausos; diskusijos. Įdiegtos priemonės nepaskatino piliečių aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje (pateiktos vos kelios idėjos, tuščia diskusijų skiltis). Sėkmingai įgyvendintas projektas „Elektroninė demokratija Kaišiadorių rajono savivaldybėje“. Įgyvendinus projektą gyventojams tapo prieinamos: Tarybos posėdžių transliacijos, galimybė komentuoti teisės aktų projektus, balsuoti, teikti peticiją, naudotis interaktyviu savivaldybės žemėlapiu, užduoti klausimą bei gauti atsakymą el. paštu, stebėti Tarybos posėdžių balsavimo rezultatus (taip siekiama skaidresnio visuomenės ir valdžios dialogo). Savivaldybė taip pat vykdo gyventojų apklausas, keli tarybos nariai publikuoja savo tinklaraščius. E. demokratijos priemonės **Prienuų rajono** savivaldybėje įdiegtos įgyvendinus projektą „Elektroninės demokratijos plėtra Prienuų rajono savivaldybėje“. Atnaujintoje internetinėje svetainėje piliečiai turi galimybę stebėti tiesiogines posėdžių transliacijas (išskirtinis bruožas – pateikiama instrukcija kaip stebėti transliacijas neįgaliesiems), peržiūrėti kiekvieno posėdyje svarstyto klausimo balsavimo rezultatus. Taip pat piliečiai gali komentuoti sprendimus, pateikti klausimus posėdžio metu. Naujos priemonės suteikia galimybes teikti peticiją, prašymą ar skundą elektroniniu būdu. Piliečių aktyvus dalyvavimas pastebimas apsilankius **Raseinių rajono** savivaldybės tinklapyje. Nuo 2013 m. gruodžio 1d. svetainėje gyventojai apsilankė 4.665.142 kartus. Savivaldybė įgyvendino projektą „Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Raseinių rajono savivaldybėje“. Prisijungus per Elektroninės valdžios vartus piliečiai gali naudotis Tarybos posėdžių transliavimo paslauga, stebėti balsavimo rezultatus, pateikti komentarą ar siūlymą dėl Tarybos vykdomos veiklos, sukurti peticiją. Svetainėje aptinkama apklausos skiltis, tačiau daugiau duomenų apie šia priemonę nepateikiama. Aiškumu ir patogumu naudotis pasižymi **Kėdainių rajono** savivaldybės internetinė svetainė. Kurioje e. demokratijos priemonės yra lengvai surandamos, jomis paprasta pasinaudoti. Savivaldybė įgyvendino projektą „Elektroninių priemonių, skirtų įtraukti gyventojus į demokratijos procesus, diegimas Kėdainių savivaldybėje“, kurio metu buvo įdiegtos šios e. dalyvavimo priemonės: posėdžių transliacijų stebėjimas, komentarų, pasiūlymų rengiamiems Tarybos sprendimų projektams teikimas, e. peticijų teikimas, RSS naujienų prenumerata. Aktyviai veikia „klausimų–atsakymų“ skiltis, vykdomos gyventojų nuomonės apklausos. Trūksta tiesioginio bendravimo tarp institucijos ir piliečių bei tarp pačių piliečių (pvz. e. diskusijos, e. forumai).

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Klaipėdos apskrities savivaldybėse.** E. demokratijos plėtra Klaipėdos apskrities savivaldybėse išsiskiria iš prieš tai analizuotų apskričių, kadangi Klaipėdos miesto savivaldybė yra atsakinga už e. demokratijos plėtra visų Klaipėdos regiono savivaldybių mastu. Savivaldybė kartu su partneriais – Klaipėdos r., Kretingos, Skuodo,



Šilutės rajonų, Palangos ir Neringos miestų savivaldybėmis įgyvendino projektą „Elektroninės demokratijos paslaugų piliečiams sukūrimo ir plėtros Klaipėdos regiono savivaldybių administracijose“ bei „Klaipėdos miesto savivaldybės paslaugų, teikiamų vieno langelio principu tobulinimas“ ir „Centralizuotas savivaldybių paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę.“ Pasiękti rezultatai atsispindi diagramoje (žr. 6 pav.)



6 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Klaipėdos apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

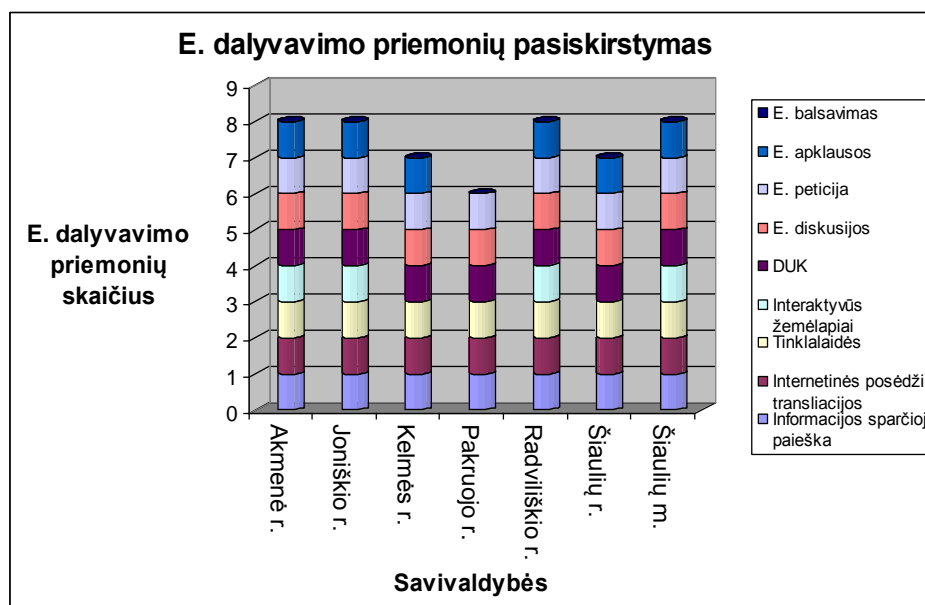
**Klaipėdos miesto** savivaldybė, atsakinga už e. demokratijos sklaidą viso regiono mastu nepasižymi e. demokratijos priemonių sklandžiu diegimu. Apsilankius savivaldybės tinklapyje neaptinkama piliečių e. konsultavimo priemonių, nevykdomos gyventojų nuomonės apklauso, nesuteikiama galimybė pateikti peticiją ar balsuoti internetu dėl Tarybos priimamų sprendimų. Prisijungus per elektroninės valdžios vartus prieinama papildoma priemonė: pasiūlymų (komentarų) rengiamiems Savivaldybės tarybos sprendimų projektams pateikimas. Neidentifikuoti vartotojai turi galimybę užsisakyti naujienlaiškį, užduoti klausimą savivaldybės darbuotojui, pateikti prašymą, pasiūlymą ar skundą. Apsilankius **Klaipėdos rajono** savivaldybės internetinėje svetainėje autorizuotiems vartotojams suteikiama galimybė teikti pasiūlymą rengiamiems Savivaldybės tarybos sprendimų projektams, naudotis Tarybos posėdžių archyvu, teikti peticiją. Neautorizuotiems vartotojams naudotis interaktyviu žemėlapiu, teisės aktų paieškos sistema, „klausimų-atsakymų“ skiltimi (šia priemone aktyviai naudojasi piliečiai). Tokios pačios e. demokratijos priemonės yra įdiegtos ir **Neringos miesto** savivaldybėje, tik nėra galimybės pateikti e. peticiją. Teigiamais rezultatais pasižymi **Skuodo rajono** savivaldybė. Savivaldybės internetinėje svetainėje pateikiamas interaktyvus problemų žemėlapis, autorizuotiems vartotojams suteikiamos galimybės teikti peticiją, problemą ar siūlymą, stebėti internetines posėdžių transliacijas, komentuoti priimamus Tarybos

sprendimus. Aktualu paminėti, kad aktyviai funkcionuoja e. diskusijų skiltis, prie kurios gali prisijungti neidentifikuotas vartotojas. Diskusijų skiltis randama ir **Kretingos** savivaldybės tinklapyje, tačiau priešingai nei Skuodo savivaldybės svetainėje, gyventojai savo nuomonę reiškia pasyviai. Savivaldybės tinklapis išsiskiria iš kitų tuo, kad nėra prieinamos internetinės posėdžių transliacijos, nesuteikiama galimybė komentuoti Tarybos sprendimų. Taip pat pasigendama aktyvių piliečių dalyvavimo formų. Atlikus **Šilutės rajono** tinklapio analizę, galima išskirti aktyvią apklausų skiltį. Savivaldybė stengdamasi palaikyti dialogą su piliečiais bei išsiaiškinti gyventojų poreikius vykdo apklausas bei teikia rezultatus svetainėje. Taip pat prieinamas RSS naujienų srautas, posėdžių transliacijos, galimybė teikti pasiūlymus, naudotis interaktyviu žemėlapiu. Trūksta e. diskusijų formų. **Palangos miesto** savivaldybė teikia visas darbe analizuojamas e. informavimo pakopos priemones, tačiau pasigendama e. konsultavimo ir aktyvaus e. dalyvavimo galimybių. Nors svetainėje yra diskusijų skiltis, tačiau patalpinti vos keli pranešimai.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Šiaulių apskrities savivaldybėse.** Dar vienas projektas apimantis e. demokratijos priemonių diegimą viso regiono mastu - *„Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“*. Projekte dalyvavo 7 Šiaulių regiono savivaldybės: Šiaulių miesto savivaldybė, Šiaulių rajono savivaldybė, Radviliškio rajono savivaldybė, Pakruojo rajono savivaldybė, Kelmės rajono savivaldybė, Joniškio rajono savivaldybė, Akmenės rajono savivaldybė. Projektu buvo siekiama „paremti savivaldybių darbo procesų viešinimo elektroninėje terpėje įgyvendinimo paslaugas: 7 savivaldybėse sukurti internetines svetainės pagal galiojančius teisės aktus, įdiegiant e. konsultavimo, e. apklausų, e. peticijų, e. forumo, e. skundų modulius; atnaujinti ar sukurti 7 savivaldybių Tarybų posėdžių transliavimo ir priimtų sprendimų pateikimo interneto svetainėse sistemas“.

Sėkmingi projekto rezultatai atsispindi **Šiaulių miesto** savivaldybės tinklapyje. Atnaujintoje internetinėje svetainėje yra atskiros e. dalyvavimo priemonių skiltys: E. konsultavimas; E. apklausos; E. peticija; E. forumas; E. skundai; Pranešk apie pažeidimą; Posėdžių transliacija; Posėdžio darbotvarkė; Komitetų posėdžiai. Taip pat piliečiams suteikiama galimybė užsiprenumeruoti naujienas, naudotis interaktyviu žemėlapiu, dalyvauti apklausoje. Priemonės paprastai randamos svetainėje, jomis patogiu naudotis. Savivaldybės svetainė pasižymi priemonių gausa, tačiau tai neskatina gyventojų aktyviai įsitraukti į savivaldybės veiklą: gyventojai pasyviai dalyvauja e. diskusijose, nelinkę dalyvauti e. apklausoje, teikti pasiūlymus elektroniniu būdu. Visos išvardintos priemonės (išskyrus interaktyvų žemėlapi) yra įdiegtos ir **Šiaulių rajono** internetinėje svetainėje, bet kaip ir Šiaulių miesto, taip ir Šiaulių rajono savivaldybės gyventojų naudojimasis sukurtomis galimybėmis yra pasyvus (tuščia e. forumo skiltis, e. konsultavimo skiltyje vos keli

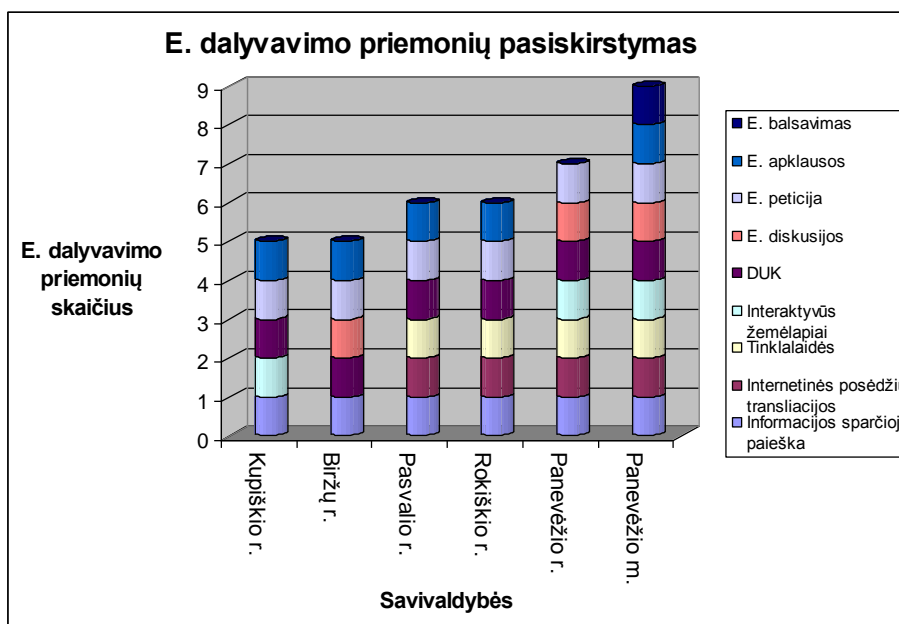
pranešimai, e. apklausoje keli atsakymai). Apsilankius **Radviliškio rajono** savivaldybės internetinėje svetainėje, pastebima e. demokratijos skiltis, aiškiai išskirtos e. dalyvavimo priemonės. Pagal darbo autorės sudarytą sąrašą savivaldybės svetainėje pavyko rasti beveik visas e. dalyvavimo priemones (trūksta e. balsavimo galimybių), tačiau kaip ir prieš tai aptartose Šiaulių regiono savivaldybėse, gyventojų dalyvavimo iniciatyvų skatinimo priemonėmis nesinaudoja tikslinė auditorija. Panaši situacija yra ir **Pakruojo rajono** savivaldybės internetinėje svetainėje (e. diskusijų skiltis tuščia, e. apklausos skiltis išjungta). Atlikus **Kelmės, Joniškio, Akmenės rajonų** savivaldybių tinklapių analizę, pastebimi tendencingi rezultatai. Pagal regioninį projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ yra įdiegtos visos projekte numatytos priemonės, autorizavus duomenis, prisijungus prie asmeninės paskyros savivaldybėse ir išbandžius e. dalyvavimo priemones, galima teigti, kad visos skiltys yra aktyvios, galima pildyti apklausą, pateikti skundą, išsakyti savo nuomonę diskusijų forume, užsiprenumeruoti naujienas, naudotis interaktyviu žemėlapiu. Priemonės yra lengvai surandamos, nereikalaujančios specialių gebėjimų, tačiau pastebėtas pasyvus gyventojų naudojimas e. dalyvavimo priemonėmis. Įdiegtos priemonės atsispindi diagramoje. (žr. 7 pav.)



7 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Šiaulių apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Panevėžio apskrities savivaldybėse.** Panevėžio apskrities savivaldybių, dalyvavusių Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie LR susisiekimo ministerijos administruojamuose projektuose pagal priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“, sąrašą sudaro šešios savivaldybės (Panevėžio miesto, Panevėžio rajono, Rokiškio rajono, Pasvalio rajono, Biržų rajono, Kupiškio rajono). Visos savivaldybės baigė

e. demokratijos projektus bei pasiekė teigiamų rezultatų. Įdiegtos piliečių dalyvavimo galimybės naudojant IKT pateikiamos diagramoje (žr. 8 pav.)

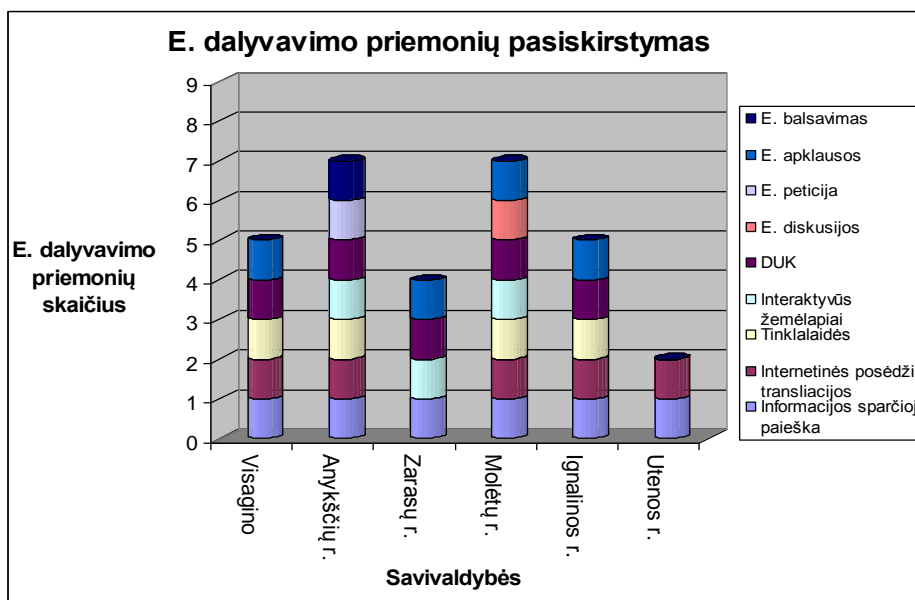


8 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Panevėžio apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

Kaip sėkmingą pavyzdį galima įvardinti **Panevėžio miesto** savivaldybės įgyvendintą projektą „*Elektroninės demokratijos priemonių sukūrimas ir plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje*“ ir pasiektus rezultatus. Svetainėje pateikiamas trumpas e. demokratijos priemonių aprašymas, kuo priemonės yra naudingos. Tinklapis išsiskiria priemonių gausa (pateikiami politikų tinklaraščiai, interaktyvusis problemų žemėlapis, e. peticijos (nėra pateikta nei viena peticija), e. paklausimai, e. skundai, e. teisėkūra, e. forumas (kelios diskusijos), DUK skiltis, tiesioginis naujienų srautas, suteikiama galimybė balsuoti dėl Tarybos sprendimo projektų, užsiprenumeruoti naujienas). Kitas sėkmingas projektas „*E-demokratijos paslaugų sistemos sukūrimas Panevėžio rajone*“. Autorizuotam vartotojui suteikiama galimybė: teikti klausimus, pasiūlymus, susipažinti su Taryboje svarstomais projektais, pateikti e. peticiją, dalyvauti e. konferencijoje, neidentifikuotam vartotojui: stebėti tarybos posėdžių transliacijas, naudotis teisės aktų paieškos sistema, dalyvauti diskusijose, naudotis interaktyviu žemėlapiu, sekti savivaldybės naujienas. Teigiamų rezultatų pasiekė Rokiškio rajono savivaldybė įgyvendinusi projektą - „*Elektroninės demokratijos sistemos sukūrimas ir įdiegimas Rokiškio rajone, sudarant sąlygas rajono politikų ir piliečių grįžtamojo ryšio užtikrinimui elektroninėmis priemonėmis*“. Autorizuotam piliečiui e. demokratijos skiltyje suteikiama galimybė pateikti e. peticiją, skundą ar pageidavimą. Be minėtų priemonių yra posėdžių transliacijos, vykdomos apklausos (dauguma apklaustųjų internetines posėdžių transliacijas vertina teigiamai, arba labai teigiamai). Trūksta e. konsultavimosi, e. diskusijų. Įgyvendintas projektas „*Elektroninė*

demokratija Pasvalio rajono savivaldybėje“. Savivaldybės tinklapyje įdiegta e. demokratijos skiltis, kuri leidžia identifikuotis gyventojams, komentuoti, pateikti pastabas dėl priamamų sprendimų, taip pat stebėti posėdžius internetu. Taip pat yra apklausų skiltis, tačiau nėra prieinama nei viena apklausa. **Biržų rajono** savivaldybė siekdama užtikrinti aktualios informacijos prieinamumą bei galimybes prisidėti prie institucijos politinių sprendimų, įgyvendino projektą – „Elektroninė demokratija Biržų rajono savivaldybėje“. Gyventojai aktyviai naudojami „Klausimų-atsakymų“ skiltimi, turi galimybę pateikti e. peticiją, ar dalyvauti diskusijose, tačiau nėra įdiegta posėdžių transliavimo sistema. Apsilankius **Kupiškio rajono** savivaldybėje pastebimi įgyvendinto projekto „Elektroninė demokratija Kupiškio rajono savivaldybėje“ rezultatai: sukurta e. demokratijos skiltis apimanti: e. skundus, e. peticijas, e. pasiūlymus ir prašymus, e. apklausas. Tačiau kaip ir daugelyje savivaldybių, gyventojų įsitraukimas į savivaldybės veiklą išlieka pasyvus.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Utenos apskrities savivaldybėse.** Utenos regiono projektų, finansuojamų pagal 2007-2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę „Elektroninė demokratija: regionai“ sąrašą sudaro šešių (Utenos rajono, Ignalinos rajono, Molėtų rajono, Visagino miesto, Zarasų rajono, Anykščių rajono) savivaldybių projektai. Utenos apskrities savivaldybių pasiekti rezultatai atsispindi diagramoje (žr. 9 pav.).



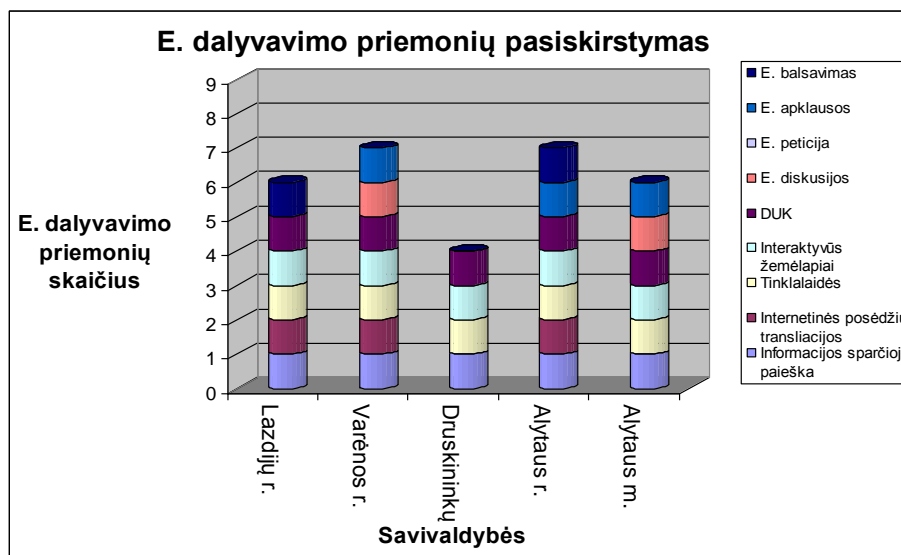
9 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Utenos apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

**Utenos rajono** savivaldybė įgyvendino projektą – „Utenos rajono savivaldybės ir jos struktūrinių padalinių internetinio portalo su turinio valdymo sistema sukūrimas, siekiant plėsti interaktyvių e - demokratijos paslaugų gyventojams spektrą ir didinti savivaldybės veiklos skaidrumą bei atskaitomybę, skatinant naujas politinės raiškos formas, santrumpa - „Internetinio

portalo su e -demokratijos paslaugomis gyventojams sukūrimas“. Tačiau apsilankius savivaldybės internetinėje svetainėje, pastebima, kad nėra plačiai išvystytas e. demokratijos priemonių mechanizmas. Be posėdžių transliacijų bei teisės aktų paieškos, nepavyko rasti piliečių dalyvavimo savivaldybės veikloje priemonių. **Ignalinos rajono** savivaldybė įgyvendino projektą - „Pilietinio dalyvavimo priimant Ignalinos rajono savivaldybės teisės aktus aktyvinimas panaudojant informacines komunikacines technologijas (IKT)“, kurio metu gyventojams, darbo autorės nuomone, nėra suteikiama pakankamai galimybių dalyvauti politiniame gyvenime naudojantis IKT. Nors suteikiama prieiga stebėti tarybos posėdžius, užduoti klausimą, ar išreikšti savo nuomonę apklausoje, tačiau aktualu paminėti, kad svetainės struktūra nėra aiški, trūksta aktyvesnių komunikavimo su savivaldybe formų. Geresniais rezultatais pasižymi **Molėtų rajono** savivaldybės svetainė. Projekto - „Molėtų rajono savivaldybės elektroninės demokratijos sistemos plėtra“ metu įdiegta internetinė posėdžių transliacijų sistema, aktyviai veikia e. diskusijų forumas, piliečiai gali pateikti klausimus „klausimų-atsakymų“ skiltyje, taip pat gali savo nuomonę išreikšti savivaldybės vykdomų apklausų metu. **Zarasų rajono** savivaldybė įgyvendindama projektą „Elektroninės demokratijos priemonių diegimas ir plėtra Zarasų rajone“, kurio metu buvo numatoma: „video ir audio transliacija, diskusijos, balsavimas; teisės aktų viešas svarstymas; Tarybos projektų ir teisės aktų publikavimas; problemų ir idėjų viešinimas, ataskaitų pristatymas ir aptarimas, bendruomenių veiklos pristatymas.“ Apsilankius internetinėje Zarasų rajono svetainėje aptinkamos ne visos numatytos priemonės, tačiau yra nuoroda į <http://www.epilietis.eu/>, kur gyventojai gali sužinoti visą informaciją apie e. paslaugas ir kaip jomis naudotis. Suteikdama piliečiams galimybės susipažinti ir įsitraukti į savivaldybės veiklą, **Anykščių rajono** savivaldybė įgyvendino projektą - „Elektroninių priemonių, skirtų įtraukti gyventojus į demokratijos procesus, diegimas Anykščių rajono savivaldybėje“. Projekto metu įdiegta: video transliacijos, interaktyvus problemų žemėlapis, balsavimo dėl teisės aktų projektų galimybė. Prisijungę per VAIISIS sistemą gyventojai gali pateikti peticiją, skundą arba pranešti apie problemą. **Visagino savivaldybė** dalyvavo projekte - „Visagino savivaldybės darbo procesų viešinimo ir gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose, elektroninių priemonių įdiegimas bei tobulinimas“. Gyventojams tapo prieinama informacijos ir teisės aktų paieška, posėdžių transliacijos, galimybė pateikti prašymą ar skundą, tačiau savivaldybė trūksta e. konsultavimo bei bendradarbiavimo su piliečiais galimybių.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Alytaus apskrities savivaldybėse.** Alytaus apskrityje esančios savivaldybės (Alytaus miesto, Alytaus rajono, Druskininkų, Varėnos rajono, Lazdijų rajono) taip pat dalyvavo ES finansuojamuose pagal 2007-2013 metų ekonomikos augimo

veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ priemonę VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“ projektuose. Įdiegtos piliečių dalyvavimo galimybės naudojant IKT pateikiamos diagramoje (žr. 10 pav.).



10 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Alytaus apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

Kaip teigiamą pavyzdį galima išskirti **Alytaus miesto** savivaldybės projektą - „Interaktyvių elektroninės demokratijos priemonių diegimas Alytaus miesto savivaldybėje“ ir jo metu pasiektus rezultatus. Svetainėje funkcionuoja „e. Demokratija“ skiltis apimanti: (Darbotvarkės; Teisinė informacija; Svarstymai/Iniciatyvos; Prašymai/skundai; Diskusijos; Apklausos; Praneškite apie problemą; Pranešimai; Žemėlapiai; Prenumerata), tačiau suteiktos galimybės neskatina piliečių dalyvauti diskusijose, nuomonės apklausoje bei kitomis priemonėmis prisidėti prie savivaldybės priimamų sprendimų. Priemonių gausa taip pat pasižymi **Alytaus rajono** savivaldybė. Savivaldybė įgyvendino projektą „Elektroninių priemonių, skirtų įtraukti gyventojus į demokratijos procesus, diegimas Alytaus rajono savivaldybėje“, „projekto įgyvendinimo metu įdiegta elektroninio balsavimo ir diskusijų sistema, posėdžių valdymo sistema bei tarybos sprendimų viešinimo ir aktualizavimo sistema“. **Druskininkų savivaldybė** dalyvavo projekte - „Elektroninės sistemos, leidžiančios plėtoti pilietinę demokratiją elektroninėje terpėje, sukūrimas“. Projekto metu įdiegtos e. demokratijos priemonės, tačiau apsilankius svetainėje susidurta su autorizavimo problemomis, todėl daugelis priemonių tapo neprieinamomis. **Varėnos rajono** savivaldybė remdama e. demokratijos procesus, įgyvendino projektą, - „Varėnos rajono Savivaldybės tarybos ir jos komitetų posėdžių audio/video transliacijų internetu gyventojams realizavimas“. Projektu buvo siekiama sukurti e. balsavimo paslaugą, kuria galėtų naudotis Varėnos rajono Savivaldybės tarybos nariai bei identifikuoti Varėnos rajono interneto svetainės

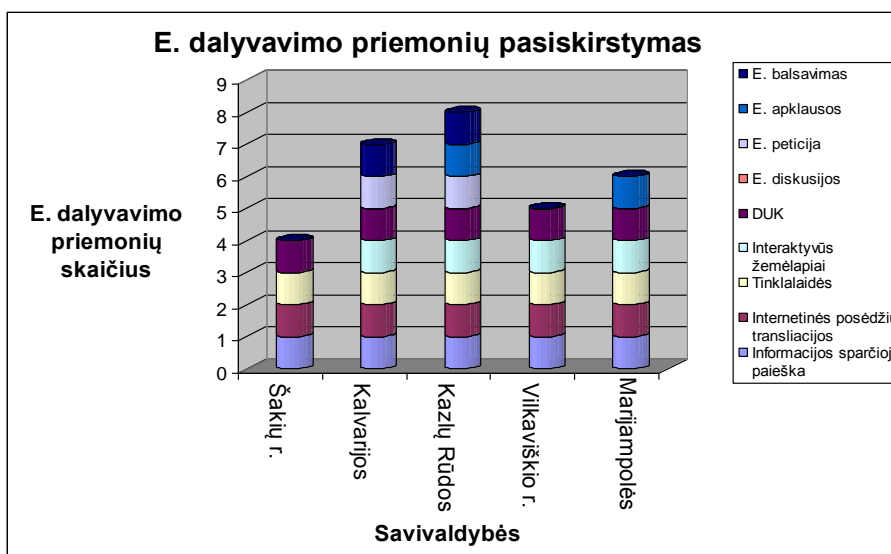
lankytojai“ Tikslas pasiektas iš dalies. Gyventojams prieinamos posėdžių transliacijos, viešinami sprendimų rezultatai, galimybė komentuoti, tačiau kol kas nėra sudaryta galimybė išreikšti savo nuomonę balsuojant. Be šios priemonės gyventojams prieinamos e. diskusijos, e. apklausos, naujienų srautas. **Lazdijų rajono** savivaldybė įgyvendino projektą - „E-demokratijos principų įgyvendinimas Lazdijų rajono savivaldybėje“. Nors nėra atskirai išskirta e. demokratijos priemonių, tačiau prisijungus prie svetainės per Elektroninės valdžios vartus gyventojams suteikiama galimybė balsuoti už svarstomą klausimą, projektą, stebėti posėdžius, komentuoti, pateikti prašymą ir gauti atsakymą el. paštu.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Marijampolės apskrities savivaldybėse.** Marijampolės apskrities projektų sąrašą, pagal priemonę VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“, sudaro Marijampolės, Vilkaviškio rajono, Šakių rajono, Kalvarijos, Kazlų Rūdos savivaldybių jau įgyvendinti e. demokratijos projektai.

Sėkmingai įgyvendintas projektas - „Elektroninės demokratijos plėtra Marijampolės savivaldybėje“. Nors savivaldybės svetainėje nėra atskirai išskirta e. dalyvavimo priemonių skiltis, tačiau tinklapio struktūra yra aiški, piliečiai be didelių pastangų gali surasti „Klausimų – atsakymų“ skiltį, dalyvauti apklausoje (vykdoma apklausa, kaip piliečiai vertina įdiegtas e. dalyvavimo priemones, tačiau rezultatai nėra viešinami), stebėti posėdžių transliacijas, palikti komentarą. Aktualu paminėti, kad susidurta su sunkumais prisijungiant prie autorizuotos paskyros, taigi yra tikimybė, kad kelios e. dalyvavimo priemonės yra neprieinamos. Su autorizavimo problemomis susidurta ir **Vilkaviškio rajono** savivaldybėje. Savivaldybė įgyvendinusi projektą „Elektroninės demokratijos plėtra Vilkaiviškio rajono savivaldybėje“, svetainėje teikia e. informavimo pakopai priskiriamas priemones, trūksta aktyvesnių bendravimo su piliečiais formų. Teigiami rezultatai atsispindi **Kazlų Rūdos** savivaldybės atnaujintame tinklapyje (svetainės vykdomos apklausos „Kaip vertinate atsinaujinusią svetainę?“ duomenimis net 80 proc. piliečių vertina teigiamai). Savivaldybė įgyvendino projektą - „Kazlų Rūdos Savivaldybės tarybos posėdžių įgarsinimo, elektroninio balsavimo ir informacijos viešinimo interneto svetainėje informacinė sistema“. Projekto metu įdiegtos ne tik piliečių informavimo priemonės, bet ir suteikiama galimybė teikti e. peticiją, komentuoti Tarybos sprendimus, išreikšti savo nuomonę balsuojant. Prie sėkmingų projektų galima išskirti **Kalvarijos** savivaldybės įgyvendintą projektą - „Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Kalvarijos savivaldybėje“. Projekto metu modernizuota posėdžių valdymo sistema, piliečiams suteikiama galimybė stebėti posėdžių transliacijas, komentuoti arba balsuoti dėl svarstomų klausimų. Autorizuoti vartotojai gali pateikti peticiją arba užduoti klausimą, tačiau

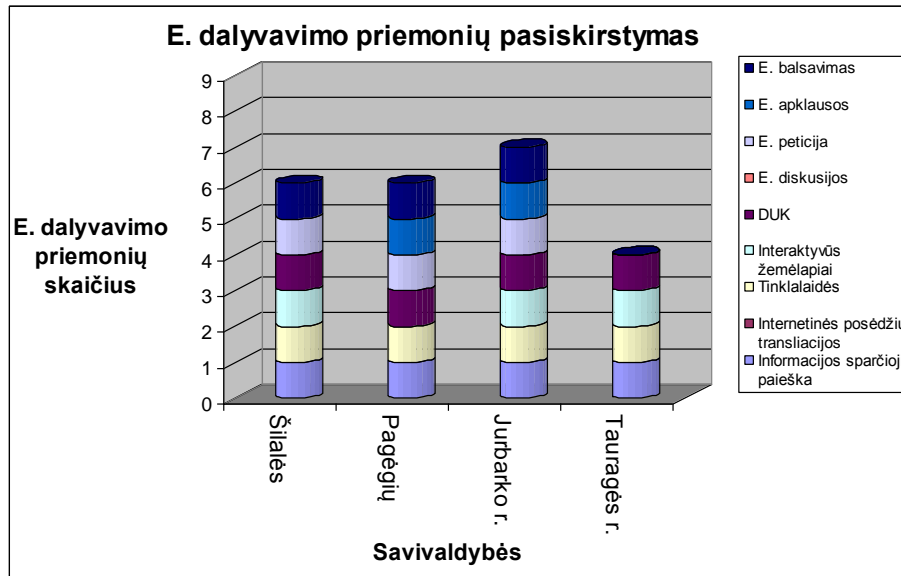


pasigendama bendravimo su savivaldybės institucija formų (e. diskusijos, e. konsultacijos, apklausos). Sveikintina iniciatyva savivaldybės komitetų tinklaraščiai, tačiau ši posistemė yra nefunkcionaliai, nepateiktas nei vienas įrašas. Mažiausiai, Marijampolės regiono mastu, e. dalyvavimo priemonių įdiegė Šakių rajono savivaldybė. Savivaldybė įgyvendino projektą - *“Informacinės visuomenės plėtros Šakių rajone programa I”*, kurio metu atnaujinta internetinė svetainė, įdiegtas Tarybos posėdžių transliavimo mechanizmas, suteikiama galimybė realiu laiku stebėti elektroninio balsavimo ir svarstymo rezultatus, tačiau nesuteikiama galimybė išsakyti nuomonę bei aktyviai dalyvauti sprendžiant vietos savivaldos klausimus. Savivaldybių rezultatai atsispindi diagramoje (žr. 11 pav.)



11 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Marijampolės apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Tauragės apskrities savivaldybėse.** Tauragės apskrities savivaldybės įgyvendino projektą *„Tauragės apskrities savivaldybių tarybų sprendimų priėmimo viešinimas elektroninėmis priemonėmis“*, kuriuo buvo siekiama „aktyvinti Tauragės regiono savivaldybių (Jurbarko rajono, Tauragės rajono, Šilalės rajono ir Pagėgių) ir gyventojų sąveiką, didinti savivaldybių veiklos skaidrumą, užtikrinti gyventojams aktualios informacijos prieinamumą, galimybę išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką politiniams sprendimams, panaudojant el. demokratijos priemones, paremtas informacijos ir ryšių technologijomis“. Savivaldybių pasiekimai diegiant e. demokratijos priemones pateikiami diagramoje (žr. 12 pav.).

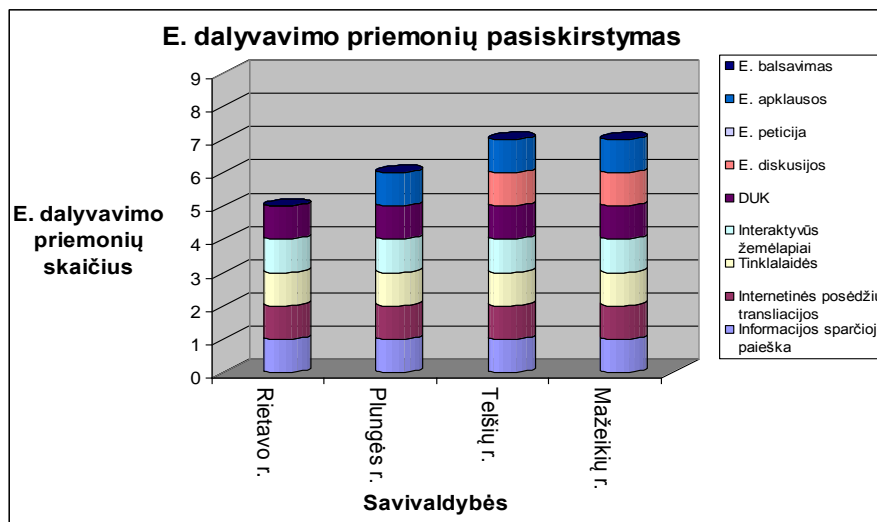


12 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Tauragės apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

Kaip sėkmingus projekto „*Tauragės apskrities savivaldybių tarybų sprendimų priėmimo viešinimas elektroninėmis priemonėmis*“ pavyzdžius galima išskirti **Jurbarko rajono** ir **Pagėgių** savivaldybes. Nors nėra suteikiama galimybė stebėti internetines posėdžių transliacijas, tačiau gyventojai gali susipažinti su svarstomais klausimais, dalyvauti apklausoje. Autorizuoti vartotojai taip pat gali komentuoti pateiktus projektus, pateikti peticiją, išreikšti savo nuomonę balsuojant. Abiejų Savivaldybių tarybos nariams suteikiama galimybė viešinti savo veiklą tinklaraščio pagalba. Aiškia svetainės struktūra ir priemonių gausa pasižymi **Šilalės rajono** savivaldybė. Neautorizuotiems vartotojams suteikiama galimybė naudotis savivaldybės tinklaraščiu, sekti naujienas, naudotis teisės aktų paieškos sistema. Identifikuoti vartotojai prisijungę prie asmeninės paskyros gali teikti peticiją, užduoti klausimą, gali palikti komentarą ties posėdžio metu svarstytu arba balsuoti. Pastebėta, kad trūksta diskusijų, forumų, nevykdomos piliečių nuomonės apklausos. **Tauragės rajono** savivaldybė įgyvendinusi projektą nepasižymi e. demokratijos priemonių gausa. Internetinėje svetainėje nėra prieinamos posėdžių transliacijos, išjungta apklausos posistemė, nėra galimybės dalyvauti diskusijose ar kitais būdais įsitraukti į savivaldybės veiklą. Piliečiai gali naudotis interaktyviu žemėlapiu, sekti krašto naujienas, užduoti klausimą. Aktualu paminėti, kad susidurta su sunkumais prisijungiant prie autorizuotos paskyros, taigi yra tikimybė, kad kelios e. dalyvavimo priemonės yra neprieinamos.

**E. dalyvavimo priemonių diegimas Telšių apskrities savivaldybėse.** Telšių apskrities savivaldybės pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę – „VP2-3.1-IVPK-05-R-Elektroninė demokratija: regionai“ įgyvendino bendrą projektą „*Tarybos posėdžių vaizdo įrašymas, transliavimas savivaldybių*

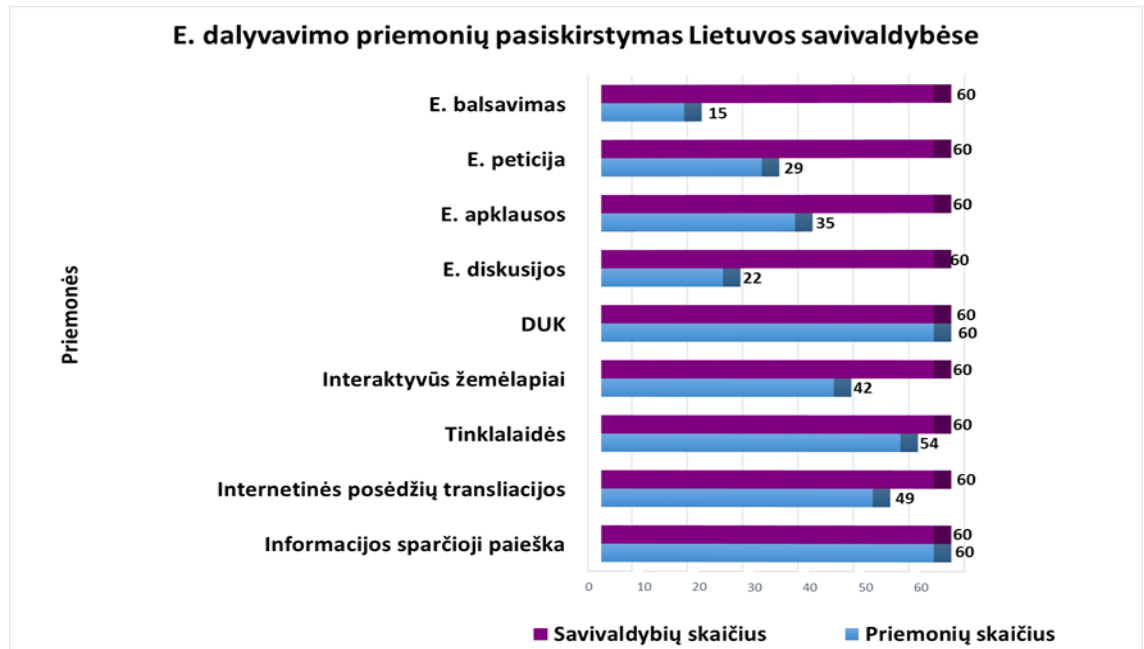
*interneto svetainėse bei įrašų archyvavimas“*. Projekto pareiškėjas – Mažeikių rajono savivaldybės administracija. Projekto partneriai – Plungės ir Telšių rajonų bei Rietavo savivaldybių administracijos. Projekto metu pasiekti rezultatai atsispindi diagramoje (žr.13 pav.)



13 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Telšių apskrities savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

Sėkmingai projektą įgyvendinusi **Mažeikių rajono** savivaldybė yra įdiegusi beveik visas tyrimo vertinamas priemones (trūksta e. peticijos bei e. balsavimo galimybių). Savivaldybės svetainė pasižymi aiškia struktūra, gyventojai gali ne tik gauti reikiamą informaciją, užduoti klausimą, bet ir komentuoti teisės aktus, jų projektus, tarybos balsavimo rezultatus, darbotvarkės klausimus, sprendimus, taip siekdami padidinti priimamų sprendimų skaidrumą. Inovatyviu dizainu išsiskiria **Telšių rajono** savivaldybės tinklapis. Prisijungus prie gyventojams skirtos skilties piliečiai gali dalyvauti apklausoje (tai viena iš nedaugelio savivaldybių, pasižyminti piliečių aktyviu dalyvavimu), aktyviai veikia „klausimų–atsakymų“ skiltis. Piliečiams suteikiama galimybė naudotis teisės aktų paieškos sistema, stebėti posėdžių transliacijas. Trūksta e. dalyvavimo bei e. konsultavimo iniciatyvų. Analizuojant **Plungės rajono** savivaldybės tinklapį taip pat pastebima aiški svetainės struktūra bei greitai randamos e. demokratijos priemonės: posėdžių transliacija, naujienų prenumerata, interaktyvusis žemėlapis, D.U.K. Prisijungus prie asmeninės paskyros – galimybė pateikti klausimą, dalyvauti apklausoje. Kiek mažiau e. dalyvavimo galimybių aptikta **Rietavo rajono** savivaldybės tinklapyje. Nors savivaldybės svetainėje galima prisijungti kaip autorizuotam vartotojui, tačiau tai suteikia tik papildomą galimybę pateikti klausimą institucijai. Taip pat yra galimybė naudotis teisės aktų paieško sistema, stebėti Tarybos posėdžių transliacijas bei naudotis jų archyvu. Trūksta piliečio aktyvaus dalyvavimo formų.

Atlikus e. demokratijos projektų ir jų metu savivaldybės institucijų internetinėse svetainėse įdiegtų e. dalyvavimo priemonių analizę pastebimas netolygus priemonių diegimas. Rezultatai atsispindi diagramoje (žr. 14 pav.)



14 pav. E. demokratijos projektų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas Lietuvos savivaldybėse. Sudaryta darbo autorės.

- *Atlikus savivaldybių tinklapių analizę pastebima, kad visose Lietuvos savivaldybėse įdiegta informacijos sparčioji paieška. Aktualu pažymėti, kad toks rezultatas gautas ieškant ne tik sparčiosios paieškos laukelio, prie e. informavimo priemonės priskiriama ir teisės aktų paieškos sistema. Taip pat visose Lietuvos savivaldybėse gyventojai gali pateikti klausimą institucijai, gauti informaciją klausimų – atsakymų pavidalu, pateikti pasiūlymą, skundą arba naudotis DUK skiltimi, tačiau tik viena iš trijų institucijų (22 savivaldybės) suteikia galimybę gyventojams diskutuoti elektroninėje erdvėje rūpimais klausimais, dalyvauti „On-line“ pokalbiuose su valdžios atstovais.*
- *Analizuojant e. demokratijos projektus pastebėta, kad vienas pagrindinių tikslų daugelyje projektų - perkelti Tarybų posėdžius į internetinę erdvę bei padaryti prieinamus vaizdo ir garso archyvus. Atlikus tinklapių analizę pastebima, kad daugiau nei pusė (49 savivaldybės) įdiegė internetines posėdžių transliacijas. Aktualu paminėti tai, kad jei yra įdiegta minėta e. demokratijos priemonė, daugeliu atveju yra prieinamas ir vaizdo bei garso archyvas.*
- *Pastebima, kad savivaldybės aktyviai diegia viešosios nuomonės tyrimo būdus. Net 35 savivaldybėse rastos apklausų skiltys, tačiau ne visos institucijos įdiegusios šią priemonę pateikia respondentų atsakymų rezultatus. Taip pat daugelyje savivaldybių įdiegti*

*interaktyvus žemėlapiai (42 savivaldybės) bei tiesioginis naujienų srautas (54 savivaldybės). Savivaldybės sukūrusios galimybę sekti naujienų srautą, dažniausiai suteikia galimybę užsisakyti naujienų prenumeratą el. paštu.*

- *Kiek sunkiau savivaldybėms sekasi diegti e. peticijų bei e. balsavimo priemones, tik kas antroje savivaldos institucijoje gyventojai gali teikti e. peticiją arba pareikšti savo nuomonę balsuojant.*
- *Pagal darbe analizuotas e. dalyvavimo pakopas e. informavimo lygmeniui buvo priskirtos 4 priemonės – informacijos sparčioji paieška, internetinės posėdžių transliacijos, tinklalaidės bei interaktyvūs žemėlapiai. Išanalizavus tyrimo rezultatus pastebima, kad šias priemones įdiegė (85.5%) savivaldybių. E. konsultavimosi lygmeniui – DUK, e. diskusijos, apklausos, tokiomis priemonėmis gali naudotis kiek daugiau nei pusės tirtų institucijų (64.6 %) piliečiai. E. dalyvavimo pakopa apima e. peticijas ir e. balsavimą. Aktyvaus bendradarbiavimo su piliečiais priemonės yra įdiegusios tik trečdalis (36.5 %) savivaldybių.*

### **3.2. Savivaldybių darbuotojų nuomonės tyrimo analizė.**

#### **Tyrimo dalyvavusių Lietuvos savivaldybių darbuotojų demografinė charakteristika.**

Surengtame tyrime dalyvavo 142 Lietuvos savivaldybių darbuotojai, kurių didžiausią dalį sudarė Klaipėdos rajono savivaldybės atstovai (9 respondentai), iš kitų savivaldybių gautos 1–3 nuomonės. Didžiausią dalį sudarė 10 ir daugiau metų savivaldybėje dirbantys asmenys (40,8%), kiek mažiau (32,4 %) sudarė 5–10 metų dirbantys respondentai, likusią dalį iki 5 metų dirbantys savivaldybės darbuotojai.

**E. dalyvavimo Lietuvos savivaldybėse galimybių vertinimo analizė.** Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokia savivaldybių darbuotojų nuomonė apie e. demokratijos reiškinius. Dauguma apklaustųjų įvardino, kad tai interaktyvus piliečių įtraukimas į bendruomenės veiklą ir saviraiškos poreikių tenkinimą, panaudojant informacines ir komunikacines technologijas (55.3%), kiti teigė, kad tai naujai atsiradę įrankiai bei galimybės inicijuoti pokyčius arba įtakoti valdžios sprendimus (29.8%). Nustebino tai, kad tik 14 % mano, jog per IKT piliečiai gali sukurti spaudimą valdžiai keisti įprastinius valdymo mechanizmus. Tai pat svarbu paminėti, kad net 14,8% apklaustųjų nežino apie savivaldybės įgyvendinamus e. demokratijos projektus (kaip jau ankstesniame skyriuje buvo minėta, visos Lietuvos savivaldybės įgyvendino e. demokratijos projektus pagal priemonę „VP2-3.1-IVPK-05-R-Elektroninė demokratija: regionai“). Savivaldybės

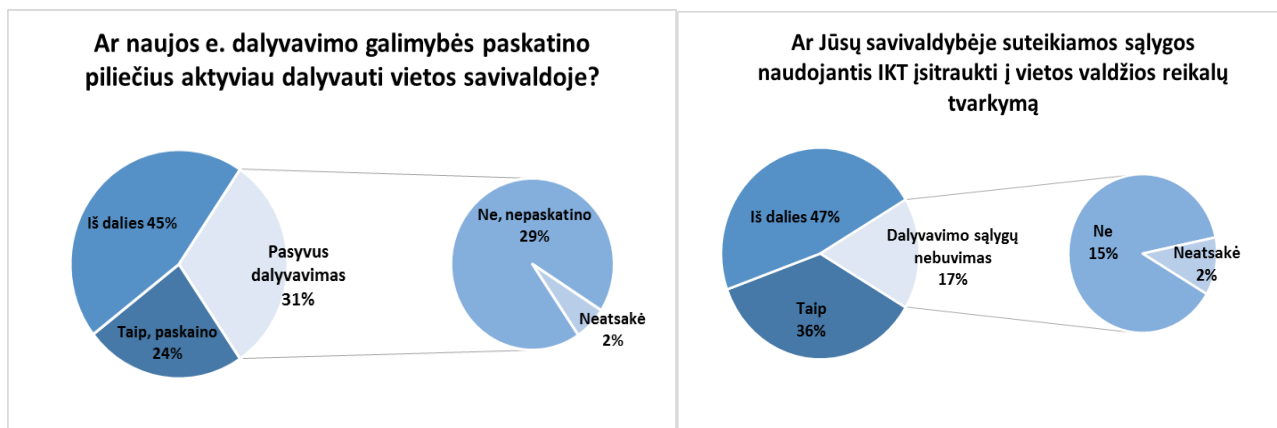
kaip svarbiausius e. demokratijos projektų naudingumo aspektus išskyrė: piliečių demokratiškos teisinių realizavimą bei visuomenės ir valdžios dialogo skatinimą. Rezultatai atsispindi 6 lentelėje.

6 lentelė. E. Demokratijos projektų nauda.

Teiginys	Respondentai	Procentai
Piliečių demokratiškos teisinių realizavimas;	102	21.6%
Visuomenės ir vietos valdžios dialogo skatinimas.	130	27.5%
Vietos valdžios institucijų veiklos skaidrumo ir atskaitomybės skatinimas.	97	20.6%
Reikiamos informacijos sprendimui priimti gavimas, nepopuliaraus sprendimo esmės ir aplinkybių paaiškinimas.	46	9.7%
Valdžios institucijų ir piliečių abipusio pasitikėjimo ugdymas.	68	14.4%
Visuomenės paramos įgijimas.	26	5.5%

Sudaryta darbo autorės.

Vietos valdžios institucijų darbuotojai buvo paprašyti įvertinti piliečių aktyvumą, dauguma teigė, kad gyventojų įsitraukimas į savivaldos veiklą yra pasyvus (48,6 %), patenkinamai piliečių dalyvavimą vertino 40 % respondentų ir tik mažoji dalis apklaustųjų mano, kad piliečiai aktyviai dalyvauja savivaldybės veikloje. Darbuotojai kritiškai vertino savo savivaldybes ir e. demokratijos projektų metu įdiegtas e. dalyvavimo priemones. Rezultatai atsispindi diagramose (žr.15 ir 16 pav.)

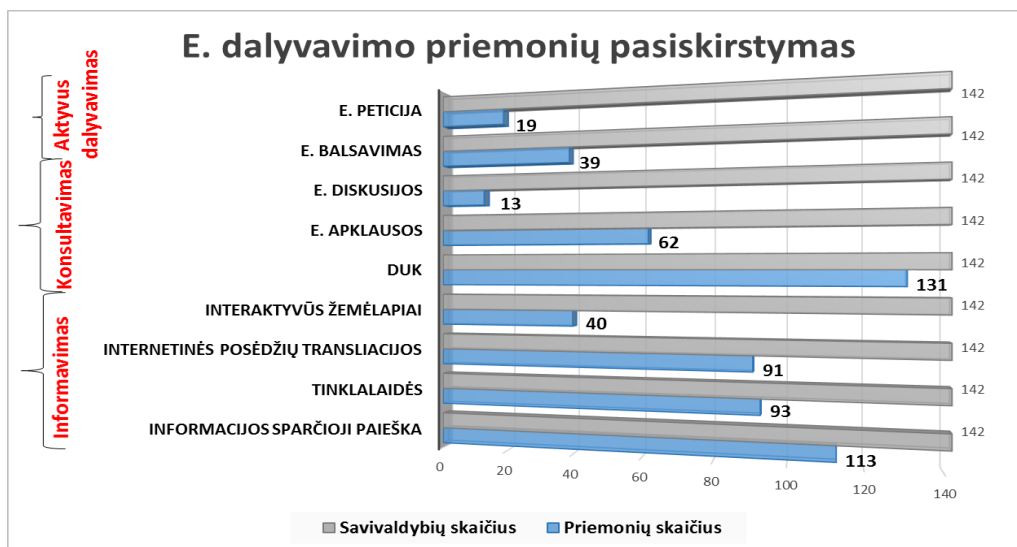


15 pav. E. dalyvavimo priemonių veiksmingumas.

16 pav. Savivaldybių suteikiamos sąlygos naudojantis IKT įsitraukti į vietos valdymą. Sudaryta darbo autorės.

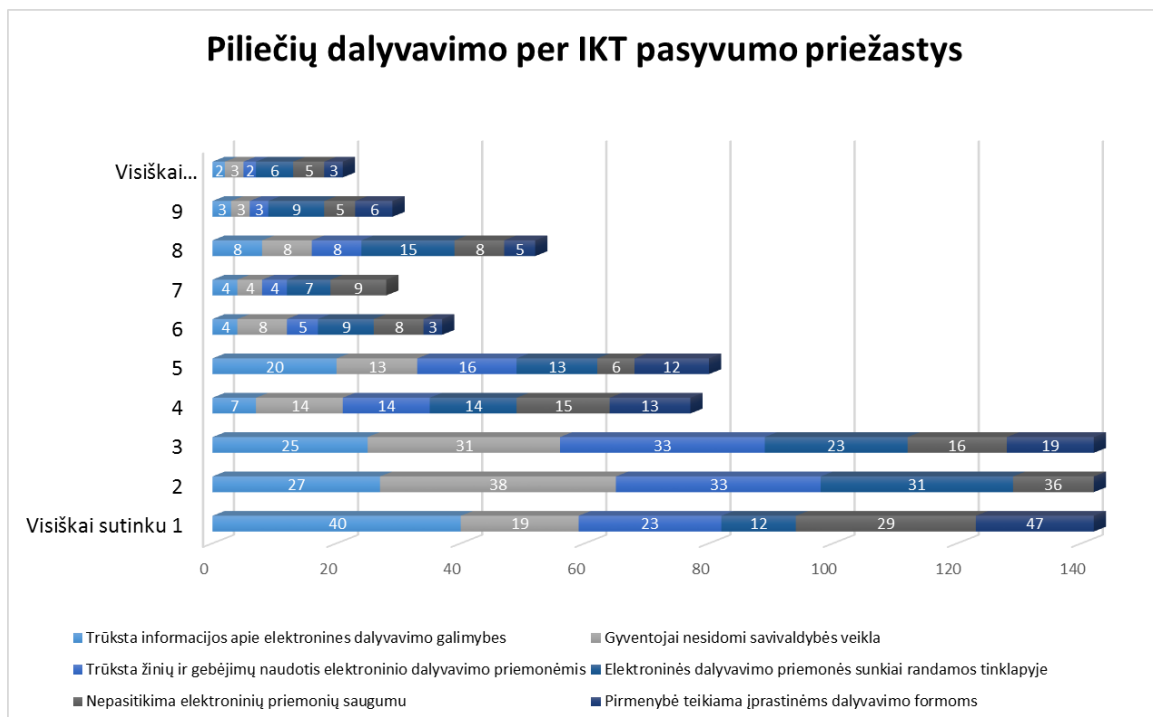
Net 57 % respondentų teigė, kad jų savivaldybė tik iš dalies suteikia sąlygas naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis įsitraukti į institucijos vykdomą veiklą, o naujai atsiradusios priemonės taip pat tik iš dalies paskatino gyventojus aktyviau dalyvauti vietos savivaldos veikloje. Savivaldybių darbuotojų nuomone, tik beveik trečdalis gyventojų (24%)

naudodamiesi e. dalyvavimo įrankiais aktyviau dalyvauja savivaldybės veikloje. Taigi labai svarbu išsiaiškinti, kokiomis e. dalyvavimo priemonėmis piliečiais naudojami labiausiai (žr. 17 pav.).



17 pav. Piliečių naudojamų e. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas. Sudaryta darbo autorės.

Iš pateiktos diagramos matome, kad daugiausia piliečiai naudojami e. informavimo pakopos priemonėmis, taip pat piliečiams aktuali galimybė pateikti klausimą, pasiūlymą bei skundą institucijai. Tačiau reikia pripažinti, kad gyventojai net ir atsiradus naujiems e. dalyvavimo, įsitraukimo į sprendimų priėmimą įrankiams nelinkę jais naudotis. Esant tokiai situacijai svarbu atskleisti institucijų nuomonę apie gyventojų dalyvavimo per IKT pasyvumo priežastis (žr. 18 pav.).



18 pav. Savivaldybių nuomonė apie piliečių e. dalyvavimo pasyvumo priežastis. Sudaryta darbo autorės.

Dauguma respondentų sutinka, kad piliečių dalyvavimo pasyvumą lemia informacijos stoka apie e. dalyvavimo įrankius, žinių ir gebėjimų naudotis naujai atsiradusiomis galimybėmis trūkumas. Taip pat svarbus pasyvumo veiksnys – nepasitikėjimas e. dalyvavimo priemonių saugumu, iš to išplaukia, kad piliečiai labiau linkę bendrauti su institucijomis įprastais (tiesiogiai ne per IKT) būdais. Didelė atsakiusių darbuotojų dalis įvardino sudėtingą priemonių radimą tinklapyje, tai galima būtų įvardinti kaip vieną iš e. demokratijos projektų įgyvendinimo trūkumų. Svarbus piliečių dalyvavimą skatinantis veiksnys – grįžtamasis ryšys. Į klausimą ar institucijos atsižvelgia į piliečių nuomonę, net 66,2% respondentų atsakė atsižvelgiantys tik kartais. Tai parodo, kad institucijoms nėra svarbus gyventojų požiūris, institucijos nelinkusios tartis su visuomene.

Savivaldybės darbuotojų buvo prašoma įvardinti gyventojų e. dalyvavimą įtakojančius veiksnius. (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Gyventojų e. dalyvavimą įtakojančios veiksniai

Veiksniai	Respondentai	Procentai
Amžius	132	30.4%
Užimtumas	74	17.1%
Išsilavinimas	97	22.4%
Socialinė padėtis	58	13.4%
Gyvenamoji vieta (kaimas/miestas)	69	5.9%
Kitas variantas	4	0.9%

Sudaryta darbo autorės

Iš lentelėje pateiktų duomenų, galime spręsti, kad piliečių dalyvavimas per IKT savivaldybės veikloje labiausiai priklauso nuo amžiaus, taip mano net 132 respondentai. Taip pat įtakos turi išsilavinimas, užimtumas. Mažiausiai dalyvavimą įtakoja socialinė padėtis. Darbuotojai prie kitų veiksnių išskyrė partiškumą, asmenines savybes, intelektą.

Šiame poskyryje pateikti savivaldybės darbuotojų tyrimo rezultatai atskleidžia, kad savivaldybių įgyvendinti e. demokratijos projektai ir įdiegtos e. dalyvavimo priemonės nepasiekė tikslinės auditorijos, tai nepaskatino gyventojų aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje. Vietos valdžios institucijų nuomone gyventojai dalyvautų aktyviau jei:

- Būtų informuoti apie e. dalyvavimo galimybes (40,4 % respondentų);
- Būtų apmokyti naudotis e. dalyvavimo priemonėmis (17,7 % respondentų);
- Sulauktų grįžtamojo ryšio (41,9% respondentų);

Svarbu buvo išsiaiškinti, institucijų požiūrį, kokių priemonių reikia imtis, norint įtraukti gyventojus į vietos valdžios gyvenimą. Cituojami darbuotojų pasiūlymai: „Internetinio ryšio ir informacijos prieinamumo didinimas visiems visuomenės sluoksniams“; „Daugiau kūrybingai pateiktos informacijos apie e. paslaugų prieinamumą, jos naudojimosi galimybes, patikimumą ir



saugumą. Tam tikrų e. priemonių supaprastinimas“; „Prieš priimant svarbius visuomenei sprendimus, kad ir nepopuliarius, būtina skelbti visuomenei, diskutuoti“; „Didesnis informavimas apie elektronines dalyvavimo priemones. Apskritai aktyvesnis pilietiškumo ugdymas ir valdžios institucijų pagarba eiliniams piliečiams – dažniausiai būna, kad, išreikšta gyventojų nuomonė „nugula“ į stalčių. Taip neturėtų būti“; „Reikia atsižvelgti labiau į piliečių nuomonę, taip didėtų pasitikėjimas valdžia“; „Reikia ir tiesioginio kontakto su žmonėmis, ir bendravimo elektroninėmis priemonėmis, būtina šviesti socialiai atskirtus asmenis apie galimybes naudotos elektroninėmis priemonėmis, skatinti domėtis rajono interneto svetainėje teikiama informacija“; „Piliečių informavimas apie vykdomus projektus ir grįžtamojo ryšio užtikrinimas“; „Sprendimais per informacines sistemas daugiau naudojasi jaunesnio amžiaus gyventojai, o kaimuose daugiausia likę vyresnio amžiaus žmonės, kurie įžvelgia e. dalyvavimo riziką“; „Būtinai didesnis grįžtamasis ryšys, nes piliečiai, į kurių kelis prašymus nebuvo tinkamai atsiliepta, nusivilia ir nebesitiki, kad ir ateityje bus reaguojama į jų nuomonę“; „Pirmiausia, informacija turi būti pateikta internete, o taip pat elektroniniuose paštuose“; „Piliečiai tampa aktyvūs tik tada, kai tiki, kad gali kažką pakeisti. Kada yra reaguojama į jų prašymus ir pasiūlymus“.

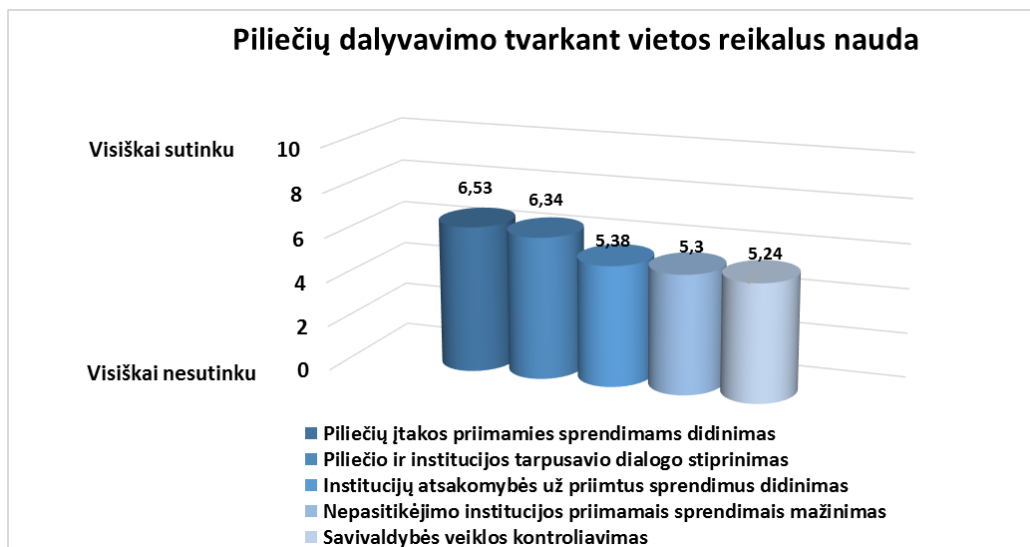
*Iš pateiktų pasiūlymu matyti, kad savivaldybės nesistengia įtraukti gyventojų per IKT į savivaldybės veiklą, šie teiginiai dar kartą pabrėžia grįžtamojo ryšio nebuvimą, informacijos apie naujus dalyvavimo įrankius stoką, visuomenės švietimo ir mokymo svarbą.*

### **3.3. Visuomenės nuomonės tyrimo analizė.**

**Tyrimo dalyvavusių piliečių demografinė charakteristika.** Surengtame tyrime dalyvavo 340 respondentų, kurių didžiausią dalį (40,00%) sudarė 50 – 69 metų respondentai, 32,06% sudarė 30 – 49 metų, 20, 59% sudarė 70 ir daugiau metų, o likusiąją dalį 18 – 29 metų piliečiai. Dauguma respondentų (57,65%) – asmenys turintys aukštesnįjį išsilavinimą, kiek mažesnę dalis (24,12%) turintys aukštąjį išsilavinimą. Dauguma apklaustųjų yra dirbantys asmenys (52,94%), senjorai sudaro kiek daugiau negu ketvirtadalį (27,65%), bedarbiai sudaro 15,29% ir mažiausią dalį tarp respondentų užimą moksleiviai/studentai (4,12%). Apibendrinant situacija galima teigti, kad tipinis tyrimo dalyvis yra 50 – 69 metų amžiaus, turintis aukštesnįjį išsilavinimą, dirbantis LR pilietis.

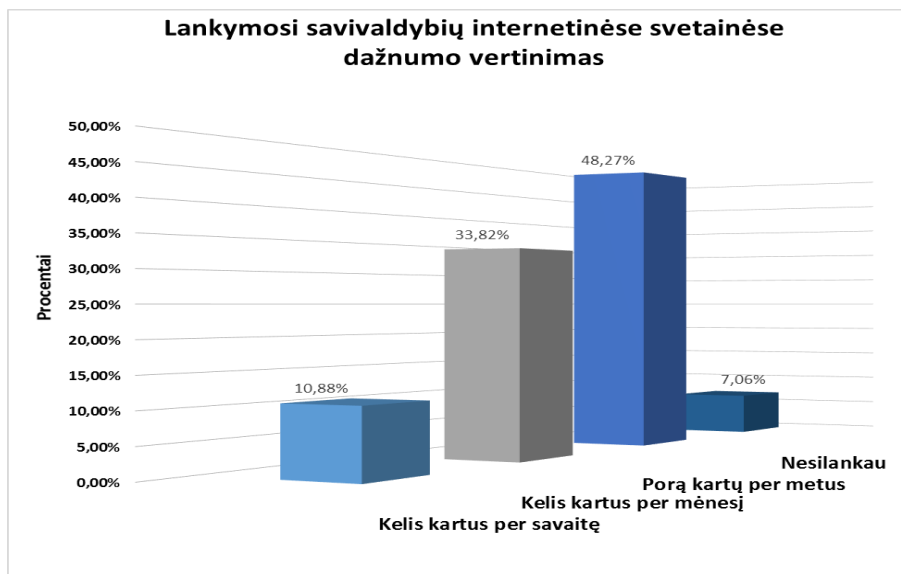
**E. dalyvavimo Lietuvos savivaldybėse galimybių vertinimo analizė.** Išsiaiškinus demografinius duomenis, pirmiausia buvo siekiama įvertinti respondentų nuomonę – kuo naudingas piliečių dalyvavimas vietos reikalų tvarkyme. (žr. 19pav.) Remiantis respondentų nuomone, svarbiausias aspektas – piliečių įtakos priimamiems sprendimams didinimas bei piliečio ir institucijų tarpusavio dialogo stiprinimas. Toks nuomonių pasiskirstymas pagrindžia teiginį, kad

gyventojams trūksta bendradarbiavimo su savivaldos institucijomis, į jų nuomonę ne visada atsižvelgiama.



19 pav. Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus naudos vertinimas. Sudaryta darbo autorės.

Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti, ar gyventojai aktyviai domisi informacija, kuri pateikiama savivaldybių internetinėse svetainėse. Matyti, kad didžiausia dalis atsakiusiųjų (48,24%) savo savivaldybės svetainėse lankosi tik porą kartų per metus, 33,82 % – kelis kartus per mėnesį. Tenka pripažinti, kad nuolat besidominčių dalis apima tik 10,88 %, o visiškai neįslankinančių yra 7,06 %. Šie skaičiai parodo, kad piliečiai pasyviai domisi savivaldybių svetainėse pateikiama informacija. Pateikiamas piliečių lankymosi dažnis savo savivaldos institucijos internetinėje svetainėje (žr. 20 pav.)



20 pav. Piliečių lankymosi dažnio savivaldybių internetinėse svetainėse pasiskirstymas. Sudaryta darbo autorės.

Manoma, kad lankymosi dažnį savivaldybės internetinėje svetainėje galima lemia amžius bei respondentų užsiėmimas. Bandant patikrinti šias prielaidas, pirmiausia pateikiama dažnių lentelė pagal respondentų amžiaus grupės (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Piliečių, savivaldybių internetinėje svetainėje lankymosi dažnio priklausomybė nuo amžiaus.

Amžius	Kaip dažnai lankotės savo institucijos internetinėje svetainėje				
	Kelis kartus per savaitę	Kelis kartus per mėnesį	Porą kartų per metus	Nesilankau	Viso
18-29 m.	7 (28%)	8 (32%)	10 (40%)	0 (0%)	25 (100%)
30-49 m.	14 (12,8%)	24 (22%)	68 (62,4%)	3 (2,8%)	109 (100%)
50-69 m.	9 (6,6%)	65 (47,8%)	58 (42,6%)	4 (2,9%)	136 (100%)
70 m. ir daugiau	8 (11,4%)	17 (24,3%)	28 (40%)	17 (24,3%)	70 (100%)
<b>Viso</b>	38 (11,2%)	114 (33,5%)	164 (48,2%)	24 (7,1%)	340 (100%)

Sudaryta darbo autorės.

Iš lentelės duomenų matyti, kad lankymosi dažnis savo institucijos internetinėje svetainėje priklauso nuo amžiaus. Kelis kartus per savaitę savo savivaldybės internetinę svetainę aplanko jauni 18-29 m. asmenys (28%). Vidutinio amžiaus respondentai dažniausiai linkę lankytis kelis kartus per metus (62,4%). 50–69 m. piliečiai – kelis kartus per mėnesį (47,8 %). Nesilankančių interneto svetainėje didžiausia dalis yra 70 metų ir vyresnių tarpe (24,3%). Taip pat pateikiama dažnių lentelė pagal respondentų užsiėmimą (žr. ).

9 lentelė).

9 lentelė. Piliečių, savivaldybių internetinėje svetainėje lankymosi dažnio priklausomybė nuo užsiėmimo.

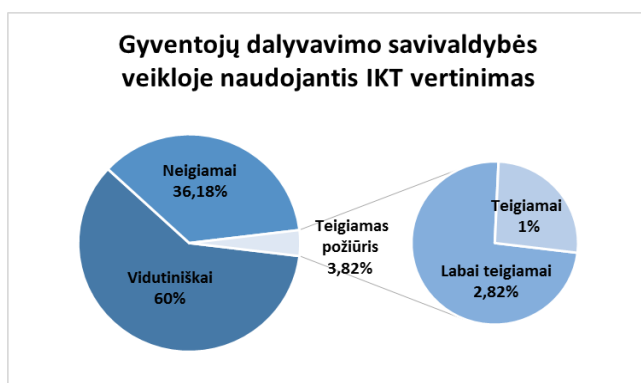
Užsiėmimas	Kaip dažnai lankotės savo institucijos internetinėje svetainėje				
	Kelis kartus per savaitę	Kelis kartus per mėnesį	Porą kartų per metus	Nesilankau	Viso
Moksleivis/studentas	4 ( 28,6%)	4 (28,6%)	6 ( 42,9%)	0 (0%)	14 (100%)
Dirbantis asmuo	17 (9,4%)	82 (45,6%)	80 (44,4%)	1 (0,6%)	180 (100%)
Bedarbis	3 (5,8%)	5 (9,6%)	42 (80,8%)	2 (3,8%)	52 (100%)
Pensininkas	14 (14,9%)	23 (24,5%)	36 (38,3%)	21 (22,3%)	94 (100%)
Viso	38 (11,2%)	114 (33,5%)	164 (48,2%)	24 (7,1%)	340 (100%)

Sudaryta darbo autorės

Remiantis lentelės duomenimis lankymosi dažnį savo institucijos internetinėje svetainėje lemia respondentų užsiėmimas. Kelis kartus per savaitę dažniausiai lankosi moksleiviai/studentai (28,6%), kelis kartus per mėnesį (45,6) – dirbantys asmenys, mažiausiai – bedarbiai (5,8%). Nesilankančių interneto svetainėje didžiausia dalis yra tarp senjorų (22,3%).

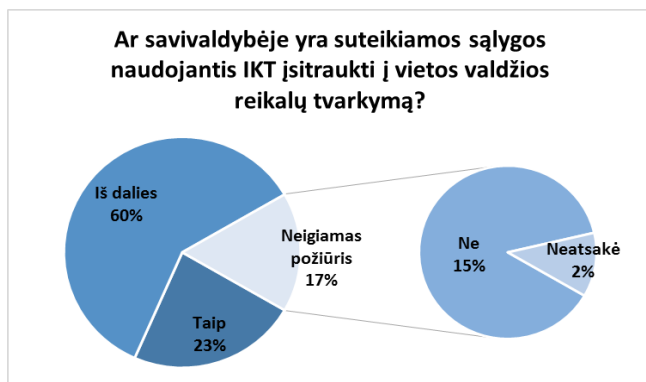
Reziumuojant galima pastebėti, kad savivaldybių internetinėje svetainėje dažniau lankytis linkę besimokantys bei darbingo amžiaus respondentai, mažesnę susidomėjimą rodo darbo neturintys, pensijinio amžiaus asmenys.

Piliečių pasiteiravus kokios priežastys lemia nedažną lankymąsi savivaldybės interneto svetainėje, net 97 respondantai įvardinio laiko stoką, 74 respondantai pabrėžę nesidomintys savivaldybės veikla ir tik 17 įvardino neturintys tam galimybes (kompiuterio/interneto). Taigi pastebima, kad dauguma apklaustųjų turi galimybes naudotis e. dalyvavimo priemonėmis, tačiau pasyvumą lemia kiti veiksniai. Aktualu buvo sužinoti, kaip respondentai vertina dalyvavimą savivaldybės veikloje naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis. (žr. 21 pav.)



21 pav. Gyventojų dalyvavimo savivaldybės veikloje naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis pasiskirstymas. Sudaryta darbo autorės.

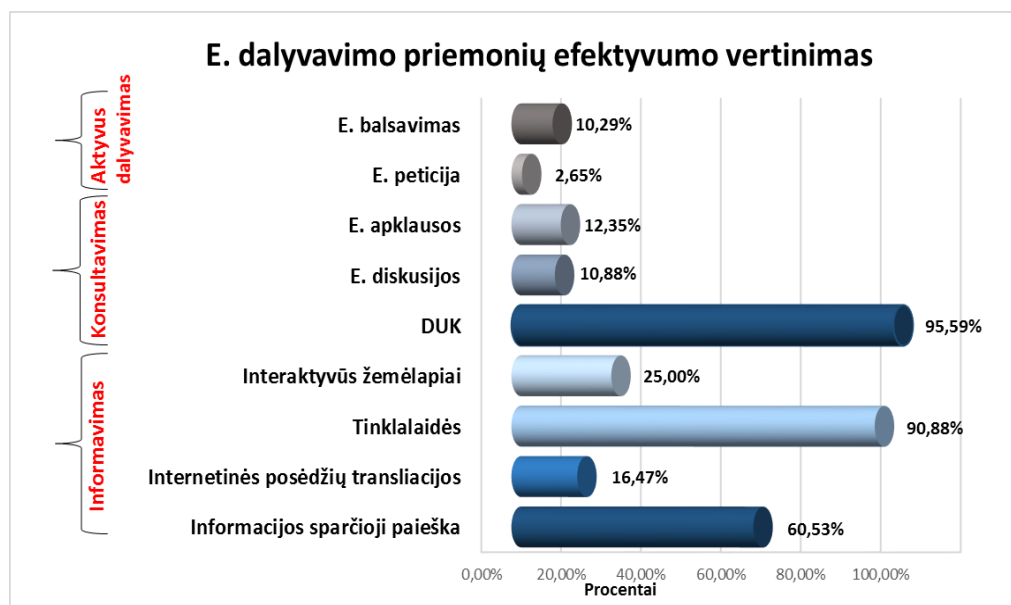
Matyti, kad daugiau negu pusę respondentų (60,00%) šią galimybę vertina vidutiniškai ir net 36,18% neigiamai. Vertinančių teigiamai dalis sudarė tik 3,82 %. Tenka pripažinti, kad šios galimybės prastai vertinamos piliečių. Tačiau ar šias galimybes suteikia pati savivaldybė. Piliečiai vertino ar savivaldybėje suteikiamos galimybės naudojantis IKT įsitraukti į vietos valdžios reikalų tvarkymą. (žr. 22 pav.)



22 pav. Savivaldybėje suteiktų sąlygų naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis įsitraukti į vietos valdžios reikalų tvarkymą pasiskirstymas. Sudaryta darbo autorės.

Remiantis paveikslu duomenimis daugumą apklaustųjų (60%) mano, kad šios sąlygos suteiktos tik iš dalies, tačiau neigiančių tokių sąlygų egzistavimą yra tik 17%. Iš to išplaukia, kad sąlygos suteiktos, tačiau nėra visiškai suderintos su piliečių poreikiais.

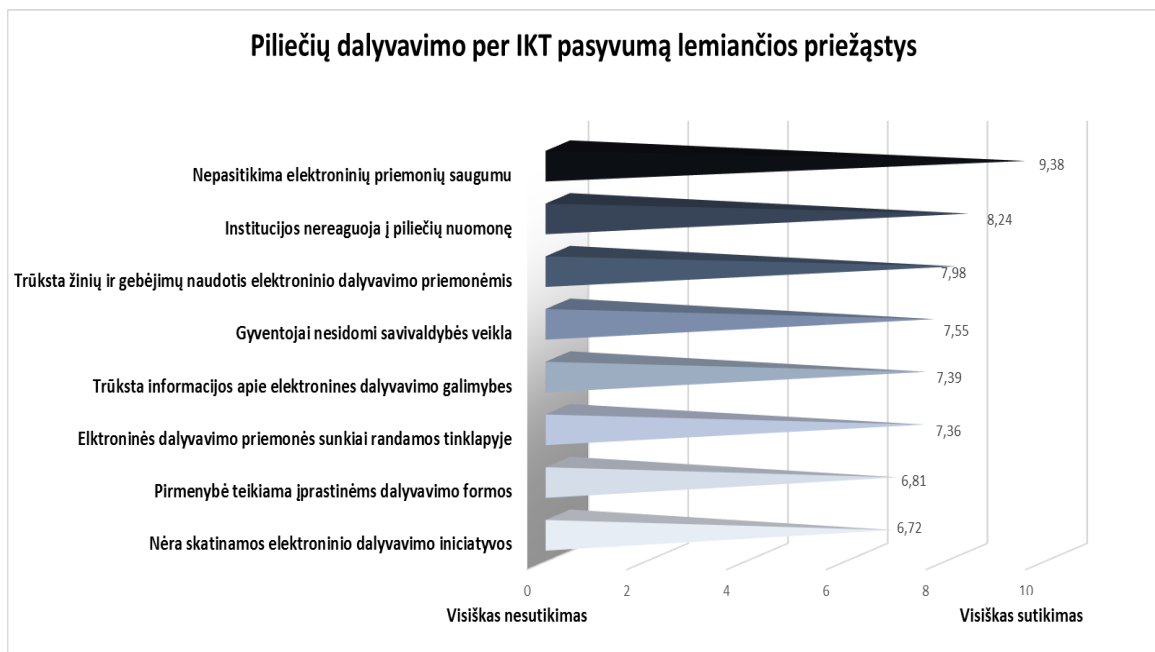
Piliečių nuomone pateikiamos efektyviausios priemonės, kurios skatintų jų dalyvavimą savivaldybės veikloje (žr. 23 pav.)



23 pav. E. dalyvavimo priemonių pasiskirstymas pagal efektyvumą. Sudaryta darbo autorės.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad efektyviausios priemonės susijusios su informacijos mainais. Net 95,59% piliečių teigia, kad galimybė išsakyti savo nuomonę (klausimai/pasiūlymai/skundai) yra svarbiausias veiksnys įtakojantis jų dalyvavimą savivaldybės veikloje. Kiek mažesniai respondentų skaičiui aktualus tiesioginių naujienų srautas (90,88%), o 68,53% piliečių svarbu greitai rasti jiems reikiamą informaciją. Minėtomis priemonėmis naudojasi 81,56% piliečių. Respondentams nėra aktualios aktyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo su institucijomis formos. Ankstesniame poskyryje buvo minėta, kad svarbiausia e. demokratijos projektų metu diegiama priemonė – internetinės posėdžių transliacijos. Atlikus piliečių apklausą, pastebima, kad piliečiams nėra labai svarbu matyti savivaldybių Tarybų posėdžių tiesiogines transliacijas. Taigi, pastebimi neatitikimai tarp įdiegtų priemonių ir piliečių naudojimosi naujomis galimybėmis.

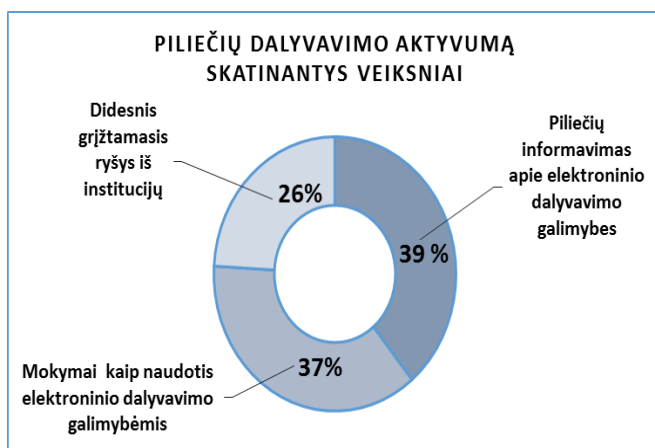
Neigiamą poveikį piliečių dalyvavimui per informacines komunikacines technologijas turintys veiksniai pasiskirsto sekančiai (žr. **Error! Reference source not found.**)



24 pav. Priežasčių, lemiančių piliečių dalyvavimo per informacines komunikacines technologijas pasyvumą, pasiskirstymas. Sudaryta darbo autorės.

Didžiausią įtaką turi nepasitikėjimas elektroninių priemonių saugumu (9,38), pasyvi institucijų reakcija į piliečių nuomonę (8,24), žinių trūkumas naudojantis elektroninio dalyvavimo priemonėmis (7,98). Tenka pažymėti, kad nebuvo piliečių, kurie visiškai nesutiko, kad minėtos priežastys neturi neigiamo poveikio, todėl tenka pripažinti, kad jos visos mažiau ar daugiau lemia piliečių pasyvumą.

Išsiaiškinus priežastis, lemiančias piliečių pasyvumą, aktualu sužinoti, kas paskatintų piliečius aktyviau dalyvauti sprendimų priėmimo procese per informacines komunikacines priemones (žr. 25 pav.)



25 pav. Piliečių dalyvavimo per IKT skatinančių būdų pasiskirstymas. Sudaryta darbo autorės.

Vienas svarbiausių aktyvumą skatinančių veiksnių – tinkamas piliečių informavimas apie elektroninio dalyvavimo galimybes (39%). Net 37 % piliečių paminėjo, kad juos skatintų mokymai, padedantis išmokti naudotis elektroninio dalyvavimo galimybėmis, 26 % respondentų svarbus grįžtamasis ryšys iš institucijų.

- *Savivaldybių darbuotojų nuomonės tyrimas patvirtino faktą, kad institucijos įgyvendino e. demokratijos projektus, tačiau daugiau nei pusė respondentų teigė, kad jų institucija tik iš dalies suteikia sąlygas naudojantis IKT įsitraukti į vietos valdžios vykdomą veiklą, o naujai atsiradusios priemonės nepaskatino gyventojų aktyviau dalyvauti vietos savivaldos veikloje. Respondentų nuomone, piliečiai daugiausia (58 %) naudojami e. informavimo pakopos priemonėmis. Beveik pusė apklaustųjų kaip pasyvumo priežastį įvardino grįžtamojo ryšio nebuvimą.*
- *Apibendrinus gyventojų nuomonės tyrimo rezultatus pasitvirtina išvada, kad IKT nepaskatino piliečių aktyviau dalyvauti vietos reikalų tvarkyme. Įdiegti e. dalyvavimo įrankiai nefunkcionuoja efektyviai dėl gyventojų žinių bei gebėjimų trūkumo (tai priklauso nuo amžiaus bei užimtumo) bei dėl grįžtamojo ryšio iš savivaldos institucijų nebuvimo.*

## IŠVADOS

1. Savivaldos teisė įgyvendinama įvairiomis formomis. Viena iš svarbiausių formų – aktyvus vietos gyventojų dalyvavimas tvarkant vietos reikalus. Visuomenės dalyvavimo galimybės savivaldos institucijų formavime bei viešųjų reikalų tvarkyme ir sprendimų priėmimo turi tvirtus teisinius pagrindus. Vietos gyventojų dalyvavimas gali pasireikšti: konstitucinėmis, legaliomis, legitimiomis, konvencinėmis dalyvavimo formomis, kuriomis dalyvaujant vietos valdžios politiniame gyvenime, išreiškiant savo interesus, formuojama pilietinė atsakomybė bei valdžios atskaitingumas piliečiams.
2. Sparti IKT plėtra sąlygoja demokratinių procesų transformacijas vietos savivaldos teisės įgyvendinime. IKT gali funkcionuoti kaip reikšmingas įrankis piliečių dalyvavimo aktyvumui skatinti. Dageliu atveju IKT santykiui su piliečių dalyvavimo procesais išreikšti, vartojamos e. savivaldos, e. dalyvavimo sąvokos. Būtina pabrėžti, kad e. dalyvavimas, tai naujos galimybės, palengvinančios dialogą tarp valdžios ir piliečių, galinčios veikti dviem kryptimis: „iš viršaus į apačią“, kuomet savivaldos institucijos siekia įgalinti piliečius dalyvauti vietos reikalų sprendime per šiuolaikines technologijas ir „iš apačios į viršų“, kai patys piliečiai siekia dalyvauti savivaldos sprendimų priėmimo procese.
3. E. dalyvavimo įrankiai tai vis didesnės tiesioginio piliečių įsitraukimo galimybės. E. dalyvavimo priemonių, piliečiams įsitraukti į vietos reikalų tvarkymą, spektras yra labai platus, tokią išvadą galima daryti išanalizavus e. dalyvavimo sritis bei priemones, kurios pasiskirsto pagal OECD išskirtas piliečių ir valdžios institucijų sąveikos pakopas – informavimą, konsultavimą, aktyvų dalyvavimą. Analizuojant e. dalyvavimą laiko, brandos bei patikimumo dimensijoje (per e. įgalinimo; e. įtraukimo; e. įgalinimo, įtraukimo į sprendimų priėmimą lygmenis), pastebimas perėjimas nuo tik susidomėjimo iki sąmoningo dalyvavimo ir bendradarbiavimo.
4. Atlikus e. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių Lietuvos savivaldybių tinklapiuose analizę, visų savivaldybių darbuotojų nuomonės ir Vilniaus miesto bei Vilniaus rajono piliečių nuomonės tyrimų analizes galima teigti, kad informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis paremtas valdymas savaime nesuaktyvina piliečių dalyvavimo. Tai tik naujai atsiradusios galimybės, kurios kelia naujus iššūkius. Pagrįstai teigtina, kad tiek piliečiams, tiek institucijoms tai naujovė, kuri nėra savaime priimtina. Pastebimi neatitikimai tarp įgyvendinamų projektų paskirties bei rezultatų, o pasiekti rezultatai nepilnai pateisino išsikeltus tikslus bei lūkesčius.



5. Visos Lietuvos savivaldybės dalyvavo projektuose pagal priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“ bei įdiegė savo tinklapiuose e. dalyvavimo priemones, tačiau būtina pabrėžti, kad tik trečdalyje savivaldybių gyventojai gali diskutuoti su valdžios atstovais elektroninėje erdvėje, išreikšti savo nuomonę teikdami peticiją ar balsuojant, savivaldybės teikia prioritetus tik informacijos teikimui, piliečiui konsultavimui, tačiau nesistengiama įgalinti piliečius per aktyvaus bendradarbiavimo įrankius.
6. Savivaldybės darbuotojų nuomonės tyrimo rezultatai patvirtina, kad e. demokratija tik formali privaloma procedūra. Pusė apklaustų savivaldybių pabrėžė e. demokratijos projektų naudą, tačiau dauguma institucijų išskyrė pasyvų piliečių dalyvavimą bei tik dalinį institucijų pasirengimą bendradarbiauti su gyventojais naudojantis IKT.
7. Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono piliečių nuomonės tyrimo rezultatai taip pat patvirtino faktą, kad nėra ryšio tarp e. dalyvavimo priemonių diegimo ir piliečių dalyvavimo aktyvumo. Visuomenei trūksta informacijos apie elektronines dalyvavimo galimybes, trūksta žinių ir gebėjimų naudotis elektroninio dalyvavimo priemonėmis. Tiek visuomenė, tiek institucijų atstovai kaip būdus piliečių aktyvumui didinti įvardino piliečių informavimą bei mokymus kaip naudotis e. dalyvavimo įrankiais, taip pat didesnę grįžtamąjį ryšį.

## REKOMENDACIJOS

Remiantis išnagrinėta literatūra ir atliktų tyrimų rezultatais galima pateikti šias rekomendacijas piliečių dalyvavimo aktyvumo per IKT gerinimui:

1. Atsižvelgiant į tai, jog nėra vieningos e. dalyvavimo sistemos, naujos priemonės sunkiai randamos tinklapiuose, siūloma projektus pagal priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R“ administruojančiam Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie LR susisiekimo ministerijos ir Lietuvos savivaldybių administracijoms sukurti bendrą e. dalyvavimo priemonių diegimo vietos valdžios institucijų tinklapiuose formą. Kaip sėkmingas pavyzdys Šiaulių apskrities savivaldybių įgyvendintas bendras projektas, kurio rezultatas – analogiškos, vienu mygtuko paspaudimu randamos e. demokratijos skiltys (apimančios e. dalyvavimo priemones) visose apskrities savivaldybėse.
2. Tyrimu duomenys parodė, kad piliečiams trūksta žinių ir gebėjimų naudotis naujai atsiradusiais e. dalyvavimo įrankiais, siūloma savivaldybių administracijoms organizuoti mokymus (pvz., simuliacinėje erdvėje) kaip naudotis e. dalyvavimo priemonėmis (mokymai skirti negebantiems naudotis e. dalyvavimo priemonėmis), švieti visuomenę įvairiais informacijos sklaidos būdais (lankstinukai su e.dalyvavimo instrukcijomis, e. dalyvavimo rekomendacijos, el. pašto pranešimai, tinkalpyje teikiama mokomoji medžiaga ir kt.)
3. Sprendžiant e. dalyvavimo priemonių saugumo problemą, siūloma savivaldybių administracijoms supaprastinti prisijungimą prie e. dalyvavimo priemonių. Dabartinį prisijungimą per elektroninės valdžios vartus (e. bankininkystė, e. parašas, tapatybės kortelė) palikti tik e. peticijai ir e. balsavimui. E. konsultacijoms, e. diskusijoms, e. apklausoms kaip alternatyva galėtų būti Kauno miesto savivaldybės įdiegtas būdas – piliečių autorizavimas per e. bilieto sistemą, taip pat įprastas prisijungimas su vartotojo vardu bei slaptažodžiu.

## BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

### *Teisės ir kiti normatyviniai aktai*

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33–1014.
1. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 113–4290.
2. Lietuvos savivaldybių asociacija, paprojektis „Lietuvos ir Norvegijos savivaldos asociacijų ir savivaldybių bendradarbiavimo stiprinimas savivaldybių elektroninės valdžios paslaugų plėtojimo srityje“, 2011, prieiga per internetą:  
<[http://www.lsa.lt/failai/itprojektas/IT\\_GS\\_e.Strategija.pdf](http://www.lsa.lt/failai/itprojektas/IT_GS_e.Strategija.pdf)> (žiūrėta 2014 02 19).
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos patvirtinimo“ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 60-2424, prieiga per internetą:  
<[http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=168537](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=168537)> (žiūrėta 2014 0 19).
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 „Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 2-54, prieiga per internetą: <[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=198184](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198184)> (žiūrėta 2014 01 19).
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. Kovo 16 d. nutarimas Nr. 301 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011-2019 metų programos patvirtinimo ir kai kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų pripažinimo netekusiais galios“, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 33–1547, prieiga per internetą:  
<[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=394457&p\\_query=&p\\_tr2=>](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=394457&p_query=&p_tr2=>)>  
(žiūrėta 2014 02 19).
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 189 „Dėl Elektroninių paslaugų internete, teikiamų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, stebėjimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 2009, Nr. 33-1268, prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/lite/ta/130803>> (žiūrėta 2014 01 23).

### *Moksliniai šaltiniai*

1. Astrauskas A., *Vietos savivalda: teoriniai ir praktiniai aspektai : mokomoji knyga viešojo administravimo ir ekonomikos papildomų, iššęstinių ir neakivaizdinių studijų studentams*: Vilnius : Ciklonas, 2013, 47 p.
2. Bakaveckas A., Vietos savivaldos teisinės bazės plėtros problemos, *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 12, 2005, 87 p.

3. Baločkaitė R. et al., Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones, *Metodinė medžiaga*, Vilnius, 2008, prieiga per internetą:  
<[http://www.e-demokratija.lt/public\\_files/file\\_1259231642.pdf](http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1259231642.pdf)> (žiūrėta 2014 01 15).
4. Baltušnikienė J., *Decentralizacijos vaidmuo sprendžiant ekonomines vietos savivaldos problemas // Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas: monografija*. Ats. red. S. Puškorius, Vilnius: MRU, 2006, 155–164 p.
5. Boulianne S., Does Internet Use Affect Engagement? A Meta-Analysis of Research, *Political Communication*, 2009, Nr. 26:193–211, prieiga per internetą:  
<<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10584600902854363>> (žiūrėta 2014 02 22).
6. Caldow J., e-Democracy: Putting Down Global Roots, Institute for Electronic Government, IBM, January, 2004, p. 5, prieiga per internetą:  
<<http://www-01.ibm.com/industries/government/ieg/pdf/e-democracy%20putting%20down%20roots.pdf>> (žiūrėta 2014 02 22).
7. Coleman S., Norris F., A new agenda for e-democracy, Oxford Internet institute, *Forum Discussion Paper*, 2005, Nr. 4. p. 21. prieiga per internetą:  
<[www.oii.ox.ac.uk/resources/publications/FD4.pdf](http://www.oii.ox.ac.uk/resources/publications/FD4.pdf)> (žiūrėta 2014 0 05).
8. Ekman J., Amna E., Political participation and civic engagement: towards a new typology. *Human Affairs*. 2012, p. 283-300, Nr. 22(3).
9. E. Government survey, E. *Government for the people*, 2012, prieiga per internetą:  
<<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan048065.pdf>>  
(žiūrėta 2014 02 22).
10. Gineitienė D., Domarkas V., *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms: mokomoji knyga*, Kaunas: Technologija, 2000, 6,80 p.
11. Held D., *Demokratijos modeliai*, Vilnius: Eugrimas, 2002, 311 p.
12. Holzer M. et al., *Digital Governance in Municipalities Worldwide, a Longitudinal Assessment of Municipal Websites throughout the World*, National Center for Public Performance, 2010. Prieiga per internetą:  
<<http://www.scribd.com/doc/36936196/Digital-Governance-Municipalities-Worldwide-2009>>. (žiūrėta 2014 02 06).
13. Islam S. Towards a sustainable e-Participation implementation model, *European Journal of ePractice*, 2008, Nr. 5, Prieiga per internetą: <<http://www.epractice.eu/files/5.3.pdf>>  
(žiūrėta 2014 02 17).

14. Karlsson M., Case studies on e-participation policy: Sweden, Estonia and Iceland, *Praxis Center for Policy Studies*, prieiga per internetą:  
<[http://www.academia.edu/4157619/Case\\_studies\\_on\\_e-participation\\_policy\\_Sweden\\_Estonia\\_and\\_Iceland](http://www.academia.edu/4157619/Case_studies_on_e-participation_policy_Sweden_Estonia_and_Iceland)> (žiūrėta 2014 03 08).
15. Krupavičius A., Lukošaitis A., *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004, 216 p.
16. Kardelis K., Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: (edukologija ir kiti socialiniai mokslai): vadovėlis/Lietuvos kūno kultūros akademija, Kaunas: Judex, 2002, p. 32.- 141.
17. Lawrence P., E-Participation and E-Government: Understanding the Present and Creating the Future, United Nations: *UNDESA*, 2007, prieiga per internetą: <<http://yil5.inet-tr.org.tr/unpan/UNPAN026527-desa-2007.pdf#page=134>> (žiūrėta 2014 02 28).
18. Leif Skiftenes F. et al., Local E-Government in Norway. Current Status and Emerging Issues. *Scandinavian Journal of Information Systems*, 2005, 17(2), p. 41–84, prieiga per internetą:  
<<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN-OTHER/UNPAN032095.pdf>> (žiūrėta 2014 01 11).
19. Macintosh A., Tambouris E. *Electronic Participation: first international conference, ePart 2009 Linz*, Berlin: Springer, 2009, p. 185.
20. Macintosh, A. *Characterizing E-Participation in Policy-Making*. In proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences. International Teledemocracy Centre, Napier University, 2004, Nr. 0-7695-2056-1/04, p. 2-5, prieiga per internetą:  
<<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan038449.pdf>> (žiūrėta 2013 12 11).
21. Nefas S. Vietos demokratija. *Bendruomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese Suomijoje ir Lietuvoje*, 2004, 5–9 p.
22. Novikovas A., Vietos savivaldos esmė ir paskirtis visuomenėje, *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), p. 5, prieiga per internetą:  
<[http://www.mruni.eu/lt/mokslo\\_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=268387](http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=268387)> (žiūrėta 2014 02 11).
23. Novagrockienė J., *Politikos mokslo pagrindai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 90 p.
24. Mačiulytė J., Ragauskas P., *Lietuvos savivalda: savarankiškos visuomenės link?*, Vilnius: Versus aureus, 2007, 11 p.

25. Marcinkevičiūtė L., Petrauskienė R., *Piliečių dalyvavimo viešojo administravimo institucijų valdyme galimybės: Vilniaus ir Jurbarko rajonų savivaldybių pavyzdys*, 2008, Nr. 3 (14), p. 102-109, prieiga per internetą <<http://vadyba.asu.lt/14/102.pdf>> (žiūrėta 2014 02 22).
26. Organisation for Economic co-operation and Development // *Promise and Problems of E-Democracy*, OECD, 2003, prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/9/11/35176328.pdf>> (2014 02 07).
27. Paulauskas S., *Demokratinė savivalda: kaip patobulinti Lietuvos valstybės valdymą*, Klaipėda: Eksponentė, 2000, p. 12.
28. Petrauskienė R., Žilinskas G., Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje, *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 1 / 2013, Vol. 12, No 1, 2013, 50–64 p.
29. Prazauskas A., Unikaitė I., *Politologijos pagrindai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, 407 p.
30. Riekašius R., *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija*, Klaipėdos universitetas, 2011, p. 11-28, prieiga per internetą: <[http://www.ku.lt/smf/files/2012/06/Riekasius\\_politinis-dalyvavimas\\_2011.pdf](http://www.ku.lt/smf/files/2012/06/Riekasius_politinis-dalyvavimas_2011.pdf)> (žiūrėta 2014 02 11).
31. Rudzkienė V., *Socialinė statistika*. Vilnius, MRU Leidybos centras, 2005, Vilnius, MRU Leidybos centras, 2005, p. 34.
32. Smith S., Dalakiouridou E. Contextualising Public (e)Participation in the Governance of the European Union // *European Journal of ePracrise, eParticipation*, 2009, NR. 7, p. 4–15, prieiga per internetą: <<http://www.epractice.eu/files/ePractice-Journal-Volume-7.pdf>> (žiūrėta 2013 12 19).
33. Smith S., Dalakiouridou E., Contextualising Public (e)Participation in the Governance of the European Union, *European Journal of ePracrise*, 2009, Nr. 7, 4–15 p. Prieiga per internetą <<http://www.epractice.eu/files/ePractice-Journal-Volume-7.pdf>> (žiūrėta 2014 01 14).
34. Stračinskienė L., *Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygyje*, prieiga per internetą: <[http://www.civitas.lt/files/Tyrimas\\_Pilieciu\\_Dalyvavimo\\_Galimybes\\_Priimant\\_Sprendimus.pdf](http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Pilieciu_Dalyvavimo_Galimybes_Priimant_Sprendimus.pdf)> (žiūrėta 2014 01 16).
35. Šlapauskas V., *Demokratijos ir teisės raidos šiuolaikinės tendencijos*, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, 293–309 p.
36. Tambouris E., *Entroducing eParticipation*, 2007, prieiga per internetą:

[http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing\\_eParticipation\\_DEMO-net\\_booklet\\_1.pdf](http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing_eParticipation_DEMO-net_booklet_1.pdf) (žiūrėta 2014 01 15).

37. Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija: *vadovėlis* / Lietuvos teisės universitetas, Vilnius : Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
38. Urmonas A., Novikovas A., Europos vietos savivaldos chartijoje įtvirtintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai, *Jurisprudencija*, Nr. 18(3), 2011, 119–134 p.
39. Vaičiūnienė J., *Piliečių dalyvavimas ir savivalda // Vietos demokratija. Bendruomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese Suomijoje ir Lietuvoje*, Vilnius: LSA Mokymo ir konsultavimo centras, 2004, p. 20.
40. Vanagas R., et al., *Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas: monografija*, Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, 350 p.
41. Vidaus reikalų ministerija, „*Spręskite patys*“, 2006 prieiga per internetą:  
[http://www.logincee.org/remote\\_libraryitem/8902?lang=ar](http://www.logincee.org/remote_libraryitem/8902?lang=ar) (žiūrėta 2014 02 22).

#### **Internetiniai šaltiniai**

1. Administrative Areas of England, prieiga per internetą:  
<http://www.genuki.org.uk/big/Regions/England.html> (žiūrėta 2014 01 18).
2. Informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 m. programos vertinimo kriterijų reikšmių pokyčių 2013 m. įvertinimo ataskaita, 2013, prieiga per internetą:  
[http://www.ivpk.lt/uploads/IVP%20programos%20statistika/IVP\\_ataskaita\\_uz\\_2013.pdf](http://www.ivpk.lt/uploads/IVP%20programos%20statistika/IVP_ataskaita_uz_2013.pdf)  
(žiūrėta 2014 02 22).
3. Elektroniniai valdžios vartai, VIISP techninės architektūros aprašymas: prieiga per internetą:  
[https://www.epaslaugos.lt/egovportal/appmanager/main/login;jsessionid=2zgST1xMvJqX89LK2PwSw2BJKDqLcdVFFSXXJcD0jgmx3KGfpZCb!535978232?\\_nfpb=true&\\_pageLabel=P7800652691255592443173](https://www.epaslaugos.lt/egovportal/appmanager/main/login;jsessionid=2zgST1xMvJqX89LK2PwSw2BJKDqLcdVFFSXXJcD0jgmx3KGfpZCb!535978232?_nfpb=true&_pageLabel=P7800652691255592443173) (žiūrėta 2014 02 24).
4. E. demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione, prieiga per internetą:  
<http://www.siauliai.lt/investicijos/12.pdf> (žiūrėta 2014 02 23).
5. E. Government in Norway, prieiga per internetą:  
<http://www.epractice.eu/files/eGovernmentNorway.pdf> (žiūrėta 2014 01 15).
6. E. Government in Sweden, prieiga per internetą:  
<http://www.epractice.eu/files/eGovernmentSweden.pdf> (žiūrėta 2014 01 15).

7. E. Government services in local governments – a study of development in Swedish municipalities. Mid Sweden University, 2007, prieiga per internetą:  
<[http://www.clg.uts.edu.au/pdfs/IPRDocs\\_S3.pdf](http://www.clg.uts.edu.au/pdfs/IPRDocs_S3.pdf)> (žiūrėta 2014 01 15)
8. E. Government in Germany, prieiga per internetą:  
<<http://archivio.cnipa.gov.it/HTML/docs/e%20government%20in%20germany%202008.pdf>>  
(žiūrėta 2014 01 15).
9. E. Government in Germany, Series 15, 2011, prieiga per internetą:  
<<http://www.epractice.eu/files/eGovernmentGermany.pdf>> (žiūrėta 2014 01 16).
10. E. Government in the United Kingdom, prieiga per internetą:  
<<http://www.epractice.eu/files/eGovernmentUnitedKingdom.pdf>> (žiūrėta 2014 01 17).
11. Elektroninio balsavimo galimybių studija. Vilnius, 2008, prieiga per internetą:  
<[http://www.e-demokratija.lt/public\\_files/file\\_1200397814.pdf](http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1200397814.pdf)> (žiūrėta 2014 01 25).
12. Elektroninė demokratija Elektrėnų savivaldybėje, prieiga per internetą:  
<<http://edem.elektrenai.lt/node/35712>> (žiūrėta 2014 01 18).
13. E. participation Network, Intriducing e. participation. Introducing eParticipation DEMO-net booklet series, no. 1, 2007, prieiga per internetą:  
<[http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing\\_eParticipation\\_DEMO-net\\_booklet\\_1.pdf](http://www.ifib.de/publikationsdateien/Introducing_eParticipation_DEMO-net_booklet_1.pdf)> (žiūrėta 2014 03 11).
14. E. peticija, prieiga per internetą: <<http://www.e-peticija.lt>> (žiūrėta 2014 03 09).
15. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, *Dalyvaujamoji demokratija 5 punktais*, prieiga per internetą:  
<<http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/pd-in-5-points-lt.pdf>> (žiūrėta 2014 01 07).
16. Estijoje teisę balsuoti internetu pasinaudojo rekordinis skaičius rinkėjų, prieiga per internetą:  
<<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/estijoje-teise-balsuoti-internetu-pasinaudojo-rekordinis-skaicius-rinkeju-57-140287>> (žiūrėta 2014 01 08).
17. Estonian information society strategy 2013, 2006, prieiga per internetą:  
<<http://www.riso.ee/en/system/files/Estonian%20Information%20Society%20Strategy%20013.pdf>> (žiūrėta 2014 01 08).
18. E. Estonia, prieiga per internetą:  
<<http://estonia.eu/about-estonia/economy-a-it/e-estonia.html>> (žiūrėta 2014 01 08).
19. Estonias Mobile-ID, prieiga per internetą: <[http://www.gsma.com/mobileidentity/wp-content/uploads/2013/07/GSMA-Mobile-Identity\\_Estonia\\_Case\\_Study\\_June-2013.pdf](http://www.gsma.com/mobileidentity/wp-content/uploads/2013/07/GSMA-Mobile-Identity_Estonia_Case_Study_June-2013.pdf)>  
(žiūrėta 2014 01 08).



20. ES struktūrinė parama. Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R, prieiga per internetą, <[http://www.esparama.lt/priemones-aprasymas?priem\\_id=000bdd5380003d9f](http://www.esparama.lt/priemones-aprasymas?priem_id=000bdd5380003d9f)> (žiūrėta 2014 02 22).
21. European Commission, Digital agenda for Europe, e. participation, prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/eparticipation>> (žiūrėta 2014 02 10)
22. Deliberative polling, the center for deliberative democracy at Stanford University at Stanford University, prieiga per internetą: <<http://cdd.stanford.edu/polls/docs/flyers/deliberative-polling-flyer-en.pdf>> (žiūrėta 2014 02 01).
23. Government e-Link, prieiga per internetą: <[http://circa.europa.eu/irc/dsis/sert/info/data/inventory/tools/gov\\_elink.html](http://circa.europa.eu/irc/dsis/sert/info/data/inventory/tools/gov_elink.html)> (žiūrėta 2014 01 16).
24. Handbook on E-democracy, 2010, prieiga per internetą: <[http://www.ega.ee/files/edemo\\_0.pdf](http://www.ega.ee/files/edemo_0.pdf)> (žiūrėta 2013 02 20).
25. Government Digital Service, prieiga per internetą: <<https://gds.blog.gov.uk/2012/02/14/local-services-and-gov-uk/>> (žiūrėta 2014 01 17).
26. Latvia, The digital divide, prieiga per internetą: <<http://www.futureforum2013.gov.lv/en/about-nff/topics-for-the-forum/addressing-the-digital-divide/latvia-digital-divide>> (žiūrėta 2014 01 10).
27. Latvia – Strategy, government Fact sheet, 2012, prieiga per internetą: <<http://www.epractice.eu/en/document/288288>> (žiūrėta 2014 01 10).
28. Lietuvos savivaldybių asociacija, Apie informacinės ir ryšių technologijas savivaldybėje paprastai, *Atmintinė Savivaldybių administracijos vadovams*, 2010, prieiga per internetą: <[http://www.lsa.lt/failai/itprojektas/IT\\_atmintine\\_SAD.pdf](http://www.lsa.lt/failai/itprojektas/IT_atmintine_SAD.pdf)> (žiūrėta 2013 12 16).
29. Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos gyventojų skaičius 2013 m., prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>> (žiūrėta 2014 01 10).
30. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos departamentas, valstybės tarnautojų ir kitų darbuotojų pareigybės 2013 m., prieiga per internetą: <<http://www.vtd.lt/index.php?1294156426>> (žiūrėta 2014 01 10).
31. Listserv, prieiga per internetą: <<http://www.webopedia.com/TERM/L/Listserv.html>> (žiūrėta 2013 12 16).
32. Peer-to-peer (P2P), prieiga per internetą <<http://lt.wikipedia.org/wiki/P2P>> (žiūrėta 2014 03 10).

33. Podcast, kas tai?, prieiga per internetą:  
<[http://languages.dk/archive/Materials\\_Course/Podcasts.ppt#260,5,Podcast - kas tai?](http://languages.dk/archive/Materials_Course/Podcasts.ppt#260,5,Podcast_-_kas_tai?)>  
(žiūrėta 2014 03 09)
34. Regional cooperation between Lithuania and Norway, prieiga per internetą:  
<<http://eeagrants.org/Results/Project-stories/Regional-cooperation-between-Lithuania-and-Norway>> (žiūrėta 2014 01 11).
35. Study on the Role of Local and Regional, Authorities in Promoting EU Citizenship and Citizens' Rights, European Union, 2012, prieiga per internetą:  
<[http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/cor\\_report\\_eu\\_citizenship.pdf](http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/cor_report_eu_citizenship.pdf)> (žiūrėta 2014 03 09).
36. Swedish Association of Local Authorities and Regions (SKL), prieiga per internetą:  
<<http://www.epractice.eu/en/document/288380>> (žiūrėta 2014 01 16).
37. Tarptautinių žodžių žodynas, prieiga per internetą: <[www.tzz.lt](http://www.tzz.lt)> (žiūrėta 2014 02 09).
38. Tauragės apskrities savivaldybių tarybų sprendimų priėmimo viešinimas elektroninėmis priemonėmis, prieiga per internetą:  
<<http://www.esparama.lt/projektas?id=12489&order=&page=3&pgsz=10>> (žiūrėta 2014 03 09).
39. Tinklaraštis, prieiga per internetą:  
<<http://lt.wikipedia.org/wiki/Tinklara%C5%A1tis>> (žiūrėta 2014 03 09)
40. Vilniaus miesto savivaldybės veiklos ataskaita, 2012 – 2013 m., prieiga per internetą,  
<<http://www.vilnius.lt/ataskaita/>> (žiūrėta 2014 01 19).
41. Virtualios bendruomenės, prieiga per internetą: <[www.ututi.com](http://www.ututi.com)> (žiūrėta 2014 03 09)
42. VARAM, Latvian e. services, prieiga per internetą:  
<[http://www.varam.gov.lv/eng/darbibas\\_veidi/e\\_gov/?doc=13218](http://www.varam.gov.lv/eng/darbibas_veidi/e_gov/?doc=13218)> (žiūrėta 2014 01 10).
43. Žukauskas R., Klausimynai ir jų konstravimas. Skalių ir testų apibūdinimas, prieiga per internetą:  
<[http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/3c-tema-klausimynai-ir-skales.ppt#284,60,Testo patikimumo didinimas per klausimo analizę](http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/3c-tema-klausimynai-ir-skales.ppt#284,60,Testo_patikimumo_didinimas_per_klausimo_analize)> (žiūrėta 2014 01 19).

**Daubarytė E.** Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus formos ir jų taikymas Lietuvos savivaldybėse /Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. A. Astrauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013.

## **ANOTACIJA**

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos piliečių dalyvavimo formos tvarkant vietos reikalus ir jų panaudojimas Lietuvos savivaldybėse. Atliktas savivaldybių įgyvendintų e. demokratijos projektų bei jų metu įdiegtų e. dalyvavimo priemonių institucijų tinklapiuose tyrimas. Siekiant visapusiškai išnagrinėti tyrimo objektą taip pat atlikti savivaldybių darbuotojų ir piliečių nuomonės tyrimai, pateikiami tyrimų metu gauti duomenys. Pirmoje darbo dalyje apibrėžiama vietos savivaldos samprata, išskiriami piliečių dalyvavimo vietos reikalų sprendime teisiniai pagrindai, formos ir svarba. Taip pat išryškinamos e. dalyvavimo, kaip visuomenės ir valdžios sąveikos priemonės, galimybės, pristatoma teigiama užsienio šalių patirtis. Antroje darbo dalyje pristatomas tyrimas: tikslas, pagrindiniai uždaviniai bei darbe taikomi tyrimo metodai. Trečioji dalis skirta e. dalyvavimo Lietuvos savivaldybių kontekste analizei, kiekybinių tyrimų metu gautų duomenų apibendrinimui, svarbiausių rezultatų išskyrimui. Remiantis teorine bei praktine dalimis pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

**Daubarytė E.** Forms of citizen participation in the administration of local affairs and their application in Lithuanian municipalities /Master's Work in Public administration. Supervisor assoc. doc. dr. A. Astrauskas. – Vilnius: Faculty of Politics and management, Mykolas Romeris University, 2013.

## **ANNOTATION**

This master's thesis has analyzed forms of civic participation in the administration of local issues and these forms' application in Lithuanian municipalities. The e-democracy projects and the e-participation measures installed on these institutions' websites have also been investigated. In order to more completely explore the topic being researched, opinion surveys of municipal workers and citizens have also been carried out and the data collected therein has been presented. The first part of the work outlines the concept of local self-government and the legal foundations for, importance of and different forms of civic participation in the administration of local issues. Opportunities for e-participation to serve as measures to facilitate interactions between the government and society are highlighted and positive examples from foreign nations are presented. The research is presented in the second half of the work: its objective, its primary tasks, and the research methods used. The third part presents an analysis of e-participation in the context of Lithuanian municipalities, a generalization of the data collected by quantified research, and a selection of the most important results. Finally, conclusions and suggestions are offered based on the theoretical and practical sections.

**Daubarytė E.** Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus formos ir jų taikymas Lietuvos savivaldybėse /Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. A. Astrauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2013.

## SANTRAUKA

Viešojo administravimo magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, kadangi taikant tradicinius piliečių ir savivaldos institucijų bendravimo būdus, daugelyje valstybių (taip pat ir Lietuvoje) susiduriama su pasyviu piliečių dalyvavimu vietos reikalų sprendime, atsiranda būtinybė kurti naujas santykių tarp piliečių ir savivaldos institucijų formas. Pamažu pereinama nuo tradicinio prie IKT paremto, piliečius įtraukiančio bei įgalinančio valdymo, tačiau pasigendama gilesnių tyrimų apie IKT įtaką piliečių dalyvavimo aktyvumui. Atsižvelgiant į temos aktualumą ir problematiką **tyrimo objektu** pasirinktas piliečių dalyvavimas sprendžiant vietos reikalus ir IKT panaudojimas skatinant piliečių dalyvavimo iniciatyvas. Darbe aptariama kokiomis formomis piliečiai gali dalyvauti vietos reikalų sprendime, **darbo tikslas** – atskleisti IKT skverbties ir piliečių dalyvavimo aktyvumo sąveiką bei pateikti pasiūlymus nepanaudotoms galimybėms realizuoti. Pagrindinis darbo uždavinys – e. dalyvavimo, kaip visuomenės ir valdžios sąveikos priemonės, galimybių išryškėjimas. Teorinėje darbo dalyje analizuojami dokumentai, mokslinė literatūra, atliekama Lietuvos ir užsienio šalių e. savivaldos sistemų lyginamoji analizė. Darbe analizuojami ne tik teoriniai piliečių dalyvavimo aspektai. Atliktas Lietuvos Respublikos savivaldybių tinklapių lyginamasis tyrimas. Tirti šias institucijas pasirinkta dėl jų dalyvavimo projektuose pagal priemonę „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-02-V“, taip pat šios institucijos yra renkamos piliečių bei atstovauja jų interesus. Siekiant išsiaiškinti valstybės institucijų bei piliečių požiūrį į vykstančius procesus atlikti (taikant anketinės apklausos metodą) savivaldybių darbuotojų ir piliečių nuomonės tyrimai. Atlikus tyrimus pateikiama duomenų analizė ir apibendrinimas. Darbo pabaigoje pasiekus išsikelto magistro baigiamojo darbo tikslą – suformuluotos išvados ir rekomendacijos. Šis darbas yra naudingas nagrinėjant naujai atsiradusias valdžios ir piliečių sąveikos formas. Darbe atlikti tyrimai reikšmingi siekiant išanalizuoti piliečių e. dalyvavimo galimybes Lietuvos savivaldybėse ir įvertinti ar naujai atsiradusios galimybės skatina piliečius aktyviau dalyvauti vietos savivaldos sprendimų priėmimo procesuose.

**Daubarytė E.** Forms of citizen participation in the administration of local affairs and their application in Lithuanian municipalities /Master's Work in Public administration. Supervisor assoc. doc. dr. A. Astrauskas. – Vilnius: Faculty of Politics and management, Mykolas Romeris University, 2013.

## SUMMARY

The theme of this public administration master's thesis is relevant because the traditional forms of cooperation and communication used between municipal institutions and citizens in Lithuania and many other nations are being met with passive citizen participation in local administrative matters. It is important to create new types of relationships between citizens and municipal institutions. A gradual transition is being made from traditional management to that based on ICT and civil involvement and empowerment. However, deeper analysis of the effects that ICT can have on active civic participation is lacking. Given this topic's applicability and problems, **the object of my research** will be civic engagement in the administration of local issues and the use of ICT to encourage civic participation initiatives. This work discusses in what forms citizens can participate in the solving of local issues – **its goal** is to reveal how the penetration of ICT and civil engagement interact and to offer ways to take advantage of unused opportunities. This work's main objective is to highlight opportunities for e-participation to facilitate a relationship between the government and society. The theoretical portion of the work will analyze documents and scientific literature and will also feature a comparative analysis of e-autonomy systems in Lithuania and other countries. This work will not only analyze theoretical aspects of civic participation - a comparative investigation of municipal websites throughout the Republic of Lithuania has also been carried out. The choice to research these institutions was made because of their participation in projects according to the “Electronic democracy: regions VP2-3.1-IVPK-02-V” measure and because these institutions are elected by citizens and represent their interests. Surveys (in the form of questionnaires) of municipal workers' and citizens' opinions have been carried out with the intent of understanding government institutions' and citizens' opinions about certain ongoing processes. After completing the surveys, an analysis of the resulting data and a generalized description of it is presented. At the end of the work, once the objective set for the master's thesis has been completed, conclusions and suggestions will be formulated. This work is useful for examining the newly arising types of relationships between governments and citizens. The work includes research that intends to meaningfully analyze e-participation opportunities in Lithuanian municipalities and evaluate whether these new measures encourage citizens to actively participate in the municipal decision-making process.

## PRIEDAI

### Priedas Nr. 1

E. demokratijos projektų (Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R ) Lietuvos savivaldybėse sąrašas.

<b>Projektas</b>
Projekto kodas
Projekto vykdytojas
Projekto pavadinimas ir aprašymas
VP2-3.1-IVPK-05-R-11-004 Alytaus miesto savivaldybės administracija
Interaktyvių elektroninės demokratijos priemonių diegimas Alytaus miesto savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-11-005 Druskininkų Savivaldybės administracija
Elektroninės sistemos, leidžiančios plėtoti pilietinę demokratiją elektroninėje terpėje, sukūrimas
VP2-3.1-IVPK-05-R-41-005 Vilkaviškio rajono Savivaldybės administracija
„Elektroninės demokratijos plėtra Vilkaviškio rajono savivaldybėje“
VP2-3.1-IVPK-05-R-91-005 Molėtų rajono Savivaldybės administracija
Molėtų rajono savivaldybės elektroninės demokratijos sistemos plėtra
VP2-3.1-IVPK-05-R-91-006 Visagino savivaldybės administracija
Visagino savivaldybės darbo procesų viešinimo ir gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose, elektroninių priemonių įdiegimas bei tobulinimas
VP2-3.1-IVPK-05-R-61-001 Šiaulių miesto Savivaldybės administracija
Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione
VP2-3.1-IVPK-05-R-01-004 Vilniaus miesto savivaldybės administracija
„Elektroninių priemonių, skirtų gyventojams dalyvauti sprendimų priėmimo, sukūrimas ir įdiegimas (E. demokratija)“
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-008 Raseinių rajono Savivaldybės administracija
Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Raseinių rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-51-006 Biržų rajono Savivaldybės administracija
Elektroninė demokratija Biržų rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-51-005 Pasvalio rajono savivaldybės administracija
Elektroninė demokratija Pasvalio rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-007 Kėdainių rajono Savivaldybės administracija
Elektroninių priemonių, skirtų įtraukti gyventojus į demokratijos procesus, diegimas Kėdainių rajono savivaldybėje

VP2-3.1-IVPK-05-R-01-007 Vilniaus rajono Savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos sprendimų diegimas Vilniaus rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-01-008 Švenčionių rajono Savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos priemonių plėtra Švenčionių rajono savivaldybėje (EDPP)
VP2-3.1-IVPK-05-R-31-001 Klaipėdos miesto savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos paslaugų piliečiams sukūrimas ir plėtra Klaipėdos regiono savivaldybių administracijose
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-006 Prienujų rajono savivaldybės administracija "Elektroninės demokratijos plėtra Prienujų rajono savivaldybėje"
VP2-3.1-IVPK-05-R-51-004 Panevėžio rajono savivaldybės administracija E-demokratijos paslaugų sistemos sukūrimas Panevėžio rajone
VP2-3.1-IVPK-05-R-51-003 Kupiškio rajono Savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos plėtra Kupiškio rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-51-002 Panevėžio miesto savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos priemonių sukūrimas ir plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-01-006 Širvintų rajono Savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos priemonių plėtra Širvintų rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-41-004 Kalvarijos savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Kalvarijos savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-81-001 Mažeikių rajono Savivaldybės administracija Tarybos posėdžių vaizdo įrašymas, transliavimas savivaldybių interneto svetainėse bei įrašų archyvavimas
VP2-3.1-IVPK-05-R-91-003 Utenos rajono savivaldybės administracija „Utenos rajono savivaldybės ir jos struktūrinių padalinių internetinio portalo su turinio valdymo sistema sukūrimas, siekiant plėsti interaktyvių e-demokratijos paslaugų gyventojams spektrą ir didinti savivaldybės veiklos skaidrumą bei atskaitomybę, skatinant naujas politinės raiškos formas“
VP2-3.1-IVPK-05-R-41-003 Kazlų Rūdos Savivaldybės administracija Kazlų Rūdos Savivaldybės tarybos posėdžių įgarsinimo, elektroninio balsavimo ir informacijos viešinimo interneto svetainėje informacinė sistema
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-005 Kaišiadorių rajono Savivaldybės administracija Elektroninė demokratija Kaišiadorių rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-41-002 Marijampolės savivaldybės administracija Elektroninės demokratijos plėtra Marijampolės savivaldybėje



VP2-3.1-IVPK-05-R-01-003	Šalčininkų rajono Savivaldybės administracija
	„Elektroninės demokratijos skatinimas Šalčininkų rajone“
VP2-3.1-IVPK-05-R-11-003	Varėnos rajono savivaldybės administracija
	Varėnos rajono Savivaldybės tarybos ir jos komitetų posėdžių audio/video transliacijų internetu gyventojams realizavimas
VP2-3.1-IVPK-05-R-71-001	Jurbarko rajono savivaldybės administracija
	Tauragės apskrities savivaldybių tarybų sprendimų priėmimo viešinimas elektroninėmis priemonėmis
VP2-3.1-IVPK-05-R-91-004	Ignalinos rajono savivaldybės administracija
	Pilietinio dalyvavimo priimant Ignalinos rajono savivaldybės teisės aktus aktyvinimas panaudojant informacines komunikacines technologijas (IKT)
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-002	Kauno miesto savivaldybės administracija
	Kauno miesto viešojo administravimo sektoriaus veiklos skaidrumo didinimas informacinių ir ryšių technologijų priemonėmis įtraukiant savivaldybės bendruomenę
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-004	Birštono savivaldybės administracija
	Elektroninės demokratijos principų įdiegimas Birštono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-51-001	Rokiškio rajono Savivaldybės administracija
	Elektroninės demokratijos sistemos sukūrimas ir įdiegimas Rokiškio rajone, sudarant sąlygas rajono politikų ir piliečių grįžtamojo ryšio užtikrinimui elektroninėmis priemonėmis
VP2-3.1-IVPK-05-R-41-001	Šakių rajono Savivaldybės administracija
	“Informacinės visuomenės plėtros Šakių rajone programa I“
VP2-3.1-IVPK-05-R-01-005	Ukmergės rajono Savivaldybės administracija
	Elektroninės demokratijos plėtra Ukmergės rajone. Savivaldybės ir piliečių ryšių stiprinimas.
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-003	Jonavos rajono savivaldybės administracija
	E - demokratijos sprendimai Jonavos savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-11-002	Lazdijų rajono Savivaldybės administracija
	E-demokratijos principų įgyvendinimas Lazdijų rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-91-002	Zarasų rajono savivaldybės administracija
	Elektroninės demokratijos priemonių diegimas ir plėtra Zarasų rajone
VP2-3.1-IVPK-05-R-21-001	Kauno rajono savivaldybės administracija
	Elektroninės demokratijos plėtra Kauno rajono savivaldybėje
VP2-3.1-IVPK-05-R-91-001	Anykščių rajono Savivaldybės administracija
	Elektroninių priemonių, skirtų įtraukti gyventojus į demokratijos procesus, diegimas Anykščių rajono savivaldybėje

VP2-3.1-IVPK-05-R-01-002 Elektrėnų Savivaldybės administracija
Interaktyvių el. demokratijos paslaugų plėtra Elektrėnų savivaldybėje, sudarant sąlygas gyventojų nuomonei pareikšti(Elektroninės demokratijos plėtra Elektrėnų savivaldybėje)
VP2-3.1-IVPK-05-R-01-001 Trakų rajono savivaldybės administracija
Elektroninė demokratija visiems
VP2-3.1-IVPK-05-R-11-001 Alytaus rajono Savivaldybės administracija
Elektroninių priemonių, skirtų įtraukti gyventojus į demokratijos procesus, diegimas Alytaus rajono savivaldybėje

## **Priedas Nr. 2**

### **Anketa savivaldybių darbuotojams**

#### **Piliečių dalyvavimo tvarkant vietos reikalus formos ir jų taikymo būdai Lietuvos savivaldybėse**

Laba diena,

Esu Mykolo Romerio universiteto, Politikos ir vadybos fakulteto, Viešojo administravimo magistro programos studentė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas – išanalizuoti e. dalyvavimo galimybes Lietuvos savivaldybėse ir įvertinti ar naujai atsiradusios galimybės skatina piliečius aktyviau dalyvauti vietos savivaldos sprendimų priėmimo procesuose. Klausimyne nėra nei teisingų, nei klaidingų atsakymų. Prašau pažymėti tokius vertinimus, kurie labiausiai atitinka Jūsų nuomonę. Gauta informacija yra konfidenciali, atsakymai bus panaudoti tik mokslo tikslams.

Dėkoju už pagalbą.

1. Kurios savivaldybės darbuotojas esate? Įrašykite

2. Jūsų darbo stažas savivaldybėje:

1.  iki 1
2.  nuo 1 iki 5
3.  nuo 5 iki 10
4.  10 ir daugiau

3. Kas, Jūsų nuomone, yra elektroninė demokratija?(Galite žymėti kelis variantus)

1.  Tai interaktyvus piliečių įtraukimas į bendruomenės veiklą ir saviraiškos poreikių tenkinimą, panaudojant informacines ir komunikacines technologijas;

2.  Tai naujai atsiradę įrankiai bei galimybės inicijuoti pokyčius arba įtakoti valdžios sprendimus;
3.  Tai techninės galimybės, kuriomis naudojantis piliečiai sukuria spaudimą valdžiai keisti įprastinius valdymo mechanizmus;
4.

4. Ar Jūsų savivaldybė įgyvendino/įgyvendina elektroninės demokratijos projektus?

1.  Taip
2.  Ne
3.  Nežinau

5. Kokia, Jūsų nuomone, elektroninės demokratijos projektų įgyvendinimo nauda: (galite žymėti kelis variantus)

1.  piliečių demokratiškos teisių realizavimas;
2.  visuomenės ir vietos valdžios dialogo skatinimas;
3.  vietos valdžios institucijų veiklos skaidrumo ir atskaitomybės skatinimas;
4.  reikiamos informacijos sprendimui priimti gavimas, nepopuliaraus sprendimo esmės ir aplinkybių paaiškinimas;
5.  valdžios institucijų ir piliečių abipusio pasitikėjimo ugdymas;
6.  visuomenės paramos įgijimas;
7.  kita.

6. Įvertinkite, kaip gyventojai įsitraukia į savivaldybės vykdomą veiklą:

1.  aktyviai;
2.  patenkinamai;
3.  pasyviai;
4.  neįsitraukia.

7. Kaip manote, ar Jūsų savivaldybėje yra suteikiamos sąlygos naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis įsitraukti į vietos valdžios sprendimų priėmimą?

1.  Taip
2.  Iš dalies
3.  Ne

8. Jūsų nuomone, ar naujos elektroninio dalyvavimo galimybės paskatino piliečius aktyviau dalyvauti vietos savivaldos veikloje?

1.  Taip, paskatino
2.  Iš dalies
3.  Ne, nepaskatino

9. Kokiomis, Jūsų nuomone, priemonėmis piliečiai naudojami dalyvaudami savivaldybės veikloje? (Galite žymėti kelis variantus)

1.  Informacijos sparčioji paieška
2.  Internetinės posėdžių transliacijos
3.  Tiesioginis naujienų srautas
4.  Interaktyvūs žemėlapiai
5.  Klausimai/pasiūlymai/skundai
6.  E. diskusijos
7.  E. apklausos
8.  E. peticija
9.  E. balsavimas

10. Kaip Jūs manote, ar savivaldybė atsižvelgia į piliečių nuomonę?

1.  Taip, visada
2.  Kartais
3.  Ne, niekada

11. Kokios priežastys, Jūsų nuomone, galėtų lemti piliečių dalyvavimo per informacines komunikacines technologijas pasyvumą?(1 - visiškai sutinku; 10 - visiškai nesutinku;)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Trūksta informacijos apie elektronines dalyvavimo galimybes	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Gyventojai nesidomi savivaldybės veikla	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Trūksta žinių ir gebėjimų naudotis elektroninio dalyvavimo priemonėmis	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Elektroninės dalyvavimo priemonės sunkiai randamos tinklapyje	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nepasitikima elektroninių priemonių saugumu	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Pirmenybė teikiama įprastinėms dalyvavimo formoms	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

12. Piliečių dalyvavimo aktyvumas taip pat priklauso nuo: (Galite žymėti kelis variantus)

1.  amžiaus;
2.  užimtumo;
3.  išilavinimo;
4.  socialinės padėties;
5.  gyvenamosios vietos (kaimas/miestas);
6.

13. Kas, Jūsų nuomone, paskatintų piliečius aktyviau dalyvauti sprendimų priėmimo procese per informacines komunikacines technologijas?(Galite žymėti kelis variantus)

1.  Piliečių informavimas apie elektroninio dalyvavimo galimybes
2.  Mokymai kaip naudotis elektroninio dalyvavimo galimybėmis
3.  Didesnis grįžtamasis ryšys

14. Kokių priemonių turėtų būti imtasi, siekiant aktyvaus piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje. Pateikite pasiūlymus ir komentarus.

### **Priedas Nr. 3**

#### **Klausimynas piliečiams**

##### **1. Jūsų amžius**

- 18–29
- 30–49
- 50–69
- 70 ir daugiau

##### **2. Jūsų lytis**

- vyras
- moteris

##### **3. Jūsų išsilavinimas**

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis

##### **4. Jūsų užsiėmimas**

- Moksleivis/studentas
- Dirbantis asmuo
- Bedarbis
- Pensininkas

**5. Jūsų nuomone ar svarbus yra piliečių dalyvavimas priimat savivaldybių sprendimus?**

- Svarbus
- Nelabai svarbus
- Nesvarbus

**6. Jūsų nuomone, kuo naudingas piliečių dalyvavimas savivaldybių sprendimų priėmimo procese:**

Stiprinamas piliečių ir institucijos tarpusavio dialogas

*Visiškai nesutinku*    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    *Visiškai sutinku*

Piliečių įtakos priimamiems sprendimams didinimas

*Visiškai nesutinku*    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    *Visiškai sutinku*

Savivaldybės veiklos kontroliavimas

*Visiškai nesutinku*    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    *Visiškai sutinku*

Nepasitikėjimo institucijos priimamais sprendimais mažinimas

*Visiškai nesutinku*    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    *Visiškai sutinku*

Institucijų atsakomybės už priimtus sprendimus didinimas

*Visiškai nesutinku*    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    *Visiškai sutinku*

**7. Kaip dažnai lankotės savo institucijos internetinėje svetainėje?**

- Kelis kartus per savaitę
- Kelis kartus per mėnesį
- Porą kartų per metus
- Nesilankau

**8. Jei lankotės kelis kartus per metus arba apskritai nesilankote, kokios priežastys tai lemia?**

- Neturiu tam galimybės (kompiuterio/interneto)
- Nesidomiu savivaldybės veikla
- Neturiu laiko domėtis vietos valdžios vykdoma veikla

**9. Kaip vertinate gyventojų dalyvavimą savivaldybės veikloje naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis?**

- Teigiamai
- Vidutiniškai

- Neigiamai
- Neturiu nuomonės

**10. Kaip manote ar Jūsų savivaldybėje yra suteikiamos sąlygos naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis ištraukti įvietos valdžios sprendimų priėmimą?**

- Taip
- Iš dalies
- Ne

**11. Kokios Jūsų nuomone priemonės yra efektyviausios skatinant piliečių dalyvavimą savivaldybės veikloje? (Galite žymėti kelis variantus)**

- Informacijos sparčioji paieška
- Internetinės posėdžių transliacijos
- Tiesioginis naujienų srautas
- Interaktyvūs žemėlapiai
- Klausimai/pasiūlymai/skundai
- E. diskusijos
- E. apklausos
- E. peticija
- E. balsavimas

**12. Ar esate naudojęsi bent viena iš 11 klausime išvardintų priemonių?**

- Ne
- Taip

Jei atsakėte Taip, įrašykite, kokia priemone naudojotės.

**13. Kokios priežastys, Jūsų nuomone, lemia piliečių dalyvavimo per informacines komunikacines technologijas pasyvumą?**

Trūksta informacijos apie elektronines dalyvavimo galimybes

<i>Visiškai nesutinku</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Visiškai sutinku</i>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Gyventojai nesidomi savivaldybės veikla

<i>Visiškai nesutinku</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Visiškai sutinku</i>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Nėra skatinamos elektroninio dalyvavimo iniciatyvos

<i>Visiškai nesutinku</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Visiškai sutinku</i>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Trūksta žinių ir gebėjimų naudotis elektroninio dalyvavimo priemonėmis

<i>Visiškai nesutinku</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Visiškai sutinku</i>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Elektroninės dalyvavimo priemonės sunkiai randamos tinklapyje

<i>Visiškai nesutinku</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Visiškai sutinku</i>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Nepasitikima elektroninių priemonių saugumu

Visiškai nesutinku    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    Visiškai sutinku

Institucijos nereaguoja į piliečių nuomonę

Visiškai nesutinku    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    Visiškai sutinku

Pirmenybė teikiama įprastinėms dalyvavimo formos

Visiškai nesutinku    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10    Visiškai sutinku

#### 14. Kas, Jūsų nuomone, paskatintu piliečius aktyviau dalyvauti sprendimų priėmimo procese per informacines komunikacines technologijas?

- Piliečių informavimas apie elektroninio dalyvavimo galimas
- Mokymai kaip naudotis elektroninio dalyvavimo galimybėmis
- Didesnis grįžtamasis ryšys iš institucijų
- Nei vienas iš atsakymų

#### 15. Pateikite pasiūlymus ir komentarus

##### Priedas Nr. 3.

Epirinio tyrimo metu tirų institucijų sąrašas

- 1) Akmenės r.sav. <http://www.akmene.lt>;
- 2) Alytaus m.sav. <http://www.alytus.lt>;
- 3) Alytaus r.sav. <http://www.arsa.lt>;
- 4) Anykščių r.sav. <http://www.anyksciai.lt>;
- 5) Birštono r. sav. <http://www.birstonas.lt>;
- 6) Biržų r.sav. <http://www.birzai.lt>;
- 7) Druskininkų sav. <http://www.druskininkai.lt>;
- 8) Elektrėnų sav. <http://www.elektrenai.lt>;
- 9) Ignalinos r.sav. <http://www.ignalina.lt>;
- 10) Jonavos r.sav. <http://www.jonava.lt>;
- 11) Joniškio r.sav. <http://www.joniskis.lt>;
- 12) Jurbarko r.sav. <http://www.jurbarkas.lt>;
- 13) Kaišiadorių r.sav. <http://www.kaisiadorys.lt>;
- 14) Kalvarijos sav. <http://www.kalvarija.lt>;
- 15) Kauno m.sav. <http://www.kaunas.lt>;
- 16) Kauno r.sav. <http://www.krs.lt>;
- 17) Kazlų Rūdos sav. <http://www.kazluruda.lt>;



- 18) Kėdainių r.sav. <http://www.kedainiai.lt>;
- 19) Kelmės r.sav. <http://www.kelme.lt>;
- 20) Klaipėdos m.sav. <http://www.klaipeda.lt>;
- 21) Klaipėdos r.sav. <http://www.klaipedos-r.lt>;
- 22) Kretingos r.sav. <http://www.kretinga.lt>;
- 23) Kupiškio r.sav. <http://www.kupiskis.lt>;
- 24) Lazdijų r.sav. <http://www.lazdijai.lt>;
- 25) Marijampolės sav. <http://www.marijampole.lt>;
- 26) Mažeikių r.sav. <http://www.mazeikiai.lt>;
- 27) Molėtų r.sav. <http://www.sav.moletai.lt>;
- 28) Neringos sav. <http://www.neringa.lt>;
- 29) Pagėgių sav. <http://www.pagegiai.lt>;
- 30) Pakruojo r.sav. <http://www.pakruojis.lt>;
- 31) Palangos m.sav. <http://www.palanga.lt>;
- 32) Panevėžio m.sav. <http://www.panevezys.lt>;
- 33) Panevėžio r.sav. <http://www.panrs.lt>;
- 34) Pasvalio r.sav. <http://www.pasvalys.lt>;
- 35) Plungės r.sav. <http://www.plunge.lt>;
- 36) Prienų r.sav. <http://www.prienai.lt>;
- 37) Radviliškio r.sav. <http://www.radviliskis.lt>;
- 38) Raseinių r.sav. <http://www.raseiniai.lt>;
- 39) Rietavo sav. <http://www.rietavas.lt>;
- 40) Rokiškio r.sav. <http://www.rokiskis.lt>;
- 41) Skuodo r.sav. <http://www.skuodas.lt>;
- 42) Šakių r.sav. <http://www.sakiai.lt>;
- 43) Šalčininkų r.sav. <http://www.salcininkai.lt>;
- 44) Šiaulių m.sav. <http://www.siauliai.lt>;
- 45) Šiaulių r.sav. <http://www.siauliai-r.sav.lt>;
- 46) Šilalės r.sav. <http://www.silale.lt>;
- 47) Šilutės r.sav. <http://www.silute.lt>;
- 48) Širvintų r.sav. <http://www.sirvintos.lt>;
- 49) Švenčionių r.sav. <http://www.svencionys.lt>;
- 50) Tauragės r.sav. <http://www.taurage.lt>;

- 51) Telšių r.sav. <http://www.telsiai.lt>;
- 52) Trakų r.sav. <http://www.trakai.lt>;
- 53) Ukmergės r.sav. <http://www.ukmerge.lt>;
- 54) Utenos r.sav. <http://www.utena.lt>;
- 55) Varėnos r.sav. <http://www.varena.lt>;
- 56) Vilkaviškio r.sav. <http://www.vilkaviskis.lt>;
- 57) Vilniaus m.sav. <http://www.vilnius.lt>;
- 58) Vilniaus r.sav. <http://www.vilniaus-r.lt>;
- 59) Visagino sav. <http://www.visaginas.lt>;
- 60) Zarasų r.sav. <http://www.zarasai.lt>;

**Patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą (forma)**

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto  
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN- 10

**PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ**

2014 - 04 - 01

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

---

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentas (-ė) \_\_\_\_\_,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

”\_\_\_\_\_“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

---

(parašas)

(vardas, pavardė)

Darbą atliko: Evelina Daubarytė

el. paštas [daubaryte.evelina@gmail.com](mailto:daubaryte.evelina@gmail.com)

tel.860429318